

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Ana Pance

Mentor: doc. dr. Marjan Smrke

REFORMIRANA CERKEV NA SLOVENSLEM

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a ANA PANCE, z vpisno številko 21017891,
rojen/-a 12.2.1983 v kraju LJUBLJANA, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

REFORMIRANA CERKEV NA SLOVENSKEM

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesečnega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 18.6.2007

Podpis avtorja/-ice: Ana Pance

Reformirana cerkev na Slovenskem

V pričujoči diplomski nalogi je obravnavana reformirana oziroma reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji, ki obstaja in deluje v Prekmurju; njene člane je mogoče najti predvsem v vasicah, ki mejijo na Madžarsko in so večinoma tudi pripadniki madžarske narodnostne manjšine. Predstavljeno je delovanje reformirane skupnosti, njene značilnosti, veroizpovedni spisi, odnosi z drugimi verskimi skupnostmi, s katerimi sobiva, ter povezava z Madžarsko. Poleg tega je predstavljen del zgodovine Madžarske, ki je pomemben za razumevanje zgodovine reformirane skupnosti na Slovenskem, saj le-ta izhaja iz madžarske reformirane cerkve in je bila del nje do leta 1919, ko so bile postavljene meje med Madžarsko in kraljevino SHS. Prav tako je v nalogi opisan nastanek kalvinizma ter njegovih ključnih ustanoviteljev, predvsem je predstavljen prispevek Jeana Kalvina in Huldriha Zwinglija. Predstavljene so odmevi, vloga in vplivnost kalvinističnega gibanja v deželah tedanje Evrope, saj so kalvinistični nauki temelj za kasneje ustanovljene reformirane cerkve po vsem svetu. Delo pa se dotakne tudi teze Maxa Webra o povezanosti protestantske etike in duha kapitalizma.

Ključne besede: reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji, reformirana cerkev, kalvinizem, Jean Kalvin.

Reformed church in Slovenia

This text deals with Reformed Christian Church in Slovenia, which exists and works in a region called Prekmurje. Members of the Church can mainly be found in small villages near the boarder with Hungary, and are usually also members of Hungarian minority in Slovenia. The text discusses church activities, its characteristics, confessions of faith, and relations to other churches which also exist in the same region and its connection with reformed church in Hungary. The text also discusses the part of Hungarian history which is important for understanding the history of Reformed Church in Slovenia, which was a part of Hungarian church until 1919, when the kingdom of SHS was established. The movement of Calvinism and its most important representatives are also presented, especially Jean Calvin and Huddrich Zwingli. The text deals with the role and importance of this movement in Europe, from which the so called reformed churches all over the world arose. The text also discusses the thesis of Max Weber, who tried to explain the connection between the protestant ethics and the spirit of capitalism.

Keywords: Reformed Christian Church in Slovenia, reformed church, Calvinism, Jean Calvin.

KAZALO

1. UVOD	6
2. NASTANEK REFORMACIJE	9
2.1 Katoliška cerkev v poznem srednjem veku	9
2.2 Nemška reformacija	13
2.3 Švicarska reformacija	17
2.3.1 Huldrych Zwingli	17
2.3.2 Jean Calvin	20
2.4 Odmevi reformacije po tedanji Evropi	27
2.4.1 Francija	28
2.4.2 Anglija, Škotska, Irska	29
2.4.3 Nizozemska in skandinavske dežele	30
2.4.4 Srednja Evropa	30
3. KALVINIZEM NA MADŽARSKEM	33
3.1 Zgodovina razvoja reformirane cerkve na Madžarskem ter priključitev Prekmurja h kraljevini SHS	33
3.2 Značilnosti reformirane cerkve na Madžarskem	42
4. V LUČI WEBROVE TEZE	46
5. OD KALVINA IN KALVINIZMA DO REFORMIRANIH CERKVA	49
6. REFORMATORSKA KRŠČANSKA SKUPNOST V SLOVENIJI	53
6.1 Veroizpovedni spisi	54
6.1.1 Bog in božja beseda	55
6.1.2 O človekovem grehu, padcu in bedi ter odrešenju	57
6.1.3 Jezus, božji sin in Sveti duh	59
6.1.4 Zakramenti	60

6.1.5 O cerkvi, pastorjih, bogoslužjih in vernikih _____	61
6.2 Delovanje reformatorske krščanske skupnosti na Slovenskem _____	63
6.2.1 Organiziranost skupnosti _____	64
6.2.2 Odnosi z Madžarsko v preteklosti in danes _____	66
6.2.3 Obredje, cerkveno življenje skupnosti in teologija _____	68
6.2.4 Odnosi do drugače verujočih in neverujočih _____	71
6.2.5 Odnos do procesov modernizacije _____	72
6.2.6 Načrti za prihodnost _____	73
7. SKLEPNA BESEDA _____	74
8. SEZNAM LITERATURE _____	77
9. PRILOGE _____	81

1. UVOD

Protestantizem je bil ob svojih začetkih revolucionarno gibanje, ki se je moralo soočati z mnogimi nasprotniki in s težko potjo do uveljavitve. Uveljaviti in obstati pa mu je uspelo predvsem po zaslugi nekaterih, svojim prepričanjem strastno predanih teologih, ki so novo vero goreče širili med ljudstvo. Razen pri nas najbolj poznane augsburške smeri torej smeri, ki jo je ustanovil Martin Luter, so se vzporedno razvijale tudi druge smeri: kalvinizem, cvinglijanstvo in anabaptizem. Protestantizem je postal dinamično gibanje, ki se je že kmalu močno diverzificiralo¹. Nekatere smeri so imele več vpliva in pripadnikov kot druge. Med najbolj vplivne pa je v času njegovega nastanka sodil kalvinizem. Kalvinizem je sicer v mnogo manjši meri kot protestantizem augsburške veroizpovedi, pa vendar, dosegal kraje današnje Slovenije. Slovenci so kalvinistične ideje spoznavali iz raznih virov. Ideje pa niso vplivale le posredno, temveč v Sloveniji še vedno obstaja in deluje Reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji², ki ima kalvinistične korenine in ki je tudi predmet raziskave v moji diplomski nalogi.

Omenjeno skupnost nameravam predstaviti: njene dejavnosti, bogoslužje, teologijo, odnose z okolico in soočanje s procesi sekularizacije. Prav tako kot sama skupnost je zanimiva njena zgodovina oziroma zgodovinski tokovi kalvinizma, ki so pripeljali do oblikovanja reformiranih cerkva. Tako tudi ne bom mogla zaobiti madžarske zgodovine, predvsem tistega dela, ki je pomemben za razumevanje razvoja in vloge reformirane cerkve na Madžarskem, saj si slovenska skupnost z njo deli velik del zgodovine. Prav zaradi tega dejstva se bom osredotočila tudi na sedanje odnose med madžarsko in slovensko reformirano cerkvijo.

¹ Diverzifikacija verskih gibanj pomeni razširjanje in razpršitev gibanj na različna področja ter razbijanje enoličnosti ter enotnosti gibanja.

² Naziv, pod katerim je verska skupnost uradno registrirana pri Uradu RS za verske skupnosti.

Za boljšo transparentnost pridobivanja podatkov mi bodo v pomoč naslednje **hipoteze**:

Hipoteza 1:

Število vernikov reformatorske krščanske skupnosti v Sloveniji postopoma upada, na kar vplivajo procesi sekularizacije, katerim so še posebej podvrženi tako imenovani zgodovinski protestantizmi, kamor spada tudi kalvinizem.

Hipoteza 2:

Zaradi navezanosti slovenske reformatorske krščanske skupnosti na Madžarsko in madžarsko narodnostno manjšino je prozelitizem³ med Slovenci manj obširen pojav.

Hipoteza 3:

Z drugimi verskimi skupnostmi, ki jih je v Prekmurju kar nekaj, reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji nima težav, med njimi prevladuje tolerantno ozračje, občasno pride tudi do sodelovanja.

V hipotezah sem zajela ključna področja, ki bodo predmet moje raziskave. Nekoliko pozornosti bi posvetila prvi hipotezi. Izpeljala sem jo namreč iz teorije, ki jo v svojih delih (na primer v študiji Ognjeni jeziki – v izvorniku Tongues of fire – zagovarja David Martin namreč, da so zgodovinski protestantizmi, na primer luteranstvo in kalvinizem, bolj podvrženi procesom sekularizacije kot protestantizmi novejšega nastanka ter tudi bolj kot RKC⁴. Zgodovinski protestantizmi naj bi namreč s tem, ko iz verskih praks izključijo magične elemente in boga povzdignejo na še bolj transcendentalno raven, predstavljali prvo stopnjo sekularizacije. Iz tega razloga naj bi bili tudi bolj dovzetni za zmanjševanje števila članov oziroma sekularizacijo v današnjem času. Podobno kot Martin razmišljata tudi Peter Berger in Max Weber, ki v zgodovinskih protestantizmih prav tako opažata veliko mero racionalnosti.

³ Prozelitizem je izraz, ki označuje pridobivanje novih članov in spreobračanje pripadnikov drugih ver.

⁴ RKC je kratica za rimokatoliško cerkev.

Cilj moje diplomske naloge je torej približati in osvetliti reformatorsko krščansko skupnost v Sloveniji skozi njeno sedanje delovanje in zgodovino, hkrati pa predstaviti kalvinizem in njegov odmev med slovenskim narodom.

Pri pridobivanju podatkov bom uporabljala naslednjo **metodologijo**:

Za teoretično podlago bom črpala podatke iz sekundarnih virov, medtem ko bom za proučevanje teologije reformatorske skupnosti v Sloveniji analizirala primarne vire oziroma veroizpovedna spisa, ki jih skupnost priznava in ki odražata vero pripadnikov. Za pridobivanje podatkov o skupnosti bom uporabila polstrukturiran intervju, ki mi bo omogočil pridobivanje poglobljenih informacij. Intervjuvanec bo predsednik reformatorske krščanske skupnosti v Sloveniji, Geza Puhan.

Diplomska naloga je razdeljena v več sklopov. V prvem delu bom predstavila zgodovinske razmere v rimokatoliški cerkvi v srednjem veku, okoliščine, v katerih je kalvinizem nastal ter smeri, v katere se je širil. V okviru švicarske reformacije nameravam podrobneje opisati ključne osebe, ki so zasnovala kalvinizem in vplivale na razvoj reformiranih cerkva, še posebej se bom osredotočila na Kalvina in Zwinglija. V drugem delu bom na kratko opisala zgodovino madžarske reformirane cerkve, njene značilnosti ter delovanje. Eno poglavje bom namenila Webrovi tezi, ki povezuje kalvinizem in nastanek kapitalizma, in eno razlagi povezave med kalvinizmom in reformiranimi cerkvami. Sledila pa bo analiza veroizpovednih tekstov, ki bo nudila vpogled v kalvinistično teologijo ter že omenjeni intervju, obdelava empirično pridobljenih podatkov ter sklepna beseda.

Reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji je precej nepoznana zaradi dokaj majhnega števila članov in zaradi dejstva, da je bolj ali manj omejena na pripadnike madžarske manjšine, ki se tudi sicer v medijih ne izpostavljajo pogosto. Skupnost se je ohranila vse do danes, kljub pestremu in marsikdaj nenaklonjenemu zgodovinskemu dogajanju. Zato bo zanimivo ugotoviti, kako živa in dejavna je skupnost danes ter kako se znajde v slovenskem prostoru, ki sicer ni preveč naklonjen delovanju manjših verskih skupnosti.

2. NASTANEK REFORMACIJE

2.1 Katoliška cerkev v poznem srednjem veku

Kakšne so sploh bile okoliščine, ki so prisilile ljudi k uporabi in nasprotovanju, čeprav je bila velika možnost, da bodo za to kaznovani s smrtjo? Mnogi so tvegali in se postavili po robu rimokatoliški cerkvi, ki je tedaj veljala za nezmotljivo, ljudi, ki so se ji izneverili, pa je označila za večno pogubljene. Zaradi vrenja med tabori je prišlo do pravih verskih vojn, ki so terjale veliko žrtev tako na katoliški kot protestantski strani.

Nemirno dobo so začele napovedovati širše družbene spremembe v štirinajstem in petnajstem stoletju. Prišlo je do pomembnih premikov v ekonomiji in politiki. Poljedelstvo je začelo izgubljati veljavo, saj je postajalo čedalje manj donosno, prebivalstvo je bilo zdesetkano zaradi kuge, ki je razsajala v epidemijah v drugi polovici 14. stoletja. Čedalje več ljudi se je selilo s podeželja v mesta in pristanišča in človeške odnose so vse bolj začela uravnati ekonomska načela. To je bilo tudi obdobje rastoče družbene samozavesti. Porajati se je začela nacionalna zavest, do tedaj bolj ali manj neznan pojav. O nacijah v tem času še ni mogoče govoriti, »...pač pa se je vedno več ljudi čutilo bodisi Angleže ali Francoze, kadarkoli so jim misli zašle onkraj meja domačega mesta ali okraja« (Dowley in drugi 1992:330). Tudi posvetni vladarji so vse bolj pridobivali na moči in pomenu, kar je pomenilo korenito spremembo na političnem prizorišču, kjer je vse od 5. stoletja pa do začetka 16. stoletja igrala najpomembnejšo vlogo rimokatoliška cerkev (Dowley 1992).

Stoletja suverenosti, nadvlade in prepričanja v lastno nezmotljivost so na rimokatoliški cerkvi pustile posledice. RKC je očitno postala, bolj kot center duhovnosti, center najvišje politične moči, njen vrh pa je dodobra obvladal politične manipulacije in uspešne ekonomske manevre.

Ostale vladarje je motilo tudi to, da je bila večina papežev italijanskega rodu, zato so po mnogih sporih izvolili papeža francoskega rodu, njegov sedež pa je se skoraj za dobro stoletje preselil v Avignon. V tem času se je cerkvena uprava še bolj zbirokratizirala, postala je bolj učinkovita in

tudi dražja. »Da bi ta orjaški stroj lahko deloval, so si morali izmisliti nove vire dohodkov, recimo posebne davke (*annantes*), ki so jih pobirali od duhovščine« (Dowley 1992: 334).

Ljudje so se nadejali odrešitve, po kateri so hrepeneli toliko bolj, ker jih je smrt vseskozi obkrožala, zaradi epidemij kuge. Cerkev pa jim je zagotavljala, da se s kupljivimi odpustki lahko očistijo grehov in se na ta način izognejo vicam, kjer jih čakajo hude muke. Tako je trgovina z odpustki vse bolj cvetela. Papeške poslovne dejavnosti so bile ena najbolj motečih lastnosti RKC po mnenju tistih, ki so si želeli reforme (Dowley 1992). »Na temeljih, ki jih postavita predvsem Gregor VII. In Inocenc III., deluje fantastična mreža privilegijev, pokroviteljstev, davkov. Položaj papeža je privlačen predvsem kot možnost izkoriščanja te mreže« (Smrke 2000: 219), ugotavlja Smrke. Vse to razkriva sporno moralo papežev, pa tudi drugih visokih cerkvenih dostojanstvenikov tistega časa, ki je bila prav gotovo tudi povod za reformacijo.

RKC si je nasprotnike pridobila tudi z inkvizicijo in obsedenostjo z vero v čarovnice in hudiča. Inkvizicija je bila še posebno močna v Španiji. Na žalost pa tega početja ni odpravila niti reformacija, saj so se lov na »krivoverce«, grozljiva mučenja in pobijanja drugače mislečih v obdobju protireformacije še stopnjevala (Gutschera, Thierfelder 1998).

Philip McNair meni, da vseh obtožb zoper duhovščino srednjega veka ne gre jemati čisto zares in da je težko objektivno oceniti stanje v tistem času. »Tako kakor lahko ljubosumen mož v vročici ljubezenskega prepira ženo obdolži za nezvestobo, ki je ne more dokazati, so nemara tudi nekateri tedanji tankovestni katoličani slikali mračnejšo podobo svoje Cerkve, kot si jo je le-ta glede na dejstva zaslužila« (Dowley 1992: 352).

Resnično je težko oceniti, kakšno je bilo stanje, saj so poročila iz tistega obdobja nadvse črno-bela. Medtem ko želijo katoliški zgodovinarji prikazati, kako se je cerkev v tem času sama po sebi začela reformirati in ni podpirala nemoralnosti nekaterih dostojanstvenikov, reformatorji opisujejo to obdobje z najbolj negativnimi termini, da bi prikazali, da je bila sprememba res nujno potrebna (Encyclopaedia Britannica 2003). Težnje po notranjih reformah so se sicer že pojavljale. Organiziran je bil 5. lateranski cerkveni zbor, ki se je ukvarjal s to tematiko, vendar pa rezultatov ni prinesel, saj se večina cerkvenih dostojanstvenikov ni bila pripravljena odreči

udobnemu življenju. Zbor je trajal od 1512 do 1517, malo po njegovem koncu pa se je začela reformacija (Gutschera, Thierfelder 1998).

Nezadovoljstvo faranov z rimokatoliško cerkvijo bolje razumemo, če prebiramo dejstva o življenju papežev. Inocenc VIII je prirejal poroke za svoje nezakonske otroke v Vatikanu (Encyclopaedia Britannica 2003), medtem ko je Aleksander VI svojemu sinu Cesaru priredil kar zabavo s prostitutkami (Smrke 2000). Papeži so se pogosto udeleževali bojnih pohodov, veseljačili, živeli razkošno, do položaja pa so največkrat prišli zaradi vplivnih sorodnikov. Renesančni papeži so skratka živeli kot drugi renesančni knezi in vladarji, vendar pa so tako prišli navzkriž z nauki lastne vere (Gutschera, Thierfelder 1998), Obnašanje, tako očitno v nasprotju z nauki, ki jih je Cerkev širila, ja bila kaplja čez rob za reformatorje, ki takšnih papežev niso več mogli imeti za nezmotljive in jih sprejemati za avtoriteto.

Podlago za idejo o reformiranju cerkve so postavili že humanisti iz katoliških vrst. Med njimi naj omenim Jana Husa⁵, Čeha, ki se je zavzemal za osebno pobožnost in ponižnost življenja in je kritiziral razsipnost duhovščine, in Savonarolo⁶, italijanskega duhovnika, s podobnimi idejami in predlogi za reforme Cerkev. Oba sta bila umorjena. John Wyclif⁷ se je prav tako močno približal protestantskim idejam o skromnosti cerkve, nasprotovanju ideji o transsubstanciaciji in zahtevam po prevajanju Svetega pisma. William Ockham⁸ je trdil, da je Jezus edini poglavar Cerkev ter da ga je mogoče spoznati edinole z vero in ne z razumom ali s posredniki (Dowley 1992).

Udarec za Cerkev je bil tudi dokaz o ponarejeni Konstantinovi darovnici, ki je bila nekakšen temelj za vladavino Rima. Tudi to razkrinkanje je bilo delo humanista, filologa Lorenza Valla⁹

⁵ Jan Hus (1369–1415), rojen na Češkem, predhodnik protestantskega gibanja. Rimokatoliška cerkev ga je označila za heretika in ga obsodila na smrt.

⁶ Girolamo Savonarola, dominikanec, ki je vse življenje ostal zvest rimokatoliški cerkvi, čeprav je ostro napadal razuzdanost duhovščine. Označen za heretika, izobčen iz cerkve in usmrčen 1498.

⁷ John Wyclif (1320–1384), prav tako označen za predhodnika protestantizma, zaslužen za prevod Svetega pisma v angleščino.

⁸ William Ockham (1288–1348), angleški frančiškan in pomembna oseba v srednjeveški teološki misli, zagovarjal je ločitev cerkve in države.

⁹ Lorenzo Valla (1406–1457), izobražen italijanski humanist in retorik, ki je razkrival nepravilnosti rimokatoliške cerkve in zato zašel v spor z papežem.

(Encyclopaedia Britannica 2003). Vplival je tudi razvoj mistike v duhu Mojstra Eckharta¹⁰, katerega ideje je papež obsodil po njegovi smrti (Dowley 1992). Omeniti velja še vplivno gibanje *devotio moderna*¹¹, ki pomeni nov način služenja Bogu, pojavil se je na severu Evrope. Pripadniki so verjeli, da je vera v tem, da ljubimo in častimo Boga, ne pa v raznih zaobljubah. Ravnali so se po trojnem pravilu uboštva, čistosti in pokorščine, niso pa jih vezale nikakršne formalne zaobljube in so skupino lahko kadarkoli zapustili (Dowley 1992). Najvidnejši predstavnik skupine je Erazem Rotterdamski¹², sodobnik in v mnogih pogledih somišljenik Lutra, še bolj pa je vplival na Zwinglija in Kalvina. Erazem Rotterdamski je v krščanstvu videl nauk, ki si za cilj zastavlja odkritosrčno življenje, polno ljubezni. Napotke za takšno življenje pa lahko najdemo v antičnem slovstvu, zlasti Bibliji (Gutschera, Thierfelder 1998). Takšno razumevanje krščanstva je zelo optimistično za tisti čas, ko je bila vera pogosto sredstvo zastraševanja in manipulacije. V idejah krščanskih humanistov zasledimo mnogo idej, ki so navdahnile reformatorje; težnje po skromnejšem življenju duhovščine in cerkvenih dostojanstvenikov, Biblija in ne papež kot avtoriteta ter zahteve po prevajanju Svetega pisma.

Družba pa vse do prihoda Lutra na prizorišče zgodovine ni bila pripravljena na spremembe. Tako se je na začetku 16. stoletja ob prepletanju humanizma, nacionalističnih teženj in vedno večje vloge kraljev, objestnosti Vatikana in duhovščine ter med boji za papeški stol porodila reformacija.

¹⁰ Mojster Eckhart (1260–1328) je obdobje zaznamoval s svojo filozofijo in radikalno mislijo, ki je dejansko spadala v ontologijo in ni obtičala na področju tekmovalnosti s posvetnimi filozofi, kar se je zgodilo pri mnogih krščanskih mislecih.

¹¹ Pripadniki se niso odcepili od rimokatoliške vere, čeprav so se zavzemali za nekatere reforme znotraj nje.

¹² Erazem Rotterdamski (c. 1469–1536), izobraženec, humanist, ki s svojimi idejami navdihuje protestantske voditelje (Zwinglija, Kalvina, Lutra). Sam se od katoliške cerkve nikoli ne loči, predlaga reforme znotraj obstoječe cerkve.

2.2 Nemška reformacija

Pojavljati so se začele vedno glasnejše pobude po prenovi cerkve in k povrnitvi k njenemu izvornemu bistvu. Odločilna pobuda, ki je močno posegla v tok zgodovine, pa je prišla od do tedaj neznanega teologa, Martina Lutra¹³, ki je poučeval na novoustanovljeni in prav tako slabo poznani univerzi v Wittenbergu. Luter je 31. 10. 1517 poslal svojih slavnih 95 tez mainškemu nadškofu Albrehtu. Ne ve se, ali jih je resnično tudi nabil na vrata katedrale, kot pravi legenda. Teze niti niso bile napisane v pretirano revolucionarnem tonu, večinoma pa se izražale nasprotovanje proti praksi prodajanja odpustkov in drugim nepravilnostim. Kot zanimivost bi veljalo omeniti naslednje: relikvije iz wittenberške grajske cerkve, na vrata katere naj bi Luter nabil svoje teze, so po izračunih takratnih cerkvenih dostojanstvenikov »...romarjem skrajšala kazen v vicah za 1 902 202 leti in 270 dni« (Dowley 1992: 366), ali povedano drugače: »Papež si je lastil oblast nad zapiranjem peklenskih in odpiranjem nebeških vrat« (Dowley 1992: 367).

Vsekakor pa ni bil Lutrov namen ni bil ustanoviti novega gibanja, ločenega od rimokatoliške cerkve. Želel je le pripraviti cerkvene dostojanstvenike do tega, da uvidijo napake organizacije in jih skušajo odpraviti, želel si je razprave o nepravilnostih (Dowley 1992). Verjetno se tudi ni zavedal spornosti svojega dejanja v tistem času in ni mogel predvideti daljnosežnosti vpliva lastnega ravnanja. Bil je le teolog, ki je ukrepal po svoji vesti.

Velik pomen za hitro širjenje protestantskih idej je imel izum tiska. »Za reformacijo je bilo odločilnega pomena, da so se lahko Lutrovi spisi širili v nemščini v visokih nakladah daleč čez območje Wittenberga« (Gutschera, Thierfelder 1998: 214). Tako so se lahko začele uresničevati ideje protestantov in njihovih predhodnikov raznih krščanskih humanistov o prevajanju Svetega pisma v razne jezike in dostopnosti svete knjige čim širšemu krogu ljudi.

Prevajanje Svetega pisma v tuje jezike je bilo vsekakor revolucionarno dejanje. Vendar pa protestanti glede vere same niso ustvarjali novih »revolucionarnih« idej, nasprotno, želeli so se ponovno približati Svetemu pismu in se ravnati pa Božji besedi. Revolucionarnost se je nanašala

¹³ Martin Luter (1483–1546).

izključno na cerkveno hierarhijo, ki je skozi stoletja obrede, navade, molitve, objekte in cerkveno okrasje začela razlagati po svoje in pogosto v nasprotju s Svetim pismom.

Reformatorji pravzaprav nikoli niso bili inovatorji, kakor so jim pogosto očitali katoličani, ampak samo renovatorji. Odstranili so le srednjeveške popačenosti Rima, da bi znova prišli na dan nauki Svetega pisma in prvih krščanskih piscev. Bistvo reformacije pa je bilo ponovno odkritje evangelija in božjega prizadevanja za zveličanje po Kristusu. S tem je rešila duha in srce iz spon vsakršne teologije, ki je zamegljevala to resnico, in vsakršnih postopkov in običajev, ki so jo kvarili (Dowley 1992: 367).

Bistvo sporočila protestantov lahko razdelimo v 3 načela reformacije:

1. Sveto pismo je najvišja avtoriteta (sola scriptura).

Reformatorji so zanikali avtoriteto papeža, zasluženje zaradi dobrih del, odpustke, posredništvo Device Marije in svetnikov ter vse zakramente, ki jih, po njihovem mnenju, ni postavil Kristus. Zavračali so nauk o transsubstanciaciji¹⁴, mašo kot daritev, niso priznavali obstoja vic, zavračali so molitve za rajne, osebno izpoved grehov duhovniku, duhovniški celibat in rabo latinščine pri bogoslužju. Zavračali so tudi zunanja znamenja, ki so podpirali te ideje: blagoslovljeno vodo, svetišča, gregorijanske maše, čudodelne podobe in kipe, rožni venec in sveče. Kalvinci in predvsem cvinglijanci so šli v iskanju izvornega bistva še dlje in so zavračali tudi dobršen del cerkvene glasbe, slikarstva, arhitekture ter tudi razna obredna znamenja, kot je na primer uporaba prstana pri poroki (Dowley 1992).

2. Zveličanje je doseženo samo po božji milosti.

Luter je menil, da so dobra dela dobrodošla med kristjani, niso pa vstopnica v nebesa, kot tudi niso kupljivi odpustki. Dober kristjan bi moral opravljati dobra dela svobodno, ne da bi pričakoval povračilo. Ker so vsi ljudje grešniki, ni mogoče zreducirati božje pravičnosti na reševanje pravičnih in pogubljanje krivičnih. Luter pravi: »...Bog človeških zaslug ne preračunava, ampak sprejme grešnika iz usmiljenja« (Luter v Gutschera, Thierfelder 1998: 216).

¹⁴ Transsubstanciacija je doktrina, ki jo zagovarja RKC in predpostavlja, da se med obredom evharistije kruh in vino dejansko (fizično) pretvorita v Kristusovo meso in kri. Protestantski voditelji jo različno razumejo in to je tudi razlog, da se nikoli ne združijo v enotno gibanje.

Največ, kar vernik lahko stori, je, da vdano veruje v svojega boga. Tako lahko pridobi njegovo milost in le božja milost ga lahko odreši (Gottschalk in drugi 1972). Zveličanje in poklicanost k novemu, večnemu življenju je torej stvar vere ter milosti Jezusa Kristusa, ki je nezaslužena in zastonjska. *»Dobra dela ne naredijo človeka dobrega, pač pa dobri ljudje delajo dobra dela«* (Luther v Gottschalk in drugi 1972: 222).

3. »Duhovništvo vernikov«

Ni več dveh vrst kristjanov, duhovnikov in laikov. Obstaja le enakost vseh ljudi pred bogom. Duhovniki niso posredniki, saj njihov položaj ni opravičen nikjer v svetem pismu. Bog nas vse kliče k različnim družbenim vlogam, ki jih moramo odgovorno opravljati. Luter pove, da ima vsak posameznik pravico in hkrati dolžnost, da prebira Sveto pismo. Enakopravnost, participacija v družbenem življenju kot pravica in hkrati dolžnost-te ideje so bile kasneje temelj za vzpostavitev demokracije v Evropi in ZDA. Termin »nevidna cerkev« ali »skrita cerkev«, ki jo protestanti uporabljajo, ponazarja razliko med Cerkvijo, ki jo razumejo kot ljudstvo verujočih, kjer so vsi služabniki in vsi duhovniki, ter Cerkvijo kot organizacijo, od katere so se protestanti želeli distancirati ali jo radikalno tako spremeniti, da bo izražala enakopravnost in bo omogočala demokratično in polno sodelovanje vseh vernikov (Dowley 1992).

Luter pa ni napadel le doktrine, pač pa tudi nekatere obrede, predvsem podeljevanje zakramentov. Od sedmih zakramentov je obdržal le dva, krst in obhajilo. Vsi ostali so se mu zdeli nepotrebni in nebistveni za človekovo vero. Krst, je menil, je najbolj bistven, saj posameznik z njim postane član cerkvene skupnosti in lahko upa na zveličanje in odpuščanje grehov (Gottschalk in drugi 1972). Za Lutra je po objavi njegovih tez sledilo nadvse burno in težavno obdobje. Nasprotniki so bili papež, škofje in posvetni vladar, Cesar Karel V.. Zagovarjati se je moral v procesih zaradi krivoverstva, vendar svojih izjav ni želel preklicati. Smrti je uspel ubežati predvsem zaradi podpore mnogih humanistov, še zlasti velja omeniti bistroumnega in umirjenega mladega humanista Philipa Melanchthona¹⁵, nekaterih knezov in nemškega ljudstva. Vseeno pa ga papež izobči iz cerkve kot krivoverca. Temu dejanju sledi tudi državno izobčenje. To pomeni

¹⁵ Philip Melanchthon (1497–1560), bil je Lutrov sodelavec in prijatelj, ena vodilnih oseb v nemški reformaciji, po Lutrovi smrti je nadaljeval njegovo delo; je tudi avtor znamenite Augsburške veroizpovedi. Pomemben je tudi za Slovence, saj je Adam Bohorič leta 1584 po vzoru njegove slovnice oblikoval prvo slovensko slovnico *Arcticae Horulae* (Zimske urice).

izključitev iz cerkvenega občestva, hkrati pa tudi izgubo varnosti in državljskih pravic. Po tem ga navidezno ugrabi in ga spravi na varno v Wartburg pri Eisenachu njegov deželni gospod. Ta čas, ko se skriva, Luter uporabi za teološko delo in v le enajstih tednih prevede Novo zavezo v nemški jezik. Za obsežnejšo Staro zavezo seveda potrebuje več časa. Prevod celotne Biblije v Nemčiji dočakajo leta 1534. Po izobčenju je Cesar Karel V. pozval ljudstvo, naj sežiga njegove spise in ostala dela ter ga ne prenočuje ali mu kako drugače pomaga (Gutschera, Thierfelder 1998). Cesar je izdal dovoljenje: »... *kjerkoli ga vidite priti ali vstopiti in se ga lahko polastite, zgrabite ga in nam ga nepoškodovanega pošljite...*« (Gutschera, Thierfelder 1998: 235).

Kljub prizadevanju cerkvenih in posvetnih oblasti je Lutru uspelo preživeti in nadaljevati svoje delo. Njegovi nauki so se hitro širili, se prijeli med ljudstvom in za vedno spremenili podobo Evrope.

Augsburški verski mir – Po mnogih oboroženih spopadih med katoliki in protestanti so se razmere umirile z augsburškim verskim mirom, sklenjenim leta 1555 med cesarjem Karlom V. in državnimi stanovi (Gutschera, Thierfelder 1998). Sporazum je državnopravno priznal luterance, ne pa tudi reformirane cerkve, katere člani so se morali za enakopravnost še naprej boriti. Veljalo je pravilo: čigar vlada, tega vera (*Cuius regio, eius religio*). Drugoverci so smeli odpotovati v kraje, kjer je bila njihova vera priznana (Ry van Beest Holle 1977). Sporazum je ohranjal mir v deželi dobrih 60 let, medtem ko so v Franciji divjale verske vojne. Nekaj desetletji pred tem pa je nastala tudi Augsburška veroizpoved, napisal jo je Philipp Melanchthon, humanist in luteranec, velja pa za temeljni veroizpovedni spis luterancev, s katerim je dobil reformacijski nauk temeljno obliko (Gutschera, Thierfelder 1998).

2.3 Švicarska reformacija

2.3.1 Huldrych Zwingli

V Švici je reformacija kmalu dobila svojo posebno podobo. Vodilna oseba v švicarskem protestantizmu je bil Huldrych Zwingli¹⁶. Švicarska reformacija je potekala bolj ali manj neodvisno od Lutrove. Zwingli se že med izobraževanjem navdušil nad spisi krščanskega humanista Erazma Rotterdamskega, ki ga je tudi osebno spoznal. Ko je leta 1519 postal ljudski duhovnik v züriški veliki stolnici, je po ugledu in moči pomenil nekaj podobnega kot »vrhovni švicarski župnik« (Gottschalk in drugi 1972).

Züriški mestni svet mu je naročil, naj pridiga Kristusov evangelij, česar se je kot zavzet humanist rade volje dosledno držal. S podporo mestnega sveta je izvedel mnoge spremembe: odpravil cerkvene običaje, ki niso utemeljeni v Svetem pismu, in razvil svoje pojmovanje obhajila, ki naj bi bilo le simbolično spominjanje zadnje večerje (Gutschera, Thierfelder 1998). Iz cerkva je dal odstraniti podobe in relikvije, odpravil je latinsko mašo in razpustil samostane. Napadal je svetnike, post, duhovniški celibat, veljavnost odpustkov, romanj in goreče povzdigoval evangelij, ki ga je, tako kot Luter, oznanjal v domačem jeziku. V ukrepih je bil Zwingli še veliko bolj radikalen od Lutra. Odpravil je mašo in božjo službo poenostavil ter jo zreduciral na prebiranje Svetega pisma v starih jezikih in pridiganje v materinščini. Poleg tega je ukinitel igranje na orgle in petje cerkvenih pesmi (Gottschalk in drugi 1972).

Zwinglijev upor je bil verski in politični hkrati. Nasprotoval je papeštvu in njegovim zahtevam glede obveznosti švicarskih najemnikov v službi papežev ali posvetnih knezov. Potegnil se je za svoje sonarodnjake in zašel v spor z papežem, vendar so pod njegovim vodstvom v Zürichu prvič odklonili pošiljanje najemniških vojakov na boje v Italiji (Gottschalk in drugi 1972).

Podprl je Lutra, ko je leta 1520 zanikal papeževo nezmotljivost in njegovo vrhovno oblast. V nasprotju z Lutrom pa je želel bolj intenzivno združiti svetno in posvetno oblast, s čimer je želel svoji veri dati še večjo veljavo in legitimnost. Zamislil si je tesno sodelovanje cerkve in občine,

¹⁶ Tudi Ulrich Zwingli, (1484–1531).

slednjo je videl kot varuhinjo strogega nramnega zakonika. Ob podpori občinskih oblasti so se njegove ideje začele širiti tudi v druge kantone¹⁷. Najpomembnejša sta bila Basel in Bern, ki sta protestantske ideje sprejela. Podpora posvetnih oblasti je tudi zaslužna, da mu rimokatoliška cerkev dolgo ni mogla do živega, čeprav ji je predstavljal trn v peti. » *Zwinglijevo vztrajanje pri večinskih odločitvah se je pokazalo proti njim posebno učinkovito, obenem pa je zelo zmanjšalo trenja med reformiranimi cerkvenimi občinami*« (Gottschalk in drugi 1972: 230). Demokratičnost v švicarski federaciji je želel povečati z uvedbo večje enakopravnosti med kantoni. Dotaknil se je tudi socialnih vprašanj in sprejel zakone o revežih, zavzemal se je tudi za odpravo tlačanstva, čeprav se ni strinjal s silovitostjo kmečkega punta (Gottschalk in drugi 1972).

Zwingli je s takšnim načinom doseganja sporazumov gotovo vplival na razvoj ideje o doseganju demokratičnega konsenza različnih interesnih skupin v zahodnih demokracijah, prav tako pa je pomagal pripraviti tla tudi za demokratično in socialno državo, kljub temu da je bila njegova ureditev teokratska in sama po sebi ni dopuščala veliko osebne svobode.

Zwingli si je močno želel politično povezati vse protestante. Tudi zato, ker so ga stalno ogrožali katoliški kantoni, povezani s habsburško monarhijo, in bi na ta način okrepil reformacijo. Razlike v teologiji niso bile tako velike, vendar so odločilno vplivale na potek zgodovine, saj se zaradi njih protestantska tabora nista združila in nastopila enotno. Zwinglijeva teologija je bila bolj optimistična in racionalna od Lutrove, vendar so se protestanti v marsičem sporazumeli. Nepremostljivo jabolko spora je bilo predvsem dožemanje evharistije. Zwingli je obred obhajila videl zgolj kot simbolično dejanje, kot spomin na zadnjo večerjo. Luter pa je sicer zavračal rimokatoliško doktrino o transsubstanciaciji, vendar ne popolnoma. Jezus naj bi bil po njegovem mnenju fizično navzoč v kruhu in vinu, vendar le med samim zakramentom¹⁸ (Gottschalk in drugi 1972).

Ker zaradi nestrinjanja v doktrini ni uspel, se je osredotočil na Prisežno zvezo¹⁹ oziroma današnjo Švico. Pri tem je uporabljal tudi vojaška sredstva in tudi po tem se je razlikoval od Lutra, ki je

¹⁷ Ozemlje današnje Švice je bilo tačas razdeljeno na kantone, ki so bili pod različnimi oblastmi in tudi različnih veroizpovedi.

¹⁸ Takšno pojmovanje evharistije, kot ga je imel Luter, imenujemo konsubstanciacija.

¹⁹ Zveza kantonov.

zavračal uporabo sile in orožja. Razvila se je prava verska vojna, v kateri je zmagalo pet katoliških kantonov. Zwingli je bil v boju ubit, švicarska reformacija pa za nekaj časa zelo oslABLJENA. Nasledil ga je Heinrich Bullinger²⁰ (Gutschera, Thierfelder 1998).

Cvinglijanstvo je pridobilo mnogo privrženecv tudi v južni Nemčiji, v mestih Ulm, Augsburg, Konstanca in Strasbourg. Še posebej je potrebno omeniti vlogo Strasbourga in **Martina Bucherja**, ki je tu deloval in je pomemben za kasnejši razvoj reformirane cerkve. Bucher si je močno prizadeval za poenotenje protestantskih gibanj, čeprav je tudi sam razumel evharistijo na enak način kot Zwingli. Ustvaril si je nekakšen vmesen položaj med luteranskimi in cvinglijanskimi doktrinami. Imel je tudi močan vpliv na razvoj Kalvinove teologije, saj je le-ta preživel pri njem tri leta, ko je bil izgnan iz Ženeve (Gottschalk in drugi 1972).

²⁰ Heinrich Bullinger (1504–1575), Zwinglijev naslednik in nadaljevalec švicarske reformacije, sicer manj markantna in kontroverzna oseba, ki pa je vseeno pomembno vplivala na razvoj reformacije. Je tudi avtor Druge hevletske veroizpovedi, ki tudi danes v mnogih reformiranih cerkvah predstavlja avtoriteto.

2.3.2 Jean Kalvin

Življenje

Jean Calvin²¹ se je rodil na severu Francije in je sprva nameraval postati humanistični učenjak, saj je bil tudi po naravi bolj miren tih in razmišljujoč, kljub temu pa je postal pomemben revolucionar druge generacije, ki so mu mnogi sledili. V Parizu je študiral pravo, hebrejščino, grščino in latinščino, kar mu je prišlo nadvse prav pri poglobljanju v svete spise v izvornih jezikih (Encyclopaedia Britannica 2003).

Po letu 1530 so ga prevzele humanistične in reformatorske ideje, s katerimi se je srečal. Predvsem se je zgledoval po Lutru in Zwingliju. Navdihnilo ga je tudi študentsko gibanje, pri katerem je aktivno sodeloval in se je zavzemalo za branje Biblije v izvornem jeziku, sicer pa je izražalo humanistične poglede na svet ter prikrito podpiralo Luthrove ideje. Vladajoči, ki so bili rimokatoliške veroizpovedi, so kazali vedno manj razumevanja za mlade revolucionarje. Tako se je bil tudi Kalvin primoran izseliti in si je našel zatočišče v Baslu, kjer je začel oblikovati svojo teologijo, v mnogih pogledih sorodno Zwinglijevi (Gottschalk in drugi 1972).

Na enem izmed svojih potovanj je obiskal Ženevo, kjer ga je reformator Wilhelm Farel prosil, naj ostane in »...preobrazi mestno življenje po evangeličanskih načelih« (Gutschera, Thierfelder 1998: 247). Ženeva je bila sicer dokaj ugodna za reformacijo, saj je imela že podlago pa zaradi Zwinglija. Tudi sicer se je situacija v Prisežni zvezi sčasoma spremenila in je večina kantonov prestopila na protestantsko stran. Kljub temu pa Kalvinove ideje sprva niso bile dobro sprejete (Gottschalk in drugi 1972). Zaradi strogosti zakonov, pa tudi zaradi tega, ker je bil tujec, je sprva naletel na velik upor meščanov. Oba s Farelom sta bila leta 1539 izgnana iz mesta. Kalvin je naslednja tri leta preživel v Strasbourgu, kjer je sodeloval z že omenjenim Martinom Bucerjem. V tem času si je pridobil tudi mnogo izkušenj pri soočanju mnenj z rimokatoliškimi teologi. V tem času se je tudi poročil z Idelette de Bure, s katero sta imela ljubeč zakon, vendar pa so vsi njuni otroci umrli zelo mladi (Encyclopaedia Britannica 2003). Leta 1541 so ga zopet povabili v Ženevo. Vendar je imel pri izvajanju svoje politike še vedno težave, saj je bil zelo strog in je želel vsakega meščana podrediti moralni disciplini cerkve, vendar je z leti pridobival na avtoriteti in

²¹ fr. Cauvin [kov3n], (1509–1564).

ugledu. Svojemu delu se je predajal zelo strastno. Pisal je teološke spise in veliko pridigal. Zavzemal se je tudi za zблиžanje nemško in francosko govorečih protestantov (Gottschalk in drugi 1972).

Črno senco nanj mečejo krutosti, ki se jih je posluževal v svoji silni predanosti veri. Tako je dal leta 1553 pred mestnimi vrati zaradi krivoverstva sežgati španskega pravnika, teologa in zdravnika Miguela Serveta, ker je nasprotoval nekaterim krščanskim naukom, še posebej nauku o troedinosti Boga. Ko se je želel zateči v Ženevo, so ga, po Calvinovem naročilu, zgrabili in obsodili na smrt na grmadi. Zmoto so leta 1903 priznali tudi pripadniki njegove vere, kalvinci, ki so na mestu zločina postavili spravni spomenik (Gutschera, Thierfelder 1998).

Kalvin je po dolgotrajni bolezni umrl leta 1564 v Ženevi. Njegovo delo je nasledil Teodor Beza²², ki je v razvoju švicarske reformacije prav tako odigral pomembno vlogo, predvsem je znan po podpori francoskim hugenotom (Gottschalk in drugi 1972).

Kalvinovo delo in odnos do posvetne oblasti

Kljub sicer strogemu dogmatizmu, ki ga je zagovarjal, in teokratičnemu sistemu, ki ga je vzpostavil, je Calvin ustanovil ugledno ženevsko akademijo, ki je temeljila na humanističnih načelih in v katero so prihajali študenti teologije z vseh koncev zahodne in srednje Evrope, predvsem pa iz Francije. Ti so širili kalvinistične ideje po deželah, iz katerih so prihajali (Gottschalk in drugi 1972).

Bil je velik sistematik reformatorske teologije. Ideje prve generacije je uporabil na nov način, njegovo dela pa odlikujeta predvsem miselna disciplina in praktična uporabnost. V Evropi je želel ustvariti mesto, ki bi predstavljalo »božjo državo« in za začetek si je izbral Ženevo, ki jo je preoblikoval po svoje. Takšno mesto bi moralo biti po njegovem mnenju zgled tudi ostalim. Veliko pomena je pripisoval zunanji ureditvi ter odnosu med cerkveno in posvetno oblastjo, ki sta po njegovem mnenju eno in se ne izključujeta (Dowley 1992). Tako kot pri Zwingliju je tudi pri Kalvinu cerkvena oblast združena s posvetno. Eno brez drugega ne gre in Calvin to v svojih delih večkrat utemeljuje.

²² Teodor Beza (1519–1605).

A kakor smo zgoraj opozorili na to, da se ta (posvetni) način vladanja razločuje od duhovnega, notranjega Kristusovega kraljestva, moramo tudi vedeti, da si ti dve oblasti v nobenem primeru ne nasprotujeta. Kajti zadnja že tu na zemlji začenja ustvarjati v nas določene začetke nebeškega kraljestva in daje temu umrljivemu, minljivemu življenju do neke mere nesmrtno, neminljivo blaženost. Naloga meščanske oblasti pa je, da-dokler živimo med ljudmi-pospešuje in varuje zunanje čaščenje Boga, brani zdravi nauk pobožnosti in (dobri) stan Cerkve, naše življenje preoblikuje v skupnost ljudi, naše šege uskladi z meščansko pravičnostjo, nas poveže med sabo in ohranja splošni mir in javni red (Kalvin v Dolinar 1991: 393).

Njegovi najpomembnejši deli, ki sta močno zaznamovali protestantsko misel, sta Temelji krčanske vere (napisal leta 1536), iz katerega je tudi zgoraj naveden odlomek o odnosu med cerkveno in posvetno oblastjo, in sicer iz spisa Pouk v krščanski veri, in Cerkvene odločbe (napisal leta 1541). Napisal je tudi mnogo komentarjev k Svetemu pismu.

Kalvinova teologija

Kalvinova misel je bila pogosto zelo praktične narave. Ni si toliko prizadeval za odlikovanje brezčasnih pravil, temveč je potrebno njegovo teologijo proučevati v povezavi z zgodovinskim kontekstom. Bil je torej humanist in kot tak se je zanimal za način, ki bi odpravil zlo v obstoječem svetu. Menil je, da so vsi odgovori v Svetem pismu, ki je bilo tako zanj kot vse ostale protestante, nesporna avtoriteta. Humanizem se kaže tudi v njegovem poudarjanju čustev in srca, ne le razuma (Encyclopaedia Britannica 2003).

Lutru je v mnogočem sledil; tudi on je videl izvirni greh kot krivca za to, da se je človek tako oddaljil od boga, tudi zanj je bilo Sveto pismo avtoriteta in prav tako je verjel, da sta za človekovo odrešenje pomembni le vera in božja milost. Bolj kot Luter je opeval moč in slavo boga in poudarjal absolutno božjo suverenost, čeprav je večkrat omenjal tudi njegovo sočutno, dobrotljivo in milostljivo naravo (Encyclopaedia Britannica 2003). Bolj dobesedno kot Luter je dojemal drugo zapoved, ki prepoveduje izdelavo in čaščenje rezanih podob. Zato so kalvinistične cerkve in njihova dekoracija še bolj dosledno ikonoklastične kot luteranske, v katerih je še mogoče opaziti kakšno podobo Jezusa Kristusa (Lacoste 2005).

Ideja o predestinaciji ni izvorno Kalvinova. Bila je predmet razprav že mnogo pred njim, tudi v rimokatoliški cerkvi. Prvi jo je razvil Avguštin, v času protestantizma pa se je razvila ideja o dvojni predestinaciji²³ (Bowden 2005). Kljub temu, da je ideja o predestinaciji slikovito opisna v Kalvinovih delih, ni najpomembnejši del njegove teologije. To je postala šele kasneje, po njegovi smrti, ko so mnogi teologi razpravljali o obstoju kazalcev za predestiniranost, čeprav je sam Kalvin rekel, da se izbranci v ničemer ne ločijo od tistih, ki bodo pogubljeni, torej znaki zanj niso obstajali (Weber 1988). Še bolj pa je ideja postala zanimiva z Webrovim delom *Protestantska etika in duh kapitalizma*, ki v kalvinistični etiki in predvsem v omenjeni doktrini išče vzroke za nastanek modernega sveta. Za Kalvina samega pa je predestinacija pomenila skrivnost, ki je potrebno obravnavati previdno in s strahospoštovanjem. Služila pa naj bi tolažbi in pomiritvi vernikov, saj naj bi odražala božjo milost (Encyclopaedia Britannica 2003). Verjetno bi bil Kalvin močno razočaran nad dejstvom, da je po njegovi smrti postala ideja o predestinaciji osrednja misel mnogih protestantizmov in hkrati ideja, po kateri je najbolj poznan.

Ohranil je le dva zakramenta, krst in obhajilo. Glede krsta se je strinjal s Zwinglijem in je bil to zanj le preprost obred, ki človeka vključi v skupnost vernikov. Pri razumevanju obhajila pa je zavzel vmesno pozicijo med Lutrom in Zwinglijem. V evharistiji je bil zanj Jezus navzoč, vendar v duhovnem pomenu. Enako kot Luter je tudi verjel v odrešujočo moč petja (Gottschalk in drugi 1972). V kalvinistično cerkev je vpeljal petje psalmov, ki so postali pomemben del obredja (Lacoste 2005). Petje je še danes zelo cenjeno v mnogih reformiranih cerkvah. V madžarski reformirani cerkvi še danes prepevajo psalme, ki so bili uglasbeni že za časa Kalvina, pa tudi nove uglasbitve so nadvse dobrodošle.

Pri Kalvinovi teologiji je zelo pomembna vloga Svetega duha. Sveti duh je dar Jezusa Kristusa, ki ga pošilja svojim vernikom. Sveti duh naj bi vernike povezal s Kristusom in jim pomagal premagati grešno človeško naravo ter jih usmerjal k pravi veri in k bogu všečnem življenju. Kristus ima človeško in božansko naravo. Po vstajenju je šel v nebesa, kjer deluje kot nekakšen mediator med ljudmi in bogom (Lacoste 2005). Kalvinistična teologija bo podrobneje

²³ Dvojna predestinacija pomeni, da so nekateri izbrani za zveličanje, drugi pa so vnaprej določeni, da bodo pogubljeni. Božji načrt za vsakega posameznika naj bi obstajal že od nekdaj in je izraz njegove suverene volje.

obravnavana v analizi veroizpovednih tekstov, Heidelberškega katekizma in Druge helvetske veroizpovedi, ki sicer nista delo Kalvina, temveč njegovih naslednikov.

Pri organizaciji cerkve kot institucije je pokazal več togosti in tradicionalnosti kot Luter. Ni se namreč strinjal z idejo o duhovništvu vseh vernikov. Strogo je ločil duhovščino od laikov in zagovarjal idejo o tem, da morajo določeni ljudje vladati, medtem ko se jim morajo drugi podrediti (Encyclopaedia Britannica 2003). Vzpostavil je prezbiterijsko sinodalni sistem organizacije, v katerem so zastopani tako pastori oziroma duhovniki kot laiki. Cerkevne funkcije je razdelil na pastore, doktorje, starešine in diakone. Ti so vodili in nadzorovali cerkveno življenje ter odločali o cerkvenih zadevah (na primer napredovanjih in izobčenjih) Cerkveni predstavniki, laični in posvečeni, so se zbirali na shodih, kjer so razpravljali o tekoči problematiki. Prezbiterski način organizacije je še vedno zelo priljubljen pri reformiranih cerkvah. Vrhovno oblast pa je imela sinoda, torej zbor najvišjih cerkvenih predstavnikov (Lacoste 2005).

Predvsem pa je bil pomemben Kalvinov odnos do sveta. Calvin je verjel, da je svet še vedno delo boga. Nepravilnosti nastajajo, ker so se ljudje zaradi izvirnega greha oddaljili od boga. Vendar je to mogoče odpraviti s strogo disciplino in izvajanjem pravih zakonov, predvsem pa je potrebno slediti Svetemu pismu. In prav to je želel doseči v Ženevi. John Knox²⁴ je o Ženevi v Kalvinovem času dejal slednje: »...najpopolnejša Kristusova šola, kar jih je videl svet od apostolskih dni« (Knox v Dowley 1992: 390). Tako je tudi med kalvinci prevladovalo mnenje, da so del božjega izbranega ljudstva in da so stroga cerkvena pravila smerokazi za življenje po volji boga. »Kalvinci so cerkev razumevali v njenem vzvišenem in svetopisemskem pomenu: zanje je cerkev izvoljeno božje ljudstvo« (Atkinson v Dowley, 1992: 373).

V tem duhu je nekaj let po Kalvinovi smrti, leta 1618, na shodu v Dordtu nastalo pet osnovnih točk kalvinizma ali doktrina milosti, kot točke tudi drugače imenujejo. Povzemajo bistvo kalvinističnega verovanja, še bolj kot povzetek pa so v tistem času predstavljale odgovor na arminianizem, vero, nastalo na Nizozemskem, ki je kalvinistične nauke zavračala. Njen

²⁴ John Knox je protestantske ideje prenesel v rodno Škotsko, sicer pa se je najbolj navduševal nad Kalvinovo teologijo in njegovo ureditvijo Ženeve.

ustanovitelj je Jacobus Arminius, nizozemski teolog²⁵. Arminianizem je bil nekakšen odgovor na kalvinistične ideje o predestiniranosti in nezmožnosti posameznika, da bi dosegel božjo milost. Poudarjal je, da človek z dejanji ne more doseči odrešenja, doseže pa ga lahko s pravo vero. Jezus se je žrtvoval za vse in nihče ni vnaprej določen, da bo pogubljen. Božja milost in prava vera omogočita posamezniku odpuščanje grehov in večno življenje. Prava vera je odločilna za zveličanje posameznika; če človek to vero izgubi, izgubi tudi božjo milost, ki ni vnaprej določena in jo lahko pridobimo ali izgubimo. Arminianizem je bil tudi podlaga za nastanek metodizma, ki je sicer nastal šele v drugem valu diverzifikacije protestantizma v 18. stoletju (Internet 1). S temi idejami se je Arminius približal Lutrovi teologiji, ki je bila v tem pogledu prav tako mnogo manj stroga od Kalvinove elitistične ideje o predestiniranosti, ki je predvidevala, da bo izbran le ozek krog ljudi.

Pet osnovnih točk kalvinizma ali doktrina milosti:

- popolna nezmožnost človeka,
- brezpogojna izvoljenost,
- omejeno zadoščenje (se pravi po učinku omejeno na izvoljene),
- neustavljiva milost, povezana s poklicanostjo od Boga,
- vztrajnost svetih do konca.

(Internet 5)

Prva točka govori o tem, da je človek sam nezmožen dobrih del ali poštenega življenja, ker ga grešna narava pri tem omejuje. Vse, kar človek naredi dobrega, je zaradi božje milosti, ki to dopusti (Lacoste 2005).

Druga točka poudari predestiniranost oziroma vnaprejšnjo izbranost, ki si je človek ne more z ničimer zaslužiti; odvisen je od suverene odločitve boga (Lacoste 2005).

Tretja točka opisuje, da je sprava med bogom in ljudmi, do katere je prišlo s prihodom Jezusa Kristusa, omejena le na izvoljene ljudi (Lacoste 2005).

²⁵ Jacobus Arminius (1560–1609).

Četrta točka izraža, da milosti človek ne more izgubiti, če je med izbranimi (Lacoste 2005).

Peta točka pa govori o tem, da izbranci ostanejo deležni božje milosti do končne odrešitve in vstajenja (Lacoste 2005).

Kalvinizem je v svoji osnovi zelo stroga religija, ki težko povsem pomiri verujočega člana skupnosti. Zato ni presenetljivo, da so teologi kmalu začeli iskati znake, ki kažejo na izvoljenost, čeprav je Kalvin temu nasprotoval. Vernikom, ki se ob svoji veri nadejajo notranje pomiritve, negotovost, ki jo je prinašal Kalvinov nauk, ni bila pogodu.

Kalvin je menil, da noben človek ni pogubljen, čeprav je zaznamovan z izvornim grehom: »...*It is always necessary to come back to this, that God has never created a man on whom he did not imprint his image*«²⁶ (Kalvin v Encyclopaedia Britannica 2003: 437). Čeprav slednje ne gre najbolje skupaj z doktrino o predestinaciji, pa je verjetno res, da je Kalvin kot govorec, ki se je pogosto posluževal improvizacije, bolj želel vernike usmeriti na pravo pot, kot se konsistentno držati idej. Življenje vernika je opisal z dvema slikovitima prispodobama. Življenje vernika je kot nenehni boj z silami zla v samem sebi in v svetu, ki ga obkroža. Vendar pa vernik mora sprejeti ta križ, če želi slediti bogu. Življenje je tudi potovanje romarja, ki se počasi, a vztrajno, bliža cilju. Pot je težka in napredek komaj opazen, vendar mu pri tem pomaga bog. Vendar pa Kalvin meni, da pot ne bo gotova za časa življenja posameznika, ne glede na to, kako se trudimo, smo v božjih očeh še vedno le nebogljeni otroci (Encyclopaedia Britannica 2003).

²⁶ Prevod citata: "... Bog ni nikoli ustvaril človeka, ki mu ne bi vtisnil svojega pečata."

2.4 Odmevi reformacije po tedanji Evropi

Slika 2.4.1: Razširjenost protestantizmov v Evropi okrog leta 1580

Vir: Bornstein, Uwe (1998): *Kronika krščanstva*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Okrog leta 1580 so se razmerja moči v Evropi zelo spremenila, kar je bil za rimokatoliško cerkev velik udarec. RKC je sicer še vedno popolnoma obvalovala nekatera območja, vendar pa so vse večjo moč pridobivali protestanti, predvsem luteranci in kalvinci, katerih vpliva in številčnosti posvetni vladarji posameznih dežel niso več mogli ignorirati. Slika 2.4.1 prikazuje, katera območja Evrope so bila pod vplivom katere veroizpovedi. Slednje pa je pomembno predvsem zato, ker je vsaka od veroizpovedi pustila svoj pečat, pomemben za nadaljnji potek zgodovine.

2.4.1 Francija

V Franciji so imeli protestanti precej težjo situacijo pri uveljavljanju svoje nove vere. Tu so se religijske ambicije začele mešati s političnimi, kar je pripeljalo do krutih spopadov. Menjajoči se vladarji so stabilnost dežele poskušali doseči na različne načine, pač v skladu s svojim lastnim verskim prepričanjem. Tako so protestante poskušali iztrebiti ali pa mir v deželi zagotoviti s toleranco do njih. Francoske protestante, kalvince, imenovane *hugenoti*, danes najbolj poznamo po krutih hugenotskih vojnah (Ry van Beest Holle 1977). Trajale so od leta 1562 do 1598, vseh skupaj je bilo osem. Višek so dosegle v Šentjernejski noči (Bartholomew's Day), v avgustu 1572. Katarina Medici, regentka in mati takrat mladoletnega vladarja Franca II., je organizirala navidezni poskus sprave med katoliki in protestanti, ki je bil v resnici zarota. Prišlo je do strahovitega pokola; ocenjujejo, da je bilo ubitih okrog 30 tisoč hugenotov, med njimi tudi njihov vodja admiral Gaspard de Coligny (Encyclopaedia Britannica 2003).

Predstavnike katoliške strani na dvoru so tačas predstavljali Guisi, medtem ko so bili najpomembnejši predstavniki hugenotov Burbonci. Šlo je za očitno stapljanje verskih interesov in interesov za politično prevlado. Verska vojna je dobivala vse večje razsežnosti. Angleži so podpirali hugenote, Španci pa katoliške Guise. Vse večji pomen je dobivala ideja o zakonitem umoru tiranov, ki so jo razvili kalvinistični voditelji, predvsem Kalvinov naslednik Teodor Beza. Idejo so utemeljili z »*duhovnimi temelji naravnega prava*« (Ry van Beest Holle 1977: 4911). Pravico do umora so razlagali tako, da je to primerna rešitev, če sta ogrožena verska svoboda in notranji mir v državi, saj je sama človeška narava takšna, da išče resnico in pravičnost. Če stanje ni vzdržno, je političen umor celo zaželen in kalvinistični voditelji so ga vzpodbujali. Tako sta bila kmalu ubita oba voditelja katoliške strani Francois Guise in Luis Conde (Ry van Beest Holle 1977).

Grozovitosti in pomore je mogoče pripisati obema stranema. Razmere so se spremenile, ko je na oblast prišel Henrik Navarra iz kalvinistične družine Burbonov. Sicer je zaradi pritiska katoličanov opustil kalvinistično veroizpoved, saj je le tako lahko postal vladar. Čeprav se je podredil Rimu, je poskrbel tudi za protestante in z njimi podpisal Nantski edikt (leta 1598), ki je

kalvincem zagotavljal versko svobodo in prakticiranje svoje vere v omejenih območjih ter pravico do polnopravnega participiranja v družbi. Francija je tako sicer ostala katoliška, vendar so hugenoti dobili svoj položaj v državi. Na novo vzpostavljeni mir je državi prinesel gospodarski in kulturni razcvet (Ry van Beest Holle 1977).

2.4.2 Anglija, Škotska, Irska

Razkol med Rimom in Anglijo je nastal leta 1534, ko se je Henrik VIII. oklical za najvišjega zemeljskega poglavarja angleške cerkve. Čeprav je bil do tedaj znan kot predan rimokatolik, papež ga je imenoval celo branilec vere, ga je nadvse motilo, da Cerkev ni hotela priznati njegove ločitve od Katarine Aragonske in ponovne poroke z Ano Boleyn. Kljub temu, da se je sam v resnici ni odrekel katoliškim naukom, se je protestantizem hitro širil med ljudstvom. Za kratek čas ga je zadušilo vladanje Marije Katoliške (1553–1558), ki je vodila precej od Španije odvisno politiko in je želela izvesti katoliško restavracijo. Angleški protestantski cerkvi je vrnila njen pravni položaj mlada kraljica Elizabeta (1558–1603). Vrnilo se je mnogo izgnanih protestantov. Kraljica ni bila imenovana za poglavarja cerkve kot Henrik VIII., ampak njena skrbnica (Ry van Beest Holle 1977).

Med različnimi interesi katoličanov in protestantov je kraljica uspešno krmarila in v Angliji za vedno utrdila protestantizem. Kljub temu pa je imela anglikanska cerkev mnogo nasprotnikov, saj ni ustrezala ne katolikom ne skrajnejšim protestantom. Poleg preganjanih kristjanov so bili do anglikanstva vsaj zadržani, če že ne nasprotujoči *puritanci*. Ti so zahtevali popolno preobrazbo države pa verskih načelih in so se zgledovali po Ženevi in Kalvinovih načelih. Anglikanska cerkev se jim je zdela premalo radikalna, vendar Elizabeta njihovim zahtevam ni popustila, kljub temu pa so imeli v parlamentu kar nekaj podpore (Dowley 1992).

Še skrajnejši so bili *separatisti*, ki so se odcepili od puritancev in tudi od anglikanske cerkve, ker so jo imeli za pokvarjeno in lažno. Bili so močno preganjani in mnogo se jih je izselilo na Nizozemsko, ki je že takrat veljala za versko strpno deželo. Na Škotskem je po nekaj spodletelih poskusih uspešno uveljavil John Knox. Študiral je v Ženevi pri Kalvinu in v Zürichu pri Bullingerju. Prevedel je Kalvinov Katekizem in napisal nekaj svojih teoloških del. Kljub svojemu

gorečnemu zavzemanju za protestantske ideje pa je mnoge odvrnil od vere zaradi svojih togih in strogih stališč. Irci so protestantizem zaradi nasilnega poskusa poangleženja, ki ga je izvedel Henrik VIII., za vedno povezali z nasiljem in vero tujcev. To je verjetno tudi razlog, da nova vera nikoli ni bila uspešno sprejeta (Dowley 1992).

2.4.3 Nizozemska in skandinavske dežele

Nizozemska se je v tem burnem obdobju verskih spopadov soočala tudi s špansko nadvlado. Španija je poskušala tudi tu zatreti protestantsko gibanje. Po dolgoletnih bojih so se Nizozemci osvobodili tuje nadvlade in ustanovili zvezo držav pod vodstvom Vilijema Oranškega. Nizozemska je bila tolerantna do različnih veroizpovedi in je sprejela mnogo beguncev iz drugih dežel (Ry van Beest Holle 1977). Sicer pa se je tam najprej uveljavil Lutrov protestantizem, kasneje pa so zašli pod Kalvinov vpliv. Nova reformirana cerkev je sprejela heidelberško veroizpoved in belgijsko veroizpoved in se po svoje organizirala. Kljub navdušenju nad kalvinizmom so se pojavljali spori zaradi nestrinjanja z doktrino o predestinaciji. Profesor bogoslovja, Arminius, je predestinacijo ovrigel in zagovarjal tezo o svobodni volji človeka. V skandinavskih deželah je bil strt odpor katoliške cerkve in zmagala je reformacija. To so bili povečini Lutrovi nauki, ki sta jih širila njegova učenca (Dowley 1992).

2.4.4 Srednja Evropa

V deželah srednje Evrope so se nad Lutrovimi idejami navdušili, kasneje so jih dosegle tudi kalvinistične ideje, vendar pa je bila tu protireformacija tako močna, da je pustila le sledi protestantizma, verska svoboda pa je bila zadušena (Dowley 1992). Ena redkih dežel srednje Evrope, kjer se je protestantizem uspešno obdržal vse do danes, je Madžarska. Protestanti, tako luteranci kot tudi predstavniki reformirane cerkve, ki je nastala iz kalvinističnih nauk danes, predstavljajo velik odstotek madžarskega prebivalstva.

Vestfalski mir- Medtem ko je cesarstvo priznalo luteransko vero že leta 1555 s podpisom augsburškega miru, so morali kalvinci na to čakati še slabo stoletje. Leta 1648 je bila med Ferdinandom III., cesarjem svetega rimskega cesarstva, in nemškimi plemiči, sklenjena vrsta političnih dogovorov, med drugim se je priznala neodvisnost Nizozemski republiki in Švicarski konfederaciji. Za reformirane cerkve pa je bilo pomembno to, da se je z vestfalskim mirom

ponovno poudarila pravica do verske svobode, ki je s to pogodbo začela veljati tudi za njih (Krušič 1987). Verska svoboda seveda ni pomenila svobode v današnjem pomenu. Vero si je lahko izbral vladar, njegovi podaniki pa so jo morali prevzeti oziroma so se lahko izselili, če se z njo niso strinjali. Veljalo je načelo: čigar vlada, tega vera. Kljub temu je vestfalski mir prinesel napredek v primerjavi s prejšnjim stanjem.

Medtem ko je luteranstvo zajelo predvsem skandinavske dežele in dele Nemčije, so se kalvinistične ideje širile v Francijo, dele Nemčije, dele centralne Evrope, na Nizozemsko, pa tudi v Anglijo in na Škotsko ter v angleško govoreče kolonije, torej tudi severno Ameriko, kjer je te ideje mogoče tudi danes zaslediti v različnih veroizpovedih, na primer v presbiterjanski cerkvi, kongregacijski cerkvi, reformirani cerkvi itd (Encyclopaedia Britannica 2003). Glede na razširjenost kalvinistične misli in vpliv na razvoj modernega sveta, ki ji ga pripisujejo, je presenetljivo, da je, vsaj v Sloveniji, zelo malo poznana. V osnovnih in srednjih šolah se Kalvina le redko omenja. Protestantizem se običajno povezuje le z Lutrom in njegovim vplivom na našega najvidnejšega protestanta Primoža Trubarja. Vendar pa se je švicarska reformacija dotaknila tudi slovenskih tal, kar bom podrobneje obravnavala v naslednjih poglavjih. Calvinistične ideje so preživele vse do danes, pod okriljem reformirane cerkve, kljub zelo agresivnim protireformacijskim ukrepom, ki so sledili v drugi polovici 16. stoletja.

Protestantske ideje so zamajale temelje nekaj stoletij nesporne oblasti in avtoritete rimokatoliške cerkve. Slednja se je morala postopoma tudi sama notranje reformirati, prav zaradi upravičenih kritik in odkrivanja nepravilnosti. Seveda pa so se spremembe v tako veliki in okosteneli organizaciji odvijale počasi. Tudi oblasti se ni bila rimokatoliška cerkev pripravljena odreči tako zlahka. Sledilo je mnogo verskih bojev, ki so se ponavadi končali z bolj ali manj upoštevanimi edikti ali sporazumi. Poleg tega pa so protestantski teologi, ki niso bili pripravljene slepo slediti papežu, temveč so kritično presojali vse, razen Svetega pisma, odprli pot znanstveni misli, ki dvomi, išče dokaze, izboljšave in nove poti. Mnogi teoretiki iščejo povezave med protestantizmom ter nastankom modernega sveta in znanosti. Zelo znano je delo nemškega sociologa Maxa Webra, Protestantska etika in duh kapitalizma, ki nastanek kapitalizma povezuje z doktrino o predestinaciji. Calvinisti so kljub temu, da so tudi sami zapadli v dogmatizem in sežigali krivoverce, kot je bil na primer Miguel Serveto, ali preganjali in pobijali, za tisti čas

preveč radikalne, anabaptiste²⁷, vseeno zaslužni za pomemben zgodovinski premik. Nastal je namreč verski pluralizem, ki ga Evropa do tedaj ni poznala.

²⁷ Prav tako protestantsko gibanje, ki se je razširilo po celi Evropi, čeprav so na videz delovali zelo nepovezano in neorganizirano. Pregarjali so jih tako protestanti kot kristjani. Njihovi nauki so bili za tisti čas revolucionarni; na primer krščevanje odraslih ljudi, ki imajo možnost svobodne izbire glede vere, ločitev cerkve in države, zagovarjanje pacifizma.

3. KALVINIZEM NA MADŽARSKEM

V Sloveniji sta registrirani dve verski skupnosti, katerih podlaga so kalvinistična načela. Prva je reformirana evangelijska cerkev, ki ima sedež v Ljubljani in je novejšega nastanka, registrirala se je šele v letu 2004. Druga pa je vezana predvsem na Prekmurje, še posebej na vas Motvarjevci. Imenuje se reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji, člani pa so v veliki večini pripadniki madžarske manjšine. Verska skupnost se je registrirala leta 1993, njen nastanek pa sega daleč nazaj v zgodovino, v čas, ko se je reformacija uveljavila na Madžarskem, del današnjega Prekmurja pa je spadalo k njenemu ozemlju. V diplomski nalogi sem se osredotočila le na slednjo, saj reformirana evangelijska cerkev ne spada v skupino reformiranih cerkva. Pridevnik reformirana v njenem imenu sicer sporoča, da se uvršča med protestantske verske skupnosti, vendar pa ne priznavajo nobene verske avtoritete razen Biblije. Tako dela vseh protestantskih teologov, tudi Lutra, Kalvina in njunih naslednikov, kritično presojujejo in sprejemajo določene ideje, medtem ko druge zavračajo. Kljub podobnosti v nazivih pa skupnosti ne gre zamenjevati, saj gre za dve različni verski skupnosti, ki med seboj nista povezani.

Ker so kalvinistične ideje prišle v naše kraje preko Madžarske oziroma tedanje Ogrske, si je smiselno podrobneje pogledati zgodovino sosednje dežele in razvoj ter pomen protestantizma v njej.

3.1 Zgodovina razvoja reformirane cerkve na Madžarskem ter priključitev Prekmurja h kraljevini SHS

Druga polovica 15. stoletja je močno zaznamovala razvoj Madžarske, saj je v tem času pod vladavino kralja Matije Korvina Hunyadija doživela gospodarski, politični in kulturni razcvet in se je postavila od bok tedanjim vodilnim silam Srednje Evrope. Matija Korvin ali kralj Matjaž je bil izredno priljubljen predvsem med revnejšimi sloji, ne pa toliko med aristokrati, saj jim je vzel precej moči na račun centralizacije države²⁸. Bil je izredno sposoben vladar, večč notranje in

²⁸ Priljubil se je tudi slovenskemu prebivalstvu, čez ozemlje današnje Slovenije je namreč pogosto potoval in je dobil mesto v ljudskih pripovedkah o kralju Matjažu.

zunanje politike in si je pridobil mnogo ugleda pri ostalih evropskih velesilah. Zavedal se je nevarnosti turškega osvajanja, zato je južno mejo dobro zavaroval in uspešno odganjal manjše vdore Turkov (Göncz 2004).

Prav Matija Korvin je zaslužen za to, da se je renesansa v 15. stoletju, poleg Italije, najbolj razcvetela prav na Madžarskem. Bil je široko razgledan in je podpiral razvoj kiparstva, slikarstva, arhitekture, veliko denarja je vložil v razkošne rezidence in druge stavbe ter tako zaznamoval videz večjih mest. Mnogi so mu očitali razsipnost, vendar je želel madžarska mesta povzdigniti na raven razvitih evropskih mest. V Budimu je ustanovil knjižnico »Corvina«, ki se je lahko pohvalila z 2500 najpomembnejšimi deli tistega časa in je zato veljala za zelo ugledno stvaritev (Göncz 2004).

Pravzaprav je nenavadno, da je renesansa zajela Madžarsko prej kot severne evropske dežele, vendar so bile razmere primerne, predvsem je k temu pripomogla oblast, ki je spodbujala umetnost in znanost ter sprejemala novosti. Renesansa je s seboj prinesla humanistične ideje, ki so se ukoreninile v družbo. Kot je razvidno iz zgodovinskega razvoja dežel, opisanih v prejšnjih poglavjih, pa je bil humanizem odličen temelj za protestantske ideje. Z racionalizmom in kritično mislijo je pripravil podlago za revolucionarne ideje reformacije. Verjetno se je protestantizem na Madžarskem nekaj desetletij kasneje tudi zato zelo dobro prijel.

Po smrti kralja Matjaža njegovega sina plemiči niso hoteli priznati za kralja. Izvolili so Poljaka iz rodbine Jagello, ker so se želeli povezati z drugimi silami zaradi obrambe pred Turki. Kralj pa ni zmožgel vladati z močno roko, zato je vidno izgubljal moč. Vse več oblasti in avtoritete pa je dobivalo višje plemstvo. Le-to pa ni bilo enotnih nazorov, saj so se s turško grožnjo želeli soočiti na različne načine. Nekateri magnati so se želeli povezati s Habsburžani in priznati njihovega nadvojvodo Ferdinanda I. za svojega kralja. Drugi so menili, da mora Vladislava Jagello nadomestiti kralj madžarskega rodu (Kontler 2005). Notranja razklanost je bila več kot ugoden položaj za turška osvajanja. Tudi obrambni sistem na jugu države je bil po smrti kralja Matjaža oslabiljen in ni bil sposoben preprečiti vdora tako mogočne vojske, kot je bila vojska Osmanskega cesarstva na začetku 16. stoletja. Ko je 1521 sultan postal Sulejman II., ki si je za cilj postavil osvajanje srednje Evrope in zmago nad Habsburško monarhijo, so se razmere še poslabšale.

Pomembna je bila krvava bitka pri Mohaču, kjer so Turki izbojevali pomembno zmago, padlo pa je 15 tisoč madžarskih vojakov. V želji po prevladi nad celotnim madžarskim ozemljem, ki je bilo začasno razdeljeno med habsburškega in madžarskega kralja, se je madžarski kralj povezal s Turki, ki jim je takšno zavezništvo prišlo zelo prav. Zaradi notranjih bojev za oblast so Turki brez večjih težav osvojili skoraj tretjino madžarskega ozemlja, tudi glavno mesto Budim (Göncz 2004).

Nekdanja kraljevina Madžarska se je razdelila na tri dele: **habsburško Ogrsko**, ki se je uradno imenovala kraljevina Madžarska in je bila vodena iz Dunaja, **kneževino Transilvanijo ali Sedmograško**, ki jo je vodil knez madžarskega rodu, vendar je bila ves čas turške okupacije pod njenim vazalstvom, priznana pa ji je bila avtonomnost v določenih zadevah in **del ozemlja, ki je spadal pod Osmansko cesarstvo**, vendar nikoli na tak način kot balkanske dežele, saj je madžarsko ljudstvo nudilo premočan upor (Kontler 2005).

Takšno stanje se je obdržalo do konca 17. stoletja, ko so bili Turki izgnani iz dežele, Ogrska pa je bila priključena habsburški monarhiji. Seveda s tem želja Madžarov po neodvisnosti ni bila zadušena in upori so bili pogosti (Göncz 2004).

Na takšne politične razmere je naletela reformacija, ki se je v tem času pospešeno širila po Evropi. Nejasnost stanja, politična razdeljenost, vojne, lakota in visoki davki ter splošno nezadovoljstvo ljudi so pripravili plodna tla za širjenje nove vere.

V novi veri so Madžari našli odgovore na vprašanja, ki so jih težila in so bila predvsem povezana s turško nadlogo. Protestanti pridigarji so jih namreč primerjali z Judi, ki so se prav tako morali rešiti izpod egiptovskega in babilonskega jarma. Madžari so se tako lahko identificirali z od boga izbranim ljudstvom, ki ga vedno doletijo najtežje preizkušnje in upali, da jih bo njihova močna vera osvobodila. Po drugi strani pa je katoliška cerkev ljudstvu očitajoče pridigala, da je samo krivo za obstoječe stanje in turško okupacijo. To naj bi bila kazen za malikovalske navade in nemoralnost v družbi. S takšnimi očitki je želela katoliška cerkev preprečiti širjenje nove vere in je obljubljala odrešitev vsem, ki se bodo povrnili k »pravi« veri. Odpor katolikov na Madžarskem ni bil tako agresiven kot drugod po Evropi. Sicer je zagorelo nekaj knjig in celo pridigarjev, na

splošno pa so vernike poskušali pridobiti nazaj predvsem s prepričevanjem (Kontler 2005). Seveda je bila razlaga protestantov bolj po volji madžarskega ljudstva kot grožnje katoliških duhovnikov in so protestanti dosegali velike uspehe.

Za uspeh pa so bili zaslužni tudi mnogi prepričljivi in retorično dobro podkovani pridigarji, ki so gorečno predstavljali novo vero. Protestantizmi so prišli na Madžarsko v času, ko so bili že dobro razviti in uveljavljeni v svojih izvornih deželah. Predvsem so se prijeli kalvinizem, luteranstvo in unitarianizem, pa tudi radikalnejše smeri, kot sta anabaptizem in sabatarijanizem²⁹, vendar so bili pripadniki slednjih dveh pogosto preganjani (Kontler 2005).

Za novo vero so se odločali tudi mnogi plemiči in magnati. Njihovi gradovi so postala prava središča nove vere, katere razvoj so tudi finančno podpirali. Po njihovi zaslugi so nastale nove šole, tiskarne in knjižnice. Plemiči, ki so prestopili v drugo vero in ji pomagali pri razvoju in razširjanju, so bili premočni, da bi se jim okupatorska oblast lahko postavila po robu in preprečila širjenje nove vere med ljudstvom. Podporniki reformirane cerkve so bili na primer István Bocskai³⁰, Gabriel Benthlen³¹ in Ferenc Rákóczi I.³², vsi pomembne politične osebnosti, ki so prihajali iz Transilvanije in želeli osvoboditi in združiti madžarski narod in se zavzemali za versko strpnost (Pettegree, Duke in Lewis 1996). Predvsem kneževina Transilvanija je postala zgled verske pestrosti in strpnosti, na dvoru pa so se organizirala kar nekakšna tekmovanja med predstavniki različnih veroizpovedi v izobraženosti in soočenju različnih prepričanj. Včasih so se takšnih debat udeleževali tudi katoliški predstavniki, vendar so ponavadi izgubili, saj so bili protestanti boljše podkovani v poznavanju Svetega pisma. Protestantski teologi so pogosto potovali v Wittenberg, Ženevo, Zürich ali Heidelberg in tako kljub neugodnim političnim razmeram sledili evropskemu kulturnemu in duhovnemu razvoju in tudi prispevali vanj. Kot drugi protestanti po Evropi so naredili mnogo za razvoj maternega jezika in prispevali veliko pomembnih prevodov (Kontler 2005).

²⁹ Sabatarijci so pripadniki krščanske ločine, ki na judovski način praznujejo sabat.

³⁰ Ugleden plemič kneževine Transilvanije, 1605 imenovan za glavarja Madžarske, pomemben vojskovodja in politik, ki je za nekaj časa uspel stabilizirati razmere v kneževini in tudi v habsburškem delu Ogrske.

³¹ Priljubljen državnik, zaslužen za tako imenovano zlato obdobje Sedmograške v prvi polovici 17. stoletja, vzpostavil je namreč ugodne politične, gospodarske in kulturne razmere.

³² Sedmograški glavar, sicer član ugledne plemiške družine Rákóczi, bolj poznan pa je njegov sin Rákóczi II., ki je vodil vojno proti Habsburžanom in se, neuspešno, želel znebiti njihove nadvlade nad Ogrsko.

Čeprav so Habsburžani veljali za stroge branilce katoliške vere, preganjanje v delu Madžarske pod njihovo oblastjo niti ni bilo tako močno. Sultan je bil do nove vere brezbrizen, tudi ni poskušal islamizirati novoosvojenega območja. V kneževini Transilvaniji pa so uradno sprejeli štiri religije; katoliško, kalvinistično, luteransko in unitarijsko³³. Okoli leta 1580, ko se je nova verska razdelitev že nekoliko stabilizirala, je bilo najmanj 80 % prebivalcev na območju celotne Ogrske protestantske vere, najmočnejša izmed vseh verskih skupnosti pa je bila prav kalvinistična (Kontler 2005).

Zdi se, da je imel protestantizem za Madžare v tem času tudi vlogo graditelja narodne identitete oziroma občutka povezanosti vseh Madžarov, ki so živeli pod različnimi oblastmi. Tudi njihova nova vera je izražala željo po razlikovanju od zavojevalcev, tako katoliških Habsburžanov kot islamskih Turkov. Morda se je tudi zato tako globoko zakoreninila v zavest naroda in se je obdržala vse do danes, čeprav ji potek zgodovine ni bil najbolj naklonjen. Sicer protestanti danes predstavljajo mnogo manjši delež kot v 16. stoletju (okrog 20 % desetmilijonskega naroda), kljub temu pa število pripadnikov ni zanemarljivo.

Hitremu razvoju protestantizma v deželi je sledila močna protireformacija. Katoliški duhovniki so po Tridentinskem koncilu³⁴ obnovo vere vzeli zelo resno, nadvse uspešni so bili tudi jezuiti, ki so se na področje Madžarske naselili v velikem številu in vzpostavili gosto mrežo svojih samostanov³⁵. Najbolj znan predstavnik protireformacije je bil izobraženi nadškof Péter Pázmány³⁶, ki se pri spreobračanju vernikov ni zatekal k nasilnim metodam kot njegovi nasledniki, pač pa je svoj cilj poskušal doseči z dialogom. Njegov pomemben prispevek k razvoju Madžarske je univerza v mestu Nagyszombat, ki jo je ustanovil in je bila predhodnica budimpeške univerze (Göncz 2004). Tudi sicer je zaslužen za hiter razvoj madžarskega jezika ter kulture v 17. stoletju. Pázmány je imel tekmeča, kalvinističnega učenjaka Alberta Szencija Molnárja, ki je pisal filološka in lingvistična dela, ter bil prav tako zelo prepričljiv pridigar. Prevedel je Kalvinove in Bullingerjeve molitve ter Kalvinove Temelje krščanske vere ter tako

³³ Imenuje se tudi antitrinitarijanska, ker nasprotuje nauku o Sveti trojici.

³⁴ Zbor v Tridentu (Trento v severni Italiji) v letih 1545–47 in 1551–52. Namenjen je bil obnovi katoliške cerkve po pojavu protestantizma. Določil je verske resnice, ki so katolike razlikovale od protestantov, začrtal smeri prenove cerkvene uprave in poudaril prvenstvo papeža.

³⁵ Zgledu jezuitov so sledili tudi drugi redovi: frančiškani, pavlinci, piaristi, kapucini.

³⁶ Rodil se je v kalvinistični družini in se pod vplivom jezuitov spreobrnil v katoliško vero .

pripomogel k temu, da je madžarska reformirana cerkev prevzela kalvinističen značaj. Vpliv pa so imele tudi puritanske ideje, ki so jih študentje prinesli iz Anglije (Kontler 2005).

S pomočjo kralja je Pázmányju uspelo spreobrniti 30 plemiških družin in po principu »Čigar ozemlje, tega vera«, ki ga Madžarska do takrat ni poznala, je bilo nasilno spreobrnjenih veliko protestantov. Upornikom, ki se niso želeli upogniti, so zasegli premoženje, jih izgnali, duhovnike pa so pogosto prodali za sužnje na galejah, cerkveno premoženje je bilo zaseženo. Do konca 17. stoletja, ko je bila turška vojska izgnana, je Habsburška monarhija ozemlje Madžarske zasedla kot vojni plen, pokristjanjenje pa se je še okrepilo (Internet 3).

Katoliška cerkev se je posluževala tudi bolj prefinjenih načinov spreobrnitve, ki so učinkovali predvsem na preprosto ljudstvo. Cerkev je namreč dobro izkoristila nove oblike umetniškega izražanja, ki so se pojavile v baroku. Mogočne in baročno okrašene cerkve so bolj pritegnile ljudi kot pa bolj asketske protestantske cerkve, medtem ko so spretno pripravljene prazniki raznih svetnikov in razkošne procesije burili ljudsko domišljijo (Kontler 2005). Ljudstvo je bilo navezano tudi na čaščenje Device Marije, ki velja za zaščitnico Madžarske, česar pa protestantizem seveda ni podpiral (Internet 3).

18. stoletje in razsvetljenstvo sta prinesla nekoliko več strpnosti do različnih verskih skupnosti in ublažila protireformacijsko gonjo. Pomemben je bil Edikt tolerantnosti (Edictum Tolerantiae), ki ga je sprejel Jožef II. v letu 1781. Le-ta je pripadnikom protestantskih denominacij³⁷ zagotavljal določene svoboščine, kot so gradnja cerkva z določenimi omejitvami, pravica do opravljanja obredov in do pastorja, protestantom ni bilo več potrebno plačevati za storitve katoliške duhovščine (Internet 3). Te svoboščine so bile še razširjene pod vladavino Leopolda II., ko je parlament v letih 1790–91 sprejel odločbo, ki je dovoljevala protestantom gradnjo cerkva z zvonikom in zvoncem, česar prej niso smeli, vhod v cerkev pa je lahko gledal na glavno ulico. Tako je bila verska svoboda zagotovljena skoraj v celoti (Matits 2003).

³⁷ Protestantske denominacije oziroma gibanja, ki so izšla iz protestantskih načel.

Pomembna prelomnica za Madžarsko, hkrati pa tudi za reformirano cerkev, je bila revolucija leta 1848, gre torej za obdobje, ki so narodnostne težnje burile duhove po vsej Evropi in ga označujemo kot »pomlad narodov«.

Tudi madžarski narod je v odnosu do Habsburžanov zahteval več političnega vpliva in pravic, med drugimi zahtevami tudi enakopravnost pred zakonom v civilnem in verskem smislu, saj je rimokatoliška cerkev še vedno ohranjala večvreden položaj. Revolucija je bila sicer kmalu zadušena, vendar je pomembno vplivala na sporazum, ki je bil sklenjen med Avstrijci in Madžari leta 1867, ko je nastala Avstro–Ogrska, z dvema približno enakovrednima centroma, Dunajem in Budimpešto. Takšna ureditev je v naslednjih desetletjih omogočila precej stabilno vladanje in obvladovanje nacionalističnih teženj manjših narodov znotraj monarhije. Sama revolucija pa je bila pomembna za reformirano cerkev, saj je v njej odigrala pomembno narodno združevalno vlogo. Revolucijo je podpirala, v boj je pošiljala tudi svoje duhovnike. Podobno stališče so zavzeli tudi luteranci. Po porazu so protestantske cerkve pretrpele hude povračilne udarce s strani Habsburžanov, ker so bile med najbolj prizadevnimi podporniki revolucije (Internet 3).

Razvidno je torej, da je bila Reformirana cerkev močno povezana z madžarskimi nacionalističnimi težnjami. Že za kratek čas revolucije je pridobila, skupaj z nekaterimi drugimi protestantskimi skupnostmi, enakopraven verski položaj, ki pa je ponovno obveljal ob sporazumu Avstrije in Ogrske leta 1867 (Internet 10).

Reformirane skupnosti so se združile v enotno madžarsko reformirano cerkev v 19. stoletju oziroma leta 1881 na Debrecenskem shodu, sestavljajo pa jo štiri avtonomna cerkvena območja, donavsko, podonavsko ter dve območji, ki ju deli reka Tisa. Te štiri škofije so do tedaj delovale ločeno. Vsako območje je imelo tudi svojo teološko akademijo oziroma fakulteto, ki je zagotavljala šolan kader pastorjev (Internet 3).

V I. svetovni vojni se je Madžarska borila na strani centralnih sil³⁸ v okviru Avstro–Ogrske proti antantnim silam³⁹, ki so iz vojne izšle kot zmagovalke. Ogrska je bila torej med poraženkami in ji

³⁸ Centralne sile so predstavljale Nemčija in Avstro–Ogrska.

³⁹ Antantne sile so bile Francija, Velika Britanija in Rusija.

je bila po vojni naložena precejšnja kazen. Naložena ji je bila vojna odškodnina, imela je omejitve pri številčnosti vojske, najhujši udarec za Madžare je bil s trianonsko mirovno pogodbo odvzet velik del ozemlja, ki je do leta 1920 sestavljalo Ogrsko. Ozemlje se je razdelilo na tedanjo Avstrijo, Češkoslovaško, Romunijo in kraljevino SHS. Ta dogodek Madžari še danes označujejo kot enega bolj tragičnih v svoji zgodovini (Göncz 2004). Z odvzemom ozemlja pa je tudi madžarska reformirana cerkev izgubila svoje člane, ki pa so svojo vero pogosto obdržali tudi pod oblastjo države, ki so ji po trianonski pogodbi pripadali.

S trianonsko pogodbo je bilo območje Prekmurja priključeno kraljevini SHS. Prebivalci Prekmurja sicer do nove kraljevine niso kazali kakšnega posebnega navdušenja, saj so bili večinoma zadovoljni v okviru madžarske države. Vendar pa priključitvi tudi niso nasprotovali. Še najbolj so združitev podpirali katoliški duhovniki s tega področja, saj je RKC odobraval idejo o združitvi južnih Slovanov. László Göncz, zgodovinar in raziskovalec na področju zgodovine prekmurskih Madžarov, o priključitvi Prekmurja meni: » *Gledano z današnjega zornega kota, je bila v okviru procesa združevanja južnoslovanskih narodov priključitev slovenskega dela današnjega Prekmurja k novonastali južnoslovanski državi razumljivo in tudi upravičeno dejanje, kar pa seveda ne velja za območje, kjer je v absolutni večini živelo prebivalstvo madžarske narodnosti*« (Göncz 2004: 133). Prebivalci teh vasic danes predstavljajo madžarsko narodnostno manjšino. Mnogi prebivalci Prekmurja, tako madžarske kot tudi slovenske narodnosti, so ohranili svojo pripadnost protestantskim veroizpovedi, k čemur so jih madžarski duhovniki tudi vzpodbujali. Na splošno so se Prekmurci zavedali svoje kulturne drugačnosti, ki je nastala pod dolgoletno vladavino Madžarov in so večkrat izražali željo po večji avtonomnosti znotraj kraljevine SHS (Göncz 2004). Bolje kot kalvinci pa so priključitev k novi državi prenesli luteranci, ki so se ohranili v večjem številu. » *Nekoč zelo dobro delujoča kalvinska oz. reformirana cerkev v Prekmurju se je v času po prvi svetovni vojni ohranila le v krajih ob robovih mej z Madžarsko, konkretnije ob današnji slovensko~madžarski meji. Po statističnih podatkih iz leta 1921 jih je bilo v Prekmurju vsega 929...*« (Kuzmič, Franc 2006: 184–185).

V okviru nove države je bilo potrebno na novo organizirati tudi verske skupnosti. Leta 1920 je bila v Novem Sadu, na kalvinski cerkveni sinodi, ustanovljena samostojna kalvinska skupnost, ki je bila z madžarsko reformirano cerkvijo tesno povezana in je z njo tvorila eno duhovno

skupnost. V to skupnost so sodili tudi prekmurski kalvinci, čeprav v tem času na področju Prekmurja ni bilo nobenega župnijskega središča (Perkov Kuzmič, Franc 2006: 185).

Vlada na Madžarskem se je po I. svetovni vojni povezala z katoliško cerkvijo, v kateri je našla zaveznika in poskušala vzpostaviti nekakšen krščanski nacionalizem. Tudi madžarska reformirana cerkev je kot druga največja verska skupnost uživala podporo države, vendar je imela manjši politični vpliv. Prizadevala pa si je povezati se z oblastjo in postati »2. državna cerkev« (Internet 3). Takšne ambicije madžarske reformirane cerkve pa so vplivale na dejstvo, da se cerkev nikoli ni odločno uprla povezovanju madžarske oblasti z nacistično Nemčijo v II. svetovni vojni, čeprav se sama cerkev izgovarja na oslABLJENOST in nemoč skupnosti po trianonski mirovni pogodbi.

Kljub temu je ustanavljala humanitarne organizacije, ki so oskrbovale ranjence v obeh vojnah in tudi rešile nekaj žrtev političnega sistema, na primer Judov, ter na mnoge druge načine poskušale pomagati ljudstvu (Internet 3).

Po drugi svetovni vojni, pod komunističnim režimom, se je reformirani skupnosti na Madžarskem godilo podobno kot ostalim verskim skupnostim v enostrankarskih režimih. Uradno je država ločevala cerkev in državo, neuradno pa jo je želela imeti pod nadzorom oziroma jo onemogočati. Militantni ateizem in antiklerikalizem se je v družbi močno odražal. Vernikov sicer niso preganjali, so jih pa onemogočali na razne načine. Odnos države do cerkva je bil podoben kot do političnih nasprotnikov. Seveda je bilo v tem času podržavljenih veliko cerkvenih objektov, predvsem šol. V revoluciji leta 1956 se je reformirana cerkev postavila na stran revolucionarjev in tako zopet podprla težnje ljudstva, kot že nekajkrat v zgodovini, ko se ni strinjalo z režimom (Internet 3). Revolucijo, katere cilj je bil vzpostaviti neodvisno in demokratično državo, so oblasti grobo zatrle s pomočjo sovjetskih vojaških enot. Na oblast je prišel János Kádár, ki je enopartijski sistem vzdrževal vse do leta 1988. Razmere so se po revoluciji vseeno obrnile nekoliko na bolje. Kar zadeva verske skupnosti, je bil med cerkvijo in državo sklenjen zadovoljiv kompromis (Göncz 2004). Med Madžarsko in Jugoslavijo pa so bili odnosi v času po II. svetovni vojni zelo ohlajeni, saj je Madžarska v vojni veljala za okupatorja in je za nekaj časa zopet zasedla področje Prekmurja. Meje so bile še posebej težko prehodne po

revoluciji leta 1956, ko so sovjetske sile zasedle državo. Skoraj za tri desetletja so bili stiki med ljudmi bolj ali manj prekinjeni, tako tudi med verskimi skupnostmi v tem času ni moglo priti do sodelovanja (Kuzmič, Franc 2006).

Leta 1989 je začasni predsednik Mátyás Szűrös razglasil novo madžarsko ustavo in Republiko Madžarsko, leta 1990 pa so bile na Madžarskem izpeljane prve demokratične volitve (Göncz 2004).

Demokratični procesi so ugodno vplivali tudi na versko svobodo, ki je zagotovljena z zakonom. Madžarska reformirana cerkev danes predstavlja drugo največjo versko skupnost in obsega približno 20 % prebivalstva. Največja verska skupnost je rimokatoliška cerkev. Madžarska reformirana cerkev je že leta 1567 je na shodu v Debrecenu sprejela Heidelbergški katekizem in Drugo helvetsko veroizpoved, ki poleg Biblije še danes veljata za avtoriteto. Je edina med reformiranimi cerkvami, ki je poleg laičnih predstavnikov obdržala škofovski sistem (Internet 3). Cerkev se trudi obdržati vezi tudi z njenimi pripadniki zunaj njenih meja, kot je na primer slovenska reformatorska skupnost, kateri je kar nekaj časa pridigal madžarski duhovnik, ker slovenskega ni imela.

3.2 Značilnosti reformirane cerkve na Madžarskem

Madžarska reformirana cerkev ima nekoliko drugače organizirano skupnost kot ostale reformirane cerkve po svetu. Od njih se loči po tem, da je obdržala sistem škofov. Deluje po sinodsko prezbiternem principu, ki se je oblikoval v 17. stoletju. Pri procesih odločanja poleg posvečenih članov sodelujejo tudi laiki. Po cerkvenih zakonih naj bi kongregacija, torej verska skupnost, volila člane prezbiterja. Prezbiterij skupaj z duhovnikom predstavlja vodilno telo verske skupnosti in ima svojega nadzornika, ki je prav tako voljen s strani celotne kongregacije. Prezbiterij odloča o vprašanjih, ki zadevajo vso versko skupnost. Samo člani prezbiterja pa imajo pravico voliti predstavnike višjih položajev. Lokalne cerkve se regijsko povezujejo v cerkvene okraje, ki jih zastopa senior, več okrajev pa tvori škofijo, ki jo vodi škof. Za škofe lahko kandidirajo vsi duhovniki, ki imajo 10 let izkušenj. Z vprašanji, ki zadevajo celotno madžarsko reformirano cerkev, se ukvarja cerkveni zbor, v katerem so enakomerno zastopani predstavniki

vseh škofij, laični in posvečeni, zbere se vsako leto ter predstavlja glavno zakonodajno in izvršno telo reformirane madžarske cerkve. Odloča o cerkvenih dogmah, cerkveni ustavi, delovanju škofij, pravilih in poda mnenje o raznih temah, za katere se zaprosi za uradno stališče madžarske reformirane cerkve. Madžarska reformirana cerkev je sestavljena iz štirih škofij; donavske, podonavske ter dveh škofij, ki ju deli reka Tisa. Slovenska reformirana cerkev še danes spada pod podonavsko nadškofijo, ki ima sedež v Veszprému (Internet 4).

Madžarska reformirana cerkev se tako razlikuje od ostalih reformiranih cerkva, v katerih imajo običajno prezbiterijski ali kongregacijski tip organizacije. Lahko bi rekli, da je po ureditvi bližje drugim protestantskim skupnostim, kot so luteranci, anglikanci ali metodisti, ki imajo prav tako episkopalen sistem (Internet 10).

Madžarska reformirana cerkev ima vzpostavljen tudi svoj šolski sistem, ki je zopet lahko začel delovati po padcu totalitarnega sistema in po vrnitvi objektov, med katerimi so bile tudi šole, v cerkveno last. Sedaj ima cerkev v lasti nekaj vrtcev, 33 osnovnih šol, 20 srednjih šol in več univerz. Med pomembnejšimi sta Reformirana univerza Gáspár Károli v Budimpešti in Teološka akademija v Debrecenu, kjer se lahko šolajo teologi, bodoči duhovniki in pedagogi; obstaja tudi študij umetnosti ter – do nedavnega – prava (Internet 4).

Vloga žensk v madžarski reformirani cerkvi se sčasoma povečuje, kar odraža stanje v vedno bolj demokratični družbi, kjer se postopoma uveljavlja enakopravnost spolov. Tako je vedno več duhovnic in starešin ženskega spola. Ugotavljajo, da še posebej v diaspori večino starešin predstavljajo ženske. Tradicionalnejši cerkveni dostojanstveniki se še vedno ne strinjajo s tem, da ženska opravlja poklic duhovnice, vendar tudi večkrat spremenijo svoje mnenje, ko imajo osebno izkušnjo z ženskami na takšnih položajih. Tudi cerkvena zakonodaja omogoča ženskam, da zasedajo vse položaje, od strešin do duhovnic (Internet 4).

Kot v ostalih reformiranih cerkvah po svetu je tudi v madžarski ena izmed prioritarnih nalog dobrodelna dejavnost in skrb za občutljivejše družbene skupine, kot so mladi, ostareli, bolniki, osamljeni, hendikepirani, pomagajo pa tudi alkoholikom, narkomanom itd.. Ker je ta dejavnost med prioritarnimi, se zanjo porabi velik odstotek cerkvenih prihodkov, z njim pa ustanavljajo

bolnice, pomoč in svetovanje v skupinah, domove za mladino in starejše ter druge centre. Mnogo naredijo tudi s prostovoljnim delom članov cerkve in pa seveda z njihovimi prispevki (Internet 4). Ta občutljivost reformiranih cerkva za vse, tudi najbolj ogrožene dele družbe, izvira iz filozofije Jeana Kalvina. Ženeva v njegovem času je namreč nudila pomoč in podporo raznim socialno ogroženim skupinam. Na splošno je ureditev države po njegovih načelih zajemala vsa področja življenja in vse družbene sloje. Reformirane cerkve seveda nimajo več takšnega odnosa s posvetno oblastjo, kot si jo je zamislil Kalvin, obdržala pa se je ideja o pomembnosti humanitarnih dejavnosti.

Cerkev se financira iz več virov. Pobira prispevke vernikov za vzdrževanje cerkve, vsota prispevka je predpisana, ni pa obvezujoča. Občasno se organizira posebne akcije in se zbira denar za določen namen, na primer izdajo Biblije ali humanitarno akcijo. Država denarno podpira cerkvene šole, bolnice in institucionalizirano humanitarno dejavnost, ker so to področja, ki služijo širši družbi. Država delno financira tudi pokojnine duhovnikov (Internet 4).

Madžarska reformirana cerkev se povezuje s sorodnimi cerkvami tudi na mednarodnem nivoju. Je članica WARC⁴⁰, Svetovne zveze reformiranih cerkva, Svetovnega sveta cerkva⁴¹ in Konference evropskih cerkva⁴². Je tudi aktivna članica Ekumenskega sveta madžarskih cerkva. Študijske izmenjave med Madžarsko in drugimi državami so pogoste. Med študenti, ki si znanje nabirajo na madžarskih reformiranih univerzah, se omenja tudi državljane držav bivše Jugoslavije (Internet 4). Kako pogosto se za teološko izobraževanje na Madžarskem odločajo slovenski državljani, pa bom ugotavljala v praktičnem delu svoje naloge.

Za svoje vernike, ki živijo izven meja Madžarske, je reformirana cerkev ustanovila posvetovalno telo, ki ga sestavlja več komitejev, ki obravnavajo razna področja (komite za teologijo, kanonsko pravo, liturgijo, šolske zadeve, tisk in medije, humanitarne dejavnosti). Namen te institucije je povezovati vernike Madžarske reformirane cerkve med seboj, usklajevati njihove aktivnosti, predstavljati ter promovirati uradna stališča Cerkve in njeno identiteto. Organizacija želi biti v

⁴⁰ World Alliance of Reformed Churches, zveza ustanovljena leta 1875, madžarska reformirana cerkev se ji je priključila leta 1909.

⁴¹ World Council of Churches.

⁴² Conference of European Churches.

pomoč verskim skupnostim v diaspori, jim pomagati pri ohranjanju njihove dediščine in doseganju novih ciljev (Internet 4). Članica te organizacije je tudi Slovenska reformirana cerkev, katere sedež je v Motvarjevcih⁴³, iz česar lahko sklepamo, da je navezanost slovenske reformirane skupnosti na matično, madžarsko cerkev zelo močna in da ima slednja velik vpliv na delovanje Slovenske reformirane skupnosti.

Člane madžarske reformirane cerkve po vsem svetu pa povezuje tudi Svetovna federacija reformiranih Madžarov, ustanovljena leta 1991. Glavna naloga organizacije je prirejanje srečanj in zborovanj. Združuje iste skupnosti kakor posvetovalno telo, vendar se loteva drugih področij.

⁴³ V madžarščini Szécsiszentlászló.

4. V LUČI WEBROVE TEZE

Eno najodmevnejših del nemškega sociologa Maxa Webra je *Protestantska etika in duh kapitalizma*. Weber želi razložiti pojav modernega sveta z več dejavniki, tudi kulturnimi. Tako postavi tezo o povezavi med protestantsko etiko in duhom kapitalizma. Odnos pa ni kavzalen, na kar opozori tudi Weber sam, meni pa, da protestantska etika, predvsem posvetni asketizem, ki ga vzpostavi, predstavlja pomemben dejavnik, ki lahko ob prisotnosti nekaterih drugih pomembnih dejavnikov pomembno vpliva na razvoj kapitalizma. Duh kapitalizma torej predstavljajo predispozicije za razvoj samega kapitalizma (Weber 1988).

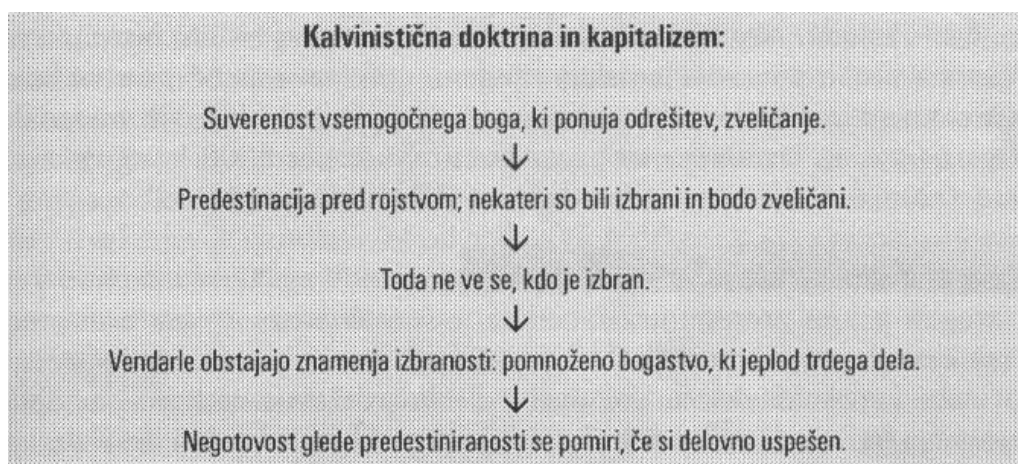
Pri protestantski etiki se Weber osredotoči predvsem na kalvinizem in iz njega izhajajoče puritansko gibanje, kjer se je razvila posvetna askeza. Ta askeza se od običajne askeze, ki jo srečujemo na primer pri katoliških duhovnikih, loči po tem, da ni namenjena izolaciji pred svetom in osredotočanju na molitev, pač pa se prakticira v vsakdanjem življenju v družbi. Posvetna askeza pomeni konstantno samoobvladanje, konstantno izogibanje človeškim »slabostim«, predvsem čustvom. Zahteva strogo disciplino ves čas, ne le posameznih dobrih del, s katerimi bi se človek lahko odkupil (Weber 1988). Nazoren primer je hladna racionalnost puritancev v 17. stoletju ter njihovo značilno vedenje, opisano v mnogih romanih.

Posvetna askeza se je razvila kot posledica doktrine o predestinaciji. Kalvin je sicer menil, da je bog izbral nekatere ljudi, da jim podari večno življenje in zveličanje, medtem ko bodo drugi pogubljeni. Zanimal pa je, da bi obstajali kakršnikoli znaki, ki bi kazali na izvoljenost. Predestinacija je odraz božje volje, o kateri se ne sme dvomiti ali se spraševati o njej. Pridigal je, da je človekova naloga, da se trudi živeti v pravi veri in stalno delati za večjo slavo boga, ostalo pa ni v njegovih rokah. Ne z dobrimi deli ne z ničimer drugim ne more vplivati na božjo odločitev. Njegovi nasledniki so doktrino že nekoliko spremenili. Želeli so potolažiti vernike, jim dati vsaj nekakšno upanje. Problem so reševali na več načinov. Nekateri so trdili, da mora posameznik enostavno verjeti, da je med izvoljenimi, saj je kakršenkoli dvom izraz pomanjkanja vere. Drugi, predvsem teologi, ki so vplivali na razvoj puritanizma v Angliji in na Nizozemskem, pa so vernikom na srce polagali, da je neutrudno poklicno delo pravilna pot do samozavesti o

izbranosti. Trdo delo je bilo zelo cenjeno in način za preganjanje mučne negotovosti. Posameznik naj bi bil delu predan, vendar nikakor ne zaradi lastnih koristi. Vse, kar je počel, je moralo biti v večjo slavo boga. Tudi bogastvo je bilo dovoljeno, vendar ne da bi posameznik v njem užival, temveč ga je moral konstantno plemeniti. Seveda pa je moral biti ves denar prislužen na pošten način ter s trdim delom (Weber 1988). Weber je torej logično predpostavljal, da se je kapitalizem lahko uveljavil tam, kjer so bile etika in vrednote temu naklonjene.

Doktrino o predestinaciji ter njenih kazalcih lepo povzema naslednja ponazoritev: (glej shemo 4.1)

Shema 4.1: Doktrina o predestinaciji, kot so jo razumeli nekateri kalvinci

Vir: Smrke, Marjan (2000): *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Weber že v začetku svojega dela tudi opozori, da predestinacija v reformiranih cerkvah ni več razumljena tako, kot je bila v 16. in 17. stoletju in da tudi takrat niso vsi kalvinci sprejeli ideje o znakih predestiniranosti. Pove, da gre le za določene ideje, ki so vplivale na interese in način delovanja ljudi v določenem času v določenem prostoru (Weber 1988). »Polno ekonomsko delovanje pa je, kot pravi Weber, dobilo polet, ko so religiozne korenine odmrle in naredile prostor utilitarističnemu tostranstvu.« (Adam v Weber 1988: 217).

Koliko je Webrovo tezo mogoče aplicirati na reformirano cerkev na Madžarskem in preko madžarske na slovensko reformatorsko versko skupnost? V Drugi helvetski veroizpovedi, ki predstavlja enega izmed dveh veroizpovednih tekstov, priznanih s strani madžarske reformirane

cerkve, je o predestinaciji zapisano, da le-ta obstaja, da je za odrešenje že od samega začetka sveta izbrana zelo majhna skupina ljudi, da se ne ve, kdo je med izbranimi, vendar morajo vsi verniki upati, da so. Znakov za izbranost pa ne smejo iskati izven svojega boga Jezusa Kristusa.

Vendar pa v opisu zgodovine madžarske reformirane cerkve zasledimo, da so v 17. stoletju na samo teologijo močno vplivali angleški kalvinisti, torej so ideje o pomenu neutrudnega in trdega dela lahko vplivale tudi na madžarske vernike in njihovo mentaliteto. Kljub temu pa v nadaljnjem poteku zgodovine Madžarske niso bili prisotni ostali dejavniki, ki so prav tako pomembni za razvoj kapitalizma⁴⁴, saj jih je totalitarni sistem zadušil. Tako se je kapitalizem na Madžarskem lahko začel razvijati šele v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, podobno kot tudi v Sloveniji.

Kalvinistične korenine naj bi torej vplivale na boljši ekonomski položaj. Če so pripadniki slovenske reformatorske skupnosti res bolj uspešni od okolice, pa se empirično ne da preveriti, saj so mi iz Statističnega urada Slovenije sporočili, da ne razpolagajo s podatki o posameznih verskih skupnostih. Glede na dejstva, predstavljena v tem poglavju, pa je vprašanje, če bi bilo takšno preverjanje sploh smotno.

⁴⁴ Frane Adam v spremni besedi dela Protestantska etika in kapitalizem po Johanesu Bergerju povzema naslednje dejavnike: ločitev ekonomije in politike, nepretrgana akumulacija in razkroj tradicionalno svetovnih nazorov in dezintegracijo lokalnih skupnosti.

5. OD KALVINA IN KALVINIZMA DO REFORMIRANIH CERKVA

Iz Kalvinove teologije, pa tudi pod vplivom Zwinglija, Bullingerja in Beze ter še nekaterih drugih teologov je nastalo versko gibanje, imenovano kalvinizem. Kalvinizem se je hitro širil po Evropi, se spajal z drugimi verskimi gibanji, na primer husizmom, ali z idejami vplival na njih. Tako se je kmalu po nastanku začela diverzifikacija kalvinističnega gibanja. Nastale so ločene kalvinistične cerkve: švicarska, nemška, francoska, nizozemska, angleška, škotska, češka in madžarska (naštete so le najopaznejše) in vsaka izmed njih je imela svoj zgodovinski razvoj, drugačen razvoj teološke misli, vsako je zaznamovala drugačna kultura. Gibanja so imela sicer isto osnovo, vendar so se v določenih lastnostih razlikovala eno od drugega: v teologiji, obredju, organizacijski strukturi itd. Še danes pa jih družijo verovanje v Biblijo kot edino avtoriteto in odpuščanje po božji milosti (Bowden 2005).

Vsa gibanja, ki imajo korenine v kalvinizmu, danes imenujemo reformirane cerkve in so ena največjih družin med krščanskimi cerkvami. Po številčnosti prehitijo celo luteranske in anglikanske verske skupnosti, saj ima vsaka izmed njih nekaj čez 60 milijonov članov, medtem ko reformirana cerkev šteje okrog 75 milijonov članov. Res pa je, da so reformirane cerkve med seboj mnogo bolj raznolike in manj enotne kot na primer luteranci (Bowden 2005).

Raznolikost reformiranih cerkva je izražena tudi v množici veroizpovednih tekstov, ki so nastali po Kalvinovi smrti. Vsaka reformirana cerkev se sama odloči, katere tekste priznava kot odraz svoje vere. Pomembnejše oziroma širše sprejete veroizpovedi, ki so še danes v rabi, so naslednje:

- francoska veroizpoved (1559),
- škotska veroizpoved (1560),
- trije teksti, ki težijo k enotnosti reformiranih cerkva
 - Heidelberški katekizem (1563),
 - belgijska veroizpoved (1566),
 - kanoni Dordrechta (1619),
- Druga helvetska veroizpoved (1566)
- Westminsterški standardi

- Westminsterška veroizpoved (1646)
- Westminsterški krajši katekizem (1649)
- Westminsterški daljši katekizem (1649)
- baptistični
 - Londonska baptistična veroizpoved (1689)

Teksti, ki težijo k enotnosti, so priznani v reformiranih cerkvah, ki so nastale na tleh celinske Evrope, še posebej na Nizozemskem, medtem ko imajo westminsterski standardi velik vpliv na britanskem otočju in vseh cerkvah, ki so izšle iz angleške reformirane cerkve (Internet 9). Ne obstaja enotni veroizpovedni tekst, ki bi bil priznan s strani vseh cerkva in noben tekst ni kanoniziran (Bowden 2005). Med reformiranimi cerkvami zato obstaja tolerantno vzdušje in se posameznim cerkvam prepušča odločitve o konkretnih zadevah, na primer o obredju, odnosu do petja, podobi cerkva, pogostnosti prejetanja evharistije itd.

Za reformatorsko krščansko skupnost v Sloveniji sta pomembna predvsem Heidelberški katekizem in Druga helvetska veroizpoved, ki ju skupnost priznava kot teksta, ki odražata njeno vero. Oba teksta priznava tudi madžarska reformirana cerkev, iz katere slovenska skupnost izhaja in prevzema večino lastnosti v obredju, organizaciji in teološki misli.

Kar zadeva organizacijsko strukturo cerkva, so se skozi zgodovino izoblikovali trije tipi organizacije:

- prezbiterska ureditev
- kongregacionalistična ureditev
- ureditev madžarske reformirane cerkve

(Internet 9)

Prezbiterske cerkve ne priznavajo škofov, razdeljene so na samoupravne verske občine. Občine predstavljajo posvečeni pastori in laični starešine ali prezbitri, ki cerkvene zadeve obravnavajo na skupščinah (Krušič 1987). Kongregacionalistične cerkve so se, kar se organizacijske strukture tiče, najbolj oddaljile od izvirnega kalvinizma. Imajo samoupravne verske občine, v katerih ni hierarhije, ne priznavajo višje človeške avtoritete in priznavajo duhovništvo vseh članov (Tavzes

2002). Madžarska reformirana cerkev pa je vzpostavila svojo cerkveno ureditev, ki je v osnovi zelo podobna prezbiterialni, hkrati pa priznava tudi škofe, torej je tudi episkopalna (Internet 9). Podrobnejši opis cerkvene organizacije v madžarski cerkvi je v podpoglavju o značilnostih reformirane cerkve na Madžarskem.

Večinoma se je pri vodenju cerkva oblikovalo sodelovanje med pastorgi in laičnimi starešinami. Potrebno je poudariti, da škofi v madžarski reformirani cerkvi nimajo vloge apostolovih namestnikov, kot se njihov položaj pogosto razume v rimokatoliški in tudi luteranski cerkvi. So le »višji administratorji«, ki se ukvarjajo z organizacijskimi zadevami na višji ravni (Bowden 2005).

V večini reformiranih cerkva dajejo velik poudarek na humanitarno delo. Tako v Evropi kot v reformiranih skupnostih v ZDA se skupnosti trudijo izboljšati kvaliteto življenja, organizirajo dobrodelne akcije, finančno in moralno podpirajo zapostavljene. Že v Kalvinovi Ženevi je bil velik poudarek na skrbi za vzgojo, zdravstveno oskrbo, socialno blaginjo. V nekaterih zgodovinskih delih Kalvina opisujejo celo kot »krščanskega socialista«. Predvsem pa humanitarnost kalvincev izhaja iz prepričanja, da je družbo potrebno preoblikovati pa božjih načelih in tako bo namesto lahkote in vojne deležna božjega blagoslova (Encyclopaedia Britannica 2003). Max Weber sicer pove, da izhajajoč iz kalvinistične teologije lahko sklepamo, da vse te dobrodelnosti niso storjene iz ljubezni do bližnjega, ker je služiti ustvarjenemu bitju nedopustno, pač pa so storjene v želji služiti bogu in povečevati božjo slavo. Meni, da je narava kalvinistične etike predvsem utilitaristična (Weber 1988). Kakorkoli že, vse te dejavnosti so za širšo družbo zelo koristne in dobrodošle. Madžarska reformirana skupnost se zelo posveča humanitarnemu delu in mu namenja velik del svojih prihodkov, kako pa je s slovensko skupnostjo in njenimi dejavnostmi, pa nameravam ugotoviti v praktičnem delu moje naloge.

V drugi polovici 19. stoletja so se začele pojavljati težnje po ponovnem združevanju reformiranih cerkva, ki so do tedaj delovale popolnoma ločeno. 1875 je bila ustanovljena Svetovna zveza reformiranih cerkva⁴⁵, ki je združevala vse reformirane skupnosti s prezbiterjalno ureditvijo, leta

⁴⁵ World Alliance of Reformed Churches.

1891 pa še Mednarodni kongregacijski svet⁴⁶. Organizaciji sta se združili v enotno leta 1970, novo združenje nastopa pod imenom Svetovna zveza reformiranih cerkva in ima sedež v Ženevi (Bowden 2005). WARC, kot je okrajšava za združenje, ima sedaj včlanjenih že več kot 200 cerkva s kalvinističnimi koreninami. Poglavitni cilji organizacije so povezovati reformirane cerkve med seboj, organizirati razne akcije za dobrobit človeštva v okviru programov za pravičnost, mir in integritetnost vsega stvarstva. Vsakih pet let organizirajo shod vseh cerkva, ki jih običajno zastopajo pastirji in laiki oziroma starešine. Vsak shod je tematsko obarvan in daje smernice za nadaljnje dejavnosti cerkva. Zadnji shod je bil leta 2004 v Gani in je nosil naslov »Polno življenje za vse ljudi«⁴⁷ (Internet 8).

Tudi slovenska reformatorska skupnost je kot samostojna članica registrirana v Svetovni zvezi reformiranih cerkva (Internet 11). Kako intenzivno je to članstvo oziroma kaj pomeni za delovanje slovenske reformatorske skupnosti, pa bom prav tako preverjala v praktičnem delu.

⁴⁶ International Congregational Council.

⁴⁷ »An abundant life for all«.

6. REFORMATORSKA KRŠČANSKA SKUPNOST V SLOVENIJI

Kalvinov protestantizem se na slovenskih tleh ni uveljavil tako kot luteranski, ki je v srednjem veku pridobil kar precejšnje število privrženecv. Tudi število teh se je po intenzivni protireformaciji močno zmanjšalo. Kljub temu jih še danes najdemo po Sloveniji, največ jih je seveda v Prekmurju, cerkev pa imajo tudi v prestolnici.

Kalvinizem je vendarle vseskozi imel vpliv na razvoj slovenskega protestantizma. Zasedimo lahko, da je v 19. stoletju celo obstajala skupina kalvincev, ki je delovala v Ljubljani, bila pa je združena z evangeličani, saj so le tako dosegli dovolj veliko število članov, da jih je habsburška monarhija priznala kot versko skupnost oziroma versko občino. Leta 1851 je imela verska občina 332 članov, od tega jih je 219 pripadalo helvetski veroizpovedi, ostali pa augsburški. Kljub temu, da so v tistem času številčno prevladovali kalvinci oziroma reformiranci, sta se sčasoma skupini spojili, obstala je le evangeličanska cerkev augsburške veroizpovedi, ki se je ohranila do danes (Kuzmič, Mihael 2006). »...iz razpoložljivih virov ni mogoče ugotoviti, kdaj in kako je verska občina izgubila svoj kalvinski (reformirani) del vernikov in prešla pod cerkveno jurisdikcijo evangeličanske augsburške cerkve« (Kuzmič, Mihael 2006: 209). Tudi Trubar je bil seznanjen z Kalvinovimi nauki in nedvomno so v določeni meri zaznamovali tudi njegovo teologijo in cerkvenoorganizacijsko misel (Javornik in drugi 1990). Znana so Trubarjeva dopisovanja s Heinrichom Bullingerjem, ki je reformirane verske skupnosti pomembno zaznamoval. Nekateri so Trubarja, zaradi določenih nazorov, celo obtoževali cvinglijanstva (Kuzmič, Mihael 2006).

Kalvinistične ideje so Slovenijo dosegle preko različnih poti. V najbolj čisti obliki pa preko slovenske reformatorske verske skupnosti, ki še danes deluje v Prekmurju. Sedež ima v vasi Motvarjevci, ki sodi v občino Prosenjakovci. Skupnost se je v Sloveniji registrirala šele leta 1993, na Uradu za verske skupnosti, vendar ima zelo dolgo in zanimivo zgodovino. Člani so v veliki večini pripadniki madžarske narodnostne manjšine, zato lahko rečemo, da si skupnosti delita zgodovino vsaj do leta 1919, ko je bil ta del Prekmurja priključen Kraljevini SHS. Pa tudi od tedaj naprej vzdržujeta tesne stike in medsebojno sodelujeta, čeprav je slovenska skupnost samostojna in kot taka tudi včlanjena v organizacijo WARC. Madžarska in slovenska skupnost pa si poleg zgodovine delita tudi mnoge druge skupne značilnosti. Ena izmed njih, ki si jo velja tudi podrobneje pogledati, so veroizpovedni spisi.

6.1 Veroizpovedni spisi

Tako Madžarska kot slovenska reformirana skupnost priznavata dva veroizpovedna teksta, Heidelberški katekizem in Drugo helvetsko veroizpoved. Heidelberški katekizem je sestavljen iz vprašanj in odgovorov, ki zaobjemajo doktrino reformiranih kristjanov. Bil je preveden v več jezikov in velja za enega najbolj vplivnih tekstov pri reformiranih cerkvah. Privlačen je predvsem zaradi sistematičnosti in razumljivosti (Internet 6). Napisan je bil na ukaz nemškega kneza Friderika III. Pfalškega, ki je v kalvinizem prestopil iz luteranske vere. Leta 1563 sta ga napisala Zacharias Ursinus in Kaspar Olevianus. Katekizem je bil potrjen 1618/19, na Dordrechtškem cerkvenem zboru. Kmalu potem je postal temeljni nauk za vse reformirance (Gutschera, Thierfelder 1998: 214). Katekizem je bil napisan z namenom, da bi poudaril razlike med reformirano in rimokatoliško cerkvijo ter hkrati, da bi poudaril skupne lastnosti z luteranci. Predstavljal je torej nekakšen most med njimi. Katekizem je razdeljen na 52 delov, vsak od njih naj bi bil predstavljen eno nedeljo v letu, da bi izboljšali znanje vernikov o njihovi lastni veri (Internet 6). Katekizem vse svoje odgovore na vprašanje utemeljuje z besedami iz Svetega pisma in želi tako povečati svojo kredibilnost, saj črpa iz edine avtoritete, ki jo člani reformirane cerkve predstavljajo, to je Biblije. Obstaja tudi slovenski prevod Heidelberškega katekizma, ki ga je moč najti v znanstveni reviji za religiologijo, mitologijo in filozofijo, Poligrafih, številka 21–22 in je delo Ferija Kuzmiča.

Druga helvetska veroizpoved je delo Heinricha Bullingerja, Kalvinovega sodobnika in Zwinglijevega naslednika. Napisal jo je leta 1562 in jo dve leti za tem še dopolnil. Sprejele so jo reformirane cerkve v mnogih deželah, ne le v Švici, temveč tudi na Škotskem, Madžarskem, v Franciji in na Poljskem. Je druga najbolj vplivna in priznana veroizpoved med reformiranci, takoj za Heidelberškim katekizmom (Internet 7). Druge helvetske veroizpovedi ni bilo mogoče dobiti v slovenščini, zato sem za analizo uporabila angleški prevod, dosegljiv na spletni strani, navedeni v literaturi oziroma virih.

6.1.1 Bog in božja beseda

Kot drugim protestantom tudi reformirancem Biblija predstavlja edino avtoriteto, v kateri je zapisana prava božja beseda, ki ji je potrebno slediti in jo jemati dobesedno. Ne sme se je spreminjati, ji kaj dodajati ali odzemanjati. Pastorji, ki pridigajo Sveto pismo, ljudem dejansko posredujejo božjo besedo, saj jih navdihuje Sveti duh, zato tega nič ne more spremeniti, tudi če je pastor slab ali pokvarjen. Niso dovoljene vse interpretacije Svetega pisma. Pravi pomen je potrebno poiskati, upoštevajoč zgodovinske okoliščine, v katerih je bila Biblija napisana, vsa skrita in jasnejša sporočila, vedno pa se mora pomen skladati z pravilom božje ljubezni in mora prispevati k slavi boga in odrešitvi človeka. Glede drugih avtoritet pa je v Drugi helvetski veroizpovedi zapisano: »*Wherefore we do not despise the interpretations of the holy Greek and Latin fathers, nor reject their disputations and treatises concerning sacred matters as far as they agree with the Scriptures; but we modestly dissent from them when they are found to set down things differing from, or altogether contrary to, the Scriptures*⁴⁸« (Internet 2). Avtoritet, ki jih druge skupnosti priznavajo, pa po mnenju reformirancev niso v skladu z Biblijo, ne zavračajo, temveč se od njih distancirajo. Enak odnos imajo do pravil in kanonov sprejetih na raznih koncilih. Vsa človeška dela, pravila in ideje lahko presoja le bog, ki pa svojo besedo izraža skozi Biblijo (Internet 2).

Verujejo, da je bog v svojem obstoju eno. Je samozadosten, neviden, netelesen, večni, velik, usmiljen, najvišje dobro, moder, pravičen, stvarnik vseh stvari, ki jim še danes vlada z absolutno suvereno močjo. Hkrati pa verujejo v troedinost boga. Bog oče, bog sin in sveti duh so neločljivo povezani. Niso trije bogovi, temveč tri osebe, ki soobstajajo kot eno. Časti se lahko vse tri, ker gre pravzaprav za eno esenco. Vsi trije deli celote so enakovredni, obstajajo od nekdaj in imajo skupno božansko naravo. Zakramenti se izvajajo v imenu Očeta, Sina in Svetega duha. Nobene druge osebe se ne sme častiti oziroma čaščenje katerekoli druge osebe velja za malikovalstvo. Jezus Kristus velja za posrednika med nami in bogom, zato lahko verniki molijo k bogu preko Jezusa. Svetnikom se lahko izkaže spoštovanje, lahko se jih ima za zgled, ne sme pa se moliti k

⁴⁸ Prevod citata: »Čprav ne preziramo interpretacij svetih grških in latinskih očetov niti ne zavračamo njihovega argumentiranja in razprav, ki se nanašajo na svete zadeve, v kolikor se te ujemajo z Biblijo, pa se ponižno distanciramo od njih, kadar se od Biblije oddaljujejo ali se celo ne strinjajo z njo.«

njim ali jih častiti. Toliko manj se sme častiti razne relikvije svetnikov. Prisega se prav tako lahko le pri bogu (Internet 2).

Bog velja za najvišjo silo, ki vlada vsem stvarjem na zemlji in v nebesih. V Heidelberškemu katekizmu je to označeno kot »božja previdnosti«. Božja previdnosti pomeni :

»Vsemogočno in prisotno božjo moč (Apd 17,25), po kateri On s svojo roko vzdržuje (Heb 1,2) in vlada nebu in zemlji z vsem stvarstvom, da listje in trava, dež in suša, rodovitnost in nerodovitnost, jed in pijača (Jer 5, 24; Apd 14, 17), zdravje in bolezen (Jn 9,3), bogastvo in siromaštvo (Prg 22, 2) in vse, nam ne prihaja slučajno, ampak iz njegove očetovske roke« (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001: 78).

V obeh veroizpovedih se močno poudarja avtoriteta boga, njegova vsemogočnost in vseprisotnost. Človek tudi ne sme misliti, da se kaj zgodi po njegovi volji, nič v stvarstvu se ne premakne brez njegove volje, zato mu morajo verniki brezpogojno zaupati.

Bog je edini stvarnik vseh stvari, najboljši med ustvarjenimi bitji so angeli in ljudje. Padli angeli so začeli služiti hudiču, postali so sovražniki vsega dobrega in resnice. Človek je sestavljen iz duše in telesa. Duša je neumrljiva v nasprotju s telesom. Vendar pa bo ob vstajenju človeka, ob zadnji sodbi, vstal človek z dušo in telesom. Tudi pogubljeni bodo pogubljeni s telesom vred. V Drugi helvetski veroizpovedi je zapisano, da je bog dal ljudem zakone, po katerih se morajo ravnati. Razkril jih je v obliki dekaloga. Ta zakon je popoln in je bil posredovan ljudem zato, da bi se zavedali svojih grehov, grešne narave ter se trudili živeti po njih. Noben človek ne more živeti brez greha in vsak večkrat prekrši katero od zapovedi, vendar pa mu prava vera pomaga, da lažje izpolnjuje božjo voljo. Kljub temu pa usoda vernikov ni odvisna od izpolnjevanja zapovedi, ki delujejo bolj kot nekakšen smerokaz, temveč od božje milosti. S tem je poudarjeno, da si božje milosti ne moremo prislužiti, temveč je odvisna od samovolje boga (Internet 2).

6.1.2 O človekovem grehu, padcu in bedi ter odrešenju

Kot je zapisano v Svetem pismu, sta že prva človeka zapravila božjo naklonjenost s tem, ko sta se vdala neposlušnosti in grehu. Z izvirnim grehom je človek izgubil vse darove in nagnjenost k dobremu, s katero je bil obdarovan v začetku. Reformiranci verujejo, da je s tem izvirnim grehom zaznamovan vsak človek ob rojstvu, krst pa ta greh izbriše. Ostali grehi, ki jih človek dela tekom življenja, si med seboj niso enakovredni, nekateri so hujši kot drugi. Bog grehe dopušča in jih ne prepreči, ker želi na tak način učiti človeka. Iz slabega želi izvleči dobro. Greh pa je v osnovi Satanovo delo in »hujskanje« ljudi. Človek je po padcu ohranil razum in voljo, vendar sta bila oslabljena, omejena. Volja je postala suženj slabega, človek sam po sebi ni zmožen dobrega, temveč je nagnjen k zlu (Internet 2).

Človek lahko premaga zlo le, če je presvetljen skozi Svetega duha, menijo člani reformiranih cerkva. Ljudi lahko reši le Jezus Kristus, ki je usmiljen in ljubeč in pošilja Svetega duha med ljudi, ki jih vodi k dobremu. Le na ta način umre stari, grešni človek in se rodi nov, presvetljen in zmožen dobrih del. Prenovljeni človek sam od sebe aktivno dela dobra dela, kajti vera mora biti živa, dejavna, ne pa pasivna ali izražena skozi askezo. Proces regeneracije pa je vedno zelo težak, kot izvemo v katekizmu, saj se mu grešno človeško meso upira in le stežka sledi pravi poti (Internet 2). Tudi tako lahko razložimo velik interes reformiranih cerkva za humanitarno dejavnost. Verniki morajo biti v svoji veri aktivni in živeti bogu všečno življenje. Bolj ko sledijo postavljenemu idealu, večja možnost je, da so navdihnjeni od Svetega duha, torej da so med izbranci.

Za svoje grehe bi morali ljudje biti kaznovani, je zapisano v Heidelberškem katekizmu. Vendar nobena žrtev ali delo ni dovolj dobro, da bi bog grehe resnično odpustil. Milost so si ljudje po zagrešenem izvirnem grehu zopet pridobili s tem, ko se je Jezus Kristus žrtvoval za ljudi. S tem je pri bogu dosegel milost in odpuščenje za ljudi, vendar ne za vse. Bog sam je ljudem podaril lastnega sina in ga žrtvoval. Žrtvoval se je Jezus človek, saj je morala človeška narava, ki je greh zagrešila, zanj tudi plačati. Hkrati pa je morala biti v Jezusu božja narava, saj je le-ta lahko dosegla milost in odpuščanje (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001).

Kot je bilo že omenjeno, pa reformiranci verujejo, da milost ni bila dosežena za vse, temveč le za izbrance. To doktrino imenujejo predestiniranost. Odrešeni bodo: *»...samo tisti, ki so z Njim združeni skozi pravo vero ter sprejmejo vsa Njegova dobra dela (Jn 1, 12; Iz 53, 11; Ps 2, 12; Rim 11, 20; Heb 4, 2; 10, 39)«* (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001: 76). Prava vera je darilo boga. Kaj torej člani reformirane cerkve razumejo pod pravo vero?

»To ni samo gotovo spoznanje, da imam za resnico vse, kar je Bog v svoji besedi razodel (Jak 1, 6), temveč tudi srčno zaupanje (Rim 4, 16-18; 5,1), katero Sveti Duh (2 Kor 4, 13; Ef 2/1. izd. Ima Ef 3/; Flp 1,19.29) po evangeliju v meni uresničuje (Rim 1, 16; 10, 17), da ni samo drugim, ampak je tudi meni podarjeno (Heb 11, 1; Rim 1,17) odpuščanje grehov, večna pravičnost in zveličanje zgolj iz milosti, samo po Kristusovi zaslugi (Ef 2, 7-9; Rim 3,24; Gal 2, 16)« (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001: 76–77).

Usoda vsakega posameznika je bila določena že davno, nekateri bodo zveličani, drugi pogubljeni. Kljub temu pa mora vsak vernik imeti goreče upanje, da je med izbranimi, čeprav je bog izbral le majhno skupino izvoljencev.

Bullinger pa v svoji Drugi helvetski veroizpovedi poudari, da se znakov predestiniranosti ne sme iskati zunaj Kristusa. Edini kazalec izbranosti je resnična močna in seveda pravilna vera. Božje milosti se ne da nikakor pridobiti, ne z dobrimi deli ne z molitvijo. Dobra dela so plod prave vere in hvaležnosti ljudi, ki se zavedajo svoje silne bede in grešnosti ter so hvaležni Jezusu Kristusu za veliko žrtev ter posredovanje pri bogu ter za prenavljanje svojih vernikov s Svetim duhom. Vse, kar delajo ljudje dobrega, mora biti v božjo slavo. S Svetim duhom presvetljeni ljudje se tudi zavedajo svojih grehov in jih iskreno in iz srca obžalujejo. Le zares iskreno obžalovanje prinese tudi odpuščanje. In tudi resnično obžalovanje je dar boga in ne plod človekovega truda. Grehe je potrebno priznati bogu, vendar ne v takšni spovedi, kot jo poznajo rimokatoliki, temveč imajo skupinske spovedi ali pa se posameznik sam zaupa bogu, brez posrednikov. Grehov ne more odpuščati človek. Ker je veroizpoved iz 16. stoletja, ostro napada odpustke in papeža ter duhovnike, ki so veljali za posrednike med bogom in človekom (Internet 2).

Kot lahko vidimo, je za kalvince vse v rokah boga. Človek ni zaslužen za nič; ne za dobra dela ne za vero, ne za iskreno obžalovanje grehov. Je povsem nemočen in mora biti za vse, kar je dobrega na njem, hvaležen bogu. V obeh veroizpovednih tekstih je mogoče zaslediti velik odpor in prezir do vsega, kar je ustvarjeno, ter poudarjanje slabe narave grešnega mesa. Glede na to, da mora človek živeti nadvse rigorozno in po strogih pravilih, da lahko doseže komaj opazen napredek, za katerega pa tudi ni zaslužen sam, bi lahko dejali, da vera izraža tudi veliko pesimizma. Vse, kar preostane ljudem kot ustvarjenim bitjem, pa je popolno zaupanje v boga, popolno priznavanje lastne nemoči in nebogljenosti ter upanje, da so med redkimi izbranci.

6.1.3 Jezus, božji Sin, in Sveti duh

Jezus pri članih reformiranih cerkva velja za odrešenika in posrednika med verniki in bogom. Je pravi bog, ima svojo človeško in božansko naravo. Učlovečil se je zato, da se je žrtvoval na križu: *»Ker nas je s telesom in z dušo odkupil od grehov in oblasti satana, ne z zlatom ali srebrom, ampak s svojo dragoceno krvjo sebi v last (1 Pt 1, 18;2,9; 1 Kor 6,20; 7, 23)«* (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001: 80). Njegova božanska narava je neminljiva, njegovo telo pa ni vseprisotno, menijo kalvinci. Močno se poudarja njegovo trpljenje in žrtev. Jezus je sedaj v nebesih, vstal je telesno in sedi na desnici Očetovi, torej je posrednik med njim in ljudmi. To, da je na desnici, je za kalvince še posebej pomembno, ker menijo, da je tako poudarjeno dejstvo, da je Kristus edini poglavar cerkve. Verniki pa so s tem, ko so del cerkve, njegovi udje. Kristusa morajo verniki priznati kot edinega pravega odrešenika, h kateremu lahko molijo in v njem iščejo odrešitev. Bog naj bi Jezusa določil za : *»...edinega velikega duhovnika (Ps 110,4; Heb 7,21), ki nas je s krvjo svojega telesa odrešil in nas vedno s svojimi priprošnjami zastopa pri Očetu (Rim 8, 34; 5,9); in za večnega Kralja, ki nam vlada s svojo besedo in Duhom ter varuje in vzdržuje pridobljeno rešenje (Ps 2, 6; Lk 1, 33; Mt 28,18)«* (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001: 79).

Sveti duh je prav tako pravi bog z Očetom in Sinom. Svetega duha so deležni vsi, ki jih je bog izbral za zveličanje. Izbrani, imenovani tudi občestvo svetih, delujejo po Svetem duhu, ki jih usmerja na pravo pot. Je darilo in izraz Jezusove ljubezni in milosti. Kristus deluje v svojih vernikih preko Svetega duha: *»...po svojem Svetem Duhu v nas, njegovih udih, vliva nebeške darove (Ef 4, 10-12)«* (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001: 83). Verniki morajo verovati, da je

Sveti duh dan tudi njim, torej da so med izvoljenimi. Poslušanje Evangelija je prav tako pomembno, saj naj bi v vernikih prebujalo Svetega duha (Internet 2).

6.1.4 Zakramenti

Zakramenti imajo v reformiranih cerkvah drugačen pomen kot v rimokatoliških, predvsem jih je manj in vsebujejo manj magičnih elementov. O zakramentih je v Heidelberškem katekizmu napisano naslednje:

66. Kaj so zakramenti?

So vidna sveta znamenja in pečati, postavljeni od Boga zato, da bi z uporabo istih lažje razumeli božje obljube v Evangelijih ter imeli kakor pečate potrdilo, da imamo po edini opravljeni Kristusovi daritvi na križu iz milosti odpuščanje grehov in večno življenje (1 Mz 17,11; Rim 4, 11; 5 Mz 30, 6; 3 Mz 6,25, Heb 9, 8.24; Ezk 20,12)» (Olevianus in Ursinus v Kerševan 2001: 86).

Zakramenti so sveti obredi, ki jih je postavil bog, da bi vernike na ta način povezal med seboj in povečal moč njihove vere po delovanju Svetega duha. Priznavajo le dva zakramenta, krst in evharistijo. Sprejemajo tudi spoved, mašniško posvečenje in zakon, vendar le kot obrede in ne kot zakramente. Za zakramente uporabljajo naslednje stvari; vodo za krst in vino ter kruh za evharistijo. Želijo se izogniti magičnosti in misterioznosti, tako značilni za RKC, in elementom ne pripisujejo nikakršne snovne spremembe ob posvečenju. Krstna voda je še vedno samo voda, ki pa bo služila posebnemu namenu. Kljub temu pa so zakramenti duhovni obredi, v katerih je Kristus duhovno navzoč, zato morajo verniki k njim pristopati s strahospoštovanjem. Sam prejem zakramentov tudi ni dovolj za zveličanje, potrebna je tudi prava vera (Internet 2).

Krst je zakrament, ki ga je prvi začel podeljevati Janez Krstnik. Krst je v življenju lahko samo eden, simbolizira pa očiščenje od izvirnega greha in vključitev v cerkveno skupnost. Bistven zunanji znak, ki ga uporabljajo, je voda, ki predstavlja čistost. Po njihovem prepričanju se lahko krščuje tudi dojenčke, z utemeljitvijo, da so oni prav tako del božjega občestva in lahko tako upajo na odpuščanje grehov in dar Svetega duha. Obred mora biti čimbolj preprost in naj ne

vključuje raznih olj, soli in drugih stvari, ki so jih ljudje začeli dodajati tekom zgodovine (Internet 2).

Evharistija ali obhajilo je bilo v preteklosti jabolko spora med luteranci in kalvinci, kot je že zapisano v prejšnjih poglavjih. Za kalvince je to zakrament, pri katerem uporabljajo vino in kruh, ki ga prejmejo vsi udeleženi. Gre za simboličen obred, ki naj bi vernike povezal z Jezusom Kristusom. Verniki se ob tem spomnijo njegove velike žrtve in trpljenja. Hrana in pijača, ki se med obredom zaužijeta, predstavljata duhovno hrano, vendar se njuna materija ne spremeni, menijo člani reformirane cerkve. Prejemanje evharistije je nujno za odrešenje, vendar ni zadostno, potrebna je tudi prava vera. Vera je za vernike vseeno pomembnejša od simbolnih dejanj. Kar zadeva prisotnost Kristusa pri zakramentu, pa velja prepričanje, da Jezus ni telesno navzoč in verniki ne užijejo njegovega telesa dobesedno, saj Jezus telesno biva v nebesih; je pa navzoč v duhovnem smislu in vernikom preko duhovne hrane vnaša Svetega duha. Pred prejetjem te hrane si mora vsak posameznik izprašati vest in razmisliti o trdnosti svoje vere (Internet 2).

6.1.5 O cerkvi, pastorjih, bogoslužjih in vernikih

V Drugi helvetski veroizpovedi je zapisano, da je cerkev upravičena do določenega imetja oziroma premoženja, saj ga potrebuje za vzdrževanje svojih objektov in delovanje skupnosti, šolanje pastorjev, prirejanje srečanj in nenazadnje, pomoč ubogim. Strogo je prepovedano izkoriščanje tega premoženja, kajti skromnost in zmernost sta med kalvinci cenjeni vrlini. Za edinega vrhovnega poglavarja cerkve priznavajo Jezusa Kristusa in ne kakšne človeške avtoritete. Ne potrebujejo nikakršnega Kristusovega namestnika, za katerega v rimokatoliški cerkvi velja papež, saj menijo, da je Jezus vseskozi prisoten. Tudi ni dovoljena nikakršna hierarhija znotraj cerkve, v smislu večvrednosti nekaterih in manjvrednosti drugih ljudi. Pastorji so bolj administratorji, ki vzpostavljajo red. Odločitve se morajo sprejemati na podlagi konsenzov. Pastorji so, čeprav enakovredni ostalemu ljudstvu, nujno potrebni kot razlagalci božje besede. Dovoljen je prezbiterski sistem, pa tudi škofje, ki so kot nekakšni nadzorniki cerkva. Cerkvene funkcije so voljene, da je tako izražena volja vseh članov (Internet 2).

Bogoslužje je za vernike zelo pomembno. Kljub temu, da vsak lahko sam prebira Biblijo, je potrebna pravilna interpretacija, pomembno je pravilno izvajanje zakramentov, poleg tega pa se med bogoslužji lahko zbira denar za dobrodelne akcije in za vse to je potrebno nadzorstvo pastorjev. Z rednimi bogoslužji pa se vzdržujejo tudi družabne vezi med verniki in skupnost povezujejo. Shodi morajo biti javni, razen če okoliščine tega ne dopuščajo. Cerkve in bogoslužja morajo biti v duhu skromnosti in ponižnosti, torej brez zunanjega blišča in bogatega okrasja, saj menijo, da je potrebno izražati duhovno bogastvo namesto materialnega. Pri mašah se mora uporabljati materni jezik, ki je vernikom razumljiv. Maše naj ne bi bile predolge, poseben poudarek pa mora biti na razlagi Evangelija (Internet 2).

Zanimiv je odnos vernikov do petja. Zvingli ga je strogo prepovedoval, Calvin ga je spodbujal in tudi sam napisal nekaj pesmi z versko vsebino. Petje ima danes v mnogih reformiranih verskih skupnostih velik pomen in je zelo zaželeno, ni pa nujno. Vsaka skupnost se lahko odloči sama. Moli se lahko le k troedinemu bogu. Lahko pa se moli v kateremkoli jeziku, vendar mora biti molitev prostovoljna in izvajana s pravim razlogom, torej ne zaradi zagrožene kazni ali obljubljenih nagrad. Vsaka skupnost sama izbira molitve ter določi, kdaj in koliko časa se bodo izvajale (Internet 2).

Verske skupnosti imajo svoje verske praznike, saj menijo, da mora biti določen čas namenjen tudi zunanjemu čaščenju. Nimajo zapovedanih praznikov ali obredov, ki bi bili obvezujoči za vse, izjema so seveda zakramenti. Nedelja je gospodov dan, namenjen počitku in čaščenju boga. Odobravajo vse praznike, ki so namenjeni čaščenju dogodkov, povezanih s Kristusom; rojstvo, vnebohod, trpljenje, pošiljanje Svetega duha med apostole itd. Ne odobrava pa se praznikov, namenjenih svetnikom. Razen teh omejitev se posameznim skupnostim dopušča precejšnja svoboda pri izbiri praznikov in načinu praznovanja. Samo praznovanje mora biti skromno, brez pretiravanja pri hrani in pijači, zagovarjajo zmernost. Post je zaželen, saj disciplina in odpovedovanje pomagata človekovemu osredotočanju na duhovnost, ni pa zahtevan, izbira se prepušča posamezniku. Dovoljeno je uživati vso hrano, saj naj bi bilo vse stvarstvo na razpolago človeku, ki mora te darove sprejemati s hvaležnostjo (Internet 2).

Kalvinci imajo spoštljiv odnos do poroke, pa tudi do celibata. Menijo, da je zmožnost celibata dar, saj se človek brez motenj posvetnega življenja lažje posveti čaščenju bogu. Če pa posameznik čuti, da ga celibat utesnjuje in da ima drugačne želje, se lahko kadarkoli brez težav poroči. Zakon je institucija, ki jo je postavil bog, najpomembnejša naloga zakoncev pa je vzgajanje otrok v veri in pravilnem odnosu do boga. Tudi pastori posebno pozornost posvečajo mladini in starejšim. Mlade ljudi je potrebno seznaniti s pravo vero, zato so deležni verskega pouka, kjer se seznanijo z zapovedmi, evangelijem, zakramenti itd. Prav tako imajo pastori posebno dolžnost skrbeti za starejše in onemogle (Internet 2).

Pokojne je potrebno spoštljivo in brez pretirane ceremonialnosti položiti v zemljo, za njih po smrti niso potrebne nikakršne molitve ali darovanja, saj gredo duše takoj k Jezusu ali v pekel. Kalvinci menijo, da so vice ali purgatorij v nasprotju z Biblijo. Potrebno pa je biti v oporo pokojnikovim bližnjim. Telesa bodo ponovno vstala ob zadnji sodbi in se združila z dušo (Internet 2).

V bogoslužju in načinu delovanja reformiranih verskih skupnosti je mogoče zaznati dve izraziti lastnosti: skromnost in preprostost objektov in obredja ter svobodo pri organiziranju cerkvenega življenja. V katekizmih so postavljene le določene smernice, ki jih je potrebno upoštevati, na primer zmernost, skromnost, poudarek na duhovnosti in božji besedi, konkretne odločitve o bogoslužju pa so v rokah posameznih cerkva. Pri vseh obredih se je potrebno skrbno varovati magičnih elementov, razkošja, blišča in drugih nepravilnosti, ki pozornost usmerijo stran od bistva, torej čaščenja boga; člani reformiranih cerkva priznavajo le skromne obrede, ki niso v nasprotju z Biblijo.

Skromnost in distanciranje od magičnih elementov, ki jih je v RKC še danes pogosto moč zaslediti, kaže na prvi korak k sekularizaciji, ki se je začela z zgodovinskimi protestantizmi.

6.2 Delovanje reformatorske krščanske skupnosti na Slovenskem

Da bi dobila boljšo predstavo o dejanskem delovanju reformirane skupnosti, sem odšla v Motvarjevce, kjer je sedež skupnosti. Prisostvovala sem pri njihovem nedeljskem bogoslužju, ki

je sicer potekalo v madžarskem jeziku, vendar mi je predsednik skupnosti, Geza Puhan, sprti prevajal vsebino. Nato sem z gospodom Puhanom izvedla intervju, sodeloval pa je tudi Geza Dora, član prezbitarija. Člani skupnosti so me sprejeli zelo lepo in so mi rade volje posredovali informacije o njihovi skupnosti, njenem delovanju in načrtih.

Bila sem kar nekoliko presenečena, saj je skupnost, ki obsega približno 600 članov, še zelo živa in dejavna, predvsem pa imajo precej načrtov za prihodnost, ki bodo, če bodo uresničeni, mnogo prispevali k boljši povezanosti skupnosti in k aktivnejšem delovanju.

Teme, ki so obdelane v intervjuju, bom predstavila v nadaljevanju. Transkript celotnega intervjuja je namreč priložen v prilogi (Priloga B).

6.2.1 Organiziranost skupnosti

Reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji je bila med prvimi, ki se je registrirala na uradu RS za verske skupnosti. Pri tem ji je zelo pomagal duhovnik z Madžarske, ki je v letih po osamosvojitvi skrbel za duhovno oskrbo v Sloveniji živečih reformirancev, saj jim je pomagal pripraviti statut in ostale dokumente, potrebne za registracijo (Priloga B).

Skupnost ima svojega predsednika, katerega naloga je, da zastopa versko skupnost pri upravnih organih in pri uradu RS za verske skupnosti. Funkcija je laična, vendar nadvse pomembna za skupnost, ki nima svojega duhovnika, ki bi jo zastopal. Poleg predsednika je izredno pomemben prezbitarij, v katerem so prav tako laični predstavniki skupnosti. Prezbitarij je tisti, ki skrbi, da vse cerkvene dejavnosti, prazniki, bogoslužja ter ekumenska srečanja potekajo v ustaljenem redu, skrbijo za cerkvene objekte, zato bi jih na splošno lahko označili kot skrbnike verske občine. Še posebej je pomen prezbitarija prišel do izraza v času, ko skupnost ni imela duhovne oskrbe s strani duhovnika in se je morala ohranjati in vzdrževati sama (Priloga B). Reformirane cerkve so prav zaradi institucije prezbitarija lažje preživele čase, ko je bilo njihovo delovanje omejevano ali onemogočeno. Skupnosti so se pogosto znašle in se zasilno organizirale same, brez duhovnika.

Prezbiterij ima svojega nadzornika, blagajnika, ki skrbi za proračun verske občine, in tajnika, katerega naloga je, da vzdržuje kontakte z svetovno organizacijo WARC in tudi z škofom podonavske škofije. Na shodih so prisotni duhovnik, predsednik verske skupnosti ter devet članov prezbiterija, ki so izvoljeni za obdobje petih let. Člani prezbiterija zastopajo več vasi, kjer so verniki reformirane cerkve. Člani so v večini tudi pripadniki madžarske narodnostne manjšine in živijo v dvojezičnih vaseh blizu meje. Vernike najdemo v Motvarjevcih, Središču, Čikečki vasi in Krplivniku, kjer imajo tudi svoje cerkve, ter v predelu Hodoša, kjer imajo zaenkrat le molilnico (Priloga B).

Verska občina se financira z prispevki vernikov. Drugi redni dohodek prihaja od parcel, ki so v lasti skupnosti in jih daje v najem. Zemljišča so cerkvi v preteklosti zapustili ljudje. Ostali prihodki so občasni. Kadar so potrebne kakšne večje adaptacije cerkvenih objektov, jim pomaga občina Prosenjakovci, saj se smatra, da gre za širši družbeni interes. Intervjuvanca nista omenjala nikakršne pomoči od države. Ker skupnost nima svojega duhovnika, država tudi ne plačuje prispevkov zanj (Priloga B).

Glede številčnosti članstva Geza Puhan pove, da narašča. Ob registraciji verske skupnosti, leta 1993, so našteji 476 članov, sedaj pa skupnost šteje okrog 600 članov. Točnega podatka o zdajšnjem številu nisem uspela dobiti, saj ravno na novo zbirajo podatke. Geza Puhan je povedal, da v to številko prištevajo tudi vernike, ki živijo na drugih koncih Slovenije, vendar izvirajo iz Prekmurja. Z mnogimi so še vedno v kontaktu in celotne družine se pogosto opredelijo za pripadnike reformirane skupnosti, čeprav živijo drugje in nimajo možnosti rednega obiskovanja bogoslužij. Reformirane cerkve v Sloveniji so namreč le štiri, in sicer v zgoraj naštetih vaseh v Prekmurju (Priloga B).

Prvo hipotezo moram torej ovreči, saj število počasi celo narašča, kljub temu, da gre za tako imenovani zgodovinski protestantizem, ki naj bi bil po nekaterih teorijah podvržen sekularizaciji in upadanju članstva med verniki.

Ko Gezo Puhana povprašam po razlogih za porast članstva med verniki, navede dva bistvena dejavnika. Prvi je sedanji duhovnik, Daniel Nagy, ki prihaja iz madžarske reformirane cerkve, sicer pa je romunskega rodu. Duhovnik je zelo karizmatična oseba, dober govornik in nadvse priljubljen človek, ki ga ljudje radi poslušajo, meni gospod Puhan. Pridiga ima močan čustven naboj, kar pritegne ljudi, poleg tega pa se duhovnik zna približati vernikom in jih razumeti, pove Puhan. Zato njihova bogoslužja pogosto obiščejo tudi pripadniki drugih veroizpovedi, predvsem evangeličani in katoličani, s katerimi sobivajo. Priljubljen je tudi med otroki, poučuje jih namreč verouk in skupnost ima kar nekaj podmladka. Drugi, prav tako pomemben, razlog pa so mešani zakoni med pripadniki različnih verskih skupnosti, ki so na tem koncu Slovenije zelo pogosti, Gospod Puhan meni, da so v vasi Motvarjevci takšni zakoni v večini in da vera v večini primerov ne povzroča sporov med zakonci. Se pa pogosto zgodi, da partner reformiranega vernika prestopi v njegovo vero ali pa člani postanejo njegovi otroci (Priloga B). Verjetno je porast članstva odvisen od obeh dejavnikov, ki delujeta vzajemno. Drugače verujoči se spoznajo z vero reformirancev preko svojih partnerjev. Priljubljen duhovnik, zanimive maše in dejstvo, da se reformirana, evangeličanska in katoliška cerkev v svoji naukih in praksi ne razlikujejo več prav veliko, pa prehod zelo olajša.

6.2.2 Odnosi z Madžarsko v preteklosti in danes

Slovenska reformirana skupnost je trenutno močno povezana z madžarsko reformirano cerkvijo ter je od nje tudi precej odvisna. Formalno spada v podonavsko škofijo in škof, trenutno je to dr. Mihaely Markuš, je odgovoren tudi za slovensko skupnost. Madžarska cerkev pomaga tudi tako, da slovenske reformirance brezplačno oskrbuje z duhovnikom (Priloga B).

Predsednik verske skupnosti, Geza Puhan, pove, da se mu to zdi trenutno optimalna rešitev, saj skupnost nima finančnih zmožnosti, da bi sodelovala v svetovnem združenju reformiranih cerkva oziroma predstavljala svoje interese sama na višjih ravneh. Povezovanje z WARC se mu zdi zelo pomembno, saj lahko drugače hitro padeš v pozabo in deluješ izolirano, tega pa si kot skupnost ne želijo. Škof podonavske škofije tako predstavlja tudi interese slovenske skupnosti, tako na višjih hierarhičnih ravneh v madžarski reformirani cerkvi kot tudi pri svetovni organizaciji WARC. Za skupnost, ki šteje približno 600 članov in ima omejen proračun, je resnično težko

plačati vse potne stroške za zastopnika na raznoraznih srečanjih. Poleg tega je skupnost zadovoljna s škofom; pravijo, da s shodov dobijo vsa vabila, obvestila o sklepih itd. Odnose z madžarsko reformirano cerkvijo označujejo kot zelo dobre in koristne za slovensko reformirano skupnost (Priloga B).

V preteklosti pa stiki z Madžarsko niso bili tako dobri. Povezovanje se je začelo šele po osamosvojitvi Slovenije in z registracijo reformatorske verske skupnosti. Od ustanovitve kraljevine SHS, leta 1919 pa do leta 1948, je verska skupnost imela svojega, slovenskega duhovnika, ki je v Prekmurju živel s svojo ženo, učiteljico. To pa ni bilo vseč takratnim oblastem, zato sta bila oba leta 1948 izgnana. Med letoma 1948 in 1993 so za skupnost skrbeli reformirani duhovniki zvezne skupnosti v Jugoslaviji. V tem obdobju so bila bogoslužja le nekajkrat na leto, duhovniki pa so se pogosto menjavali. Za povezanost skupnosti je v tem času poskrbel prezbiterij, ki je skupnost ohranil živo in delujočo (Priloga B).

Sogovornika tudi povesta, da je velika ovira pri pridobivanju novih članov jezik skupnosti, ki je madžarščina. Oba zatrdita, da bi imela skupnost mnogo več članov, če bi imeli duhovnika, ki bi znal slovenski jezik. Povesta, da je mnogo ljudi zainteresiranih za njihovo bogoslužje, pa ga žal ne razumejo. Pogosto so pri njihovi maši evangeličani ali katoličani, ki jih duhovnik tudi posebej pozdravi. Pri tem posebej poudarita, da skupnost ne želi načrtno spreobračati drugih vernikov, v cerkvi so veseli tudi drugače verujočih. Kljub temu pa bi bili radi dostopni čim širšemu krogu ljudi in jezik jim pri tem trenutno predstavlja oviro. Najboljša rešitev bi bil pa njunem mnenju duhovnik, ki bi govoril tako madžarsko kot tudi slovensko, bogoslužje pa bi lahko potekalo v obeh jezikih (Priloga B).

Drugo hipotezo lahko potrdim, saj »madžarskost« skupnosti dejansko predstavlja oviro pri pridobivanju novih članov med Slovenci. Bolj kot formalna povezava z madžarsko cerkvijo pa je ovira jezik, ki ga večina prebivalstva ne razume. Madžarsko govorijo pripadniki narodnostne manjšine in le redki Slovenci, ki se jezika naučijo na primer zaradi partnerja.

6.2.3 Obredje, cerkveno življenje skupnosti in teologija

Majhna cerkev v Motvarjevcih, ki sem si jo ogledala, je urejena skromno, po kalvinističnih načelih. Nima drugega okrasja kot slike, ki visi nad oltarjem in predstavlja simbol skupnosti, ter šopkov rož ob oltarju. Ob oltarju je tudi harmonij, saj petje cerkvenih pesmi predstavlja pomemben del bogoslužja, večina vernikov prinese k maši svojo pesmarico s pesmimi v madžarščini. Prav tako kot notranjščina pa je preprosta tudi zunanjščina, na vrhu zvonika je osemkraka zvezda, ki jo je pogosto mogoče zaslediti na vrhu kalvinističnih cerkva, medtem ko je za evangeličane značilen križ. Notranjščina cerkve je prikazana na sliki 6.2.3.1, zvonik z osemkrako zvezdo pa je na sliki 6.2.3.2.

Slika 6.2.3.1: Notranjost kalvinistične cerkve v Motvarjevcih

Slika 6.2.3.2: Osemkraka zvezda na vrhu zvonika kalvinistične cerkve v Motvarjevcih

Ker skupnost nima svojega duhovnika, se mora prilagoditi urniku duhovnika z Madžarske, ki obiskuje kar nekaj vasi na obeh straneh meje. Tako je bogoslužje enkrat mesečno, vsako drugo nedeljo v mesecu, vsak mesec pa prideta na vrsto po dve vasi, kjer so zgrajene kalvinistične cerkve. Brez okrasja je tudi oprava duhovnika reformirane cerkve, ki je ogrnjen v preprost plašč črne barve. Evharistija oziroma zadnja večerja, kot jo imenujejo, pride na vrsto približno enkrat na dva meseca ter ob večjih praznikih. Ob obhajilu vernik prejme košček kvašenega kruha in požirek vina. Večji prazniki, ki jih praznujejo, so božič, velika noč, dan reformacije, binkošti ter praznik novega kruha, ki poteka prvo nedeljo v avgustu, verniki pa se ob tem dnevu bogu zahvalijo za pridelke, uspešno žetev. Tudi pri praznovanju jih omejuje predvsem odsotnost slovenskega duhovnika, ki bi bil stalno prisoten in bi intenzivneje povezal skupnost. Menijo, da bi tudi prazniki potekali čisto drugače, življenje verske občine pa bi bilo bolj polno in dejavno, če bi nekdo skrbel izključno za njih. Trenutno se morajo precej prilagajati in izkoristiti možnosti, ki so jim dane (Priloga B).

Zaradi majhnosti in nizkih dohodkov, s katerimi skupnost razpolaga, nimajo posebnih dejavnosti, ki bi jih opravljali poleg bogoslužja. Nimajo na primer lastnih dobrodelnih organizacij, s katerimi bi skrbeli za ogrožene socialne skupine, kar je tako značilno za reformirano cerkev na Madžarskem. Tega si ne morejo privoščiti. Po svojih zmožnostih podpirajo Rdeči križ in sodelujejo v posameznih akcijah, ko zbirajo denar za posebne namene, na primer za pomoč ob ujmah in naravnih nesrečah. Pobude za takšne akcije pogosto pridejo s strani WARC. Sicer pa Geza Puhán meni, da je bila njihova pomembna naloga v preteklosti ohraniti samo skupnost, saj so ji bile okoliščine pogosto nenaklonjene in ta naloga nikakor ni bila lahka (Priloga B).

Pri razumevanju ključnih doktrin sem izpostavila doktrino o predestinaciji ter povprašala oba intervjuvanca o razumevanju te doktrine. Ugotovila sem, da prihaja do razkoraka med veroizpovednimi spisi in dejansko vero pripadnikov skupnosti. Doktrina je med pripadniki očitno slabo poznana in v samem življenju vernikov nima nikakršne veljave. Zdi se, kot da so se iz teologije sčasoma izločili pesimistični elementi, ki so bili zelo kritizirani že ob nastajanju nove vere, predvsem s strani arminianizma. Človek ni več le pasivno bitje, ki je odvisno od vnaprejšnje predestiniranosti ter volje boga, temveč je za svojo usodo odgovoren sam. Njegova usoda po smrti je odvisna od njegovega življenja in dejanj na tem svetu. Poudari pa se, da je odvisen od svojega truda in božje pomoči, ki je mora prav tako biti vreden. Tudi ni zaslediti ideje o majhni skupini izbrancev, za katere se ne ve, kdo so, torej je o samih znakih predestiniranosti nemogoče govoriti. V prvi vrsti se mora človek potruditi sam in živeti pošteno ter zgledno življenje, tako pa si prisluži božjo pomoč, ki mu pomaga premagovati skušnjave in težke trenutke. V tem pogledu se močno približajo evangeličanom. Ideja o predestinaciji je iz kalvinistične teologije postopoma izginila. Morda bi dobila drugačen odgovor, če bi o tej temi povprašala duhovnika, vendar se mi zdi pomembno predvsem to, kako svojo vero razumejo sami verniki. Prav tako kot religija lahko vpliva na svoje pripadnike, je lahko proces obraten, in sicer, da sami verniki skozi čas spreminjajo religijo in jo preoblikujejo po svojih potrebah. Zadovoljitev duhovnih potreb svojih pripadnikov pa je pravzaprav glavni namen religije. Seveda pa je odstopanje od veroizpovednih spisov razumljivo, saj so le-ti nastali v 16. stoletju, religija pa se mora nekoliko prilagajati tudi času in okoliščinam, če želi obstati.

6.2.4 Odnosi do drugače verujočih in neverujočih

Odnosi med reformatorsko krščansko skupnostjo ter drugimi verskimi skupnostmi, ki živijo na Goričkem, torej evangeličani in katoliki, so zelo dobri, ocenjuje Geza Puhan. Še posebej poudari tesne odnose z RKC, kateri enkrat mesečno odstopijo v uporabo cerkvene prostore. Tako imajo mašo v isti cerkvi izmenično katoliki in reformiranci. Geza Dora pa je povedal, da si takšnega sodelovanja med verniki pred približno tridesetimi leti ni bilo mogoče niti zamisliti. Takrat so bila ločena tudi pokopališča, danes so skupna. Premik je naredil katoliški duhovnik iz Kobilja, ki je ugotovil, da je takšno ločevanje med ljudmi na tako versko in narodnostno mešanem območju nesmisel ter je postopoma dosegel, da so verske skupnosti med seboj začele sodelovati (Priloga B).

Sedaj verske skupnosti prirejajo ekumenska srečanja in se udeležujejo tudi prireditve, ki jih organizirajo druge skupnosti. Reformatorska skupnost odobrava mešane zakone pripadnikov različnih verskih skupnosti. Pravijo, da niso fundamentalisti, ki bi želeli preprečiti kaj takega. Mešani zakoni so za njih celo dobrodošli, saj na ta način pridobijo tudi kakšnega novega člana. Zavedajo se, da je med skupnostmi veliko podobnosti in da so tesni in pristni stiki zelo pomembni za medsebojno razumevanje in delovanje na istem prostoru (Priloga B).

Reformatorska verska skupnost podpira ekumensko gibanje, Geza Puhan poudarja, da so stiki in zbliževanja nujno potrebni za sožitje več verskih skupnosti, pomembno pa je, da skupnost vseeno ohrani svojo identiteto. Članstvo v WARC jim veliko pomeni, saj so tako v kontaktu z verskimi skupnostmi, s katerimi delijo skupne korenine (Priloga B). Za takšno majhno skupnost je gotovo pozitivno in koristno, da se predstavlja in sodeluje v organizacijah, ki delujejo na svetovni ravni.

Tretjo hipotezo lahko potrdim. Med reformatorsko skupnostjo ter evangeličani in katoliki prevladuje tolerantno ozračje, skupnosti vzdržujejo stike in občasno tudi sodelujejo. Lep primer je uporaba iste cerkve za kalvinska in katoliška bogoslužja v Motvarjevcih, kjer bi gradnja še ene cerkve predstavljala nepotreben strošek.

Trenutno pa imajo zadržan odnos do Reformirane evangelijske cerkve, ki deluje v Ljubljani in naj bi prav tako izhajala iz kalvinističnih idej. Peter Novak, predstavnik skupnosti, mi je v telefonskem pogovoru razložil, da njihova cerkev ne priznava nobenih človeških avtoritet. Poskušajo vzdrževati tradicijo prvih protestantov, ki so kritično presojali vse razen Biblije. Tako kritično presojuje tudi Kalvina in jih ne moremo istovetiti z reformatorsko skupnostjo v Prekmurju. Zadržan odnos do te cerkve pa imajo predvsem zato, ker skupnost ne kaže nobenega zanimanja za navezovanje stikov z njimi. Poudarjajo pa, da imajo svojo zgodovino in tradicijo in se ne želijo preoblikovati po zgledu drugih reformiranih cerkva (Priloga B).

Do ateistov nimajo posebnega odnosa, sprejemajo dejstvo, da so njihova prepričanja drugačna in jih ne poskušajo spreobrniti (Priloga B).

6.2.5 Odnos do procesov modernizacije

Predvsem me je zanimal odnos skupnosti do znanosti v tistih točkah, kjer se RKC ponavadi opredeli konzervativno ter ne dopušča drugačnih razlag, na primer kontracepcija, abortus, teorija evolucije in podobno.

Pripadniki reformatorske verske skupnosti verujejo v boga, vendar strogo ločujejo znanost in vero, mi je razložil Geza Dora. Če znanost meni, da je neka stvar za človeka koristna, jo sprejmejo. Tudi ne dobivajo nikakršnih direktiv v dopisih z višjih hierarhičnih nivojev, ki bi karkoli prepovedovali na področju, ki zadeva znanost in medicino. Odločitev je prepuščena posamezniku. Kar kritizirajo, je mučenje, pobijanje ljudi in vsa nehumana dejanja. Geza Puhan doda, da sprejemajo tudi ločitev ter da cerkev svojim duhovnikom ne postavlja nobenih zahtev po celibatu. Na tej točki celo pokritizira RKC ter pravi, da bi bilo prav, da bi se usmerili v življenje, ne pa da delujejo sami proti sebi ter ne pustijo svojim duhovnikom, da bi izživel tudi svoje zemeljsko življenje. Meni, da je celibat zahteva, ki ne sodi v ta svet, kar se kaže tudi v tem, da je večina katoliških duhovnikov ne zmore izpolnjevati (Priloga B). V tej točki se pokaže tudi usmerjenost kalvincev v tostranstvo in kritika askeze v smislu zapiranja pred svetom. Puhan pove tudi, da doktrina dopušča ustvarjanje bogastva zase, za svojo družino in za svojega

bližnjega. Tudi s tem poudari zahtevo pa aktivnem življenju na tem svetu. Dovoljeno je tudi ustvarjanje bogastva, seveda s trdim in poštenim delom ter upoštevanjem svojega bližnjega.

6.2.6 Načrti za prihodnost

Skupnost ima precej ambiciozne načrte za prihodnost, ki bodo prav gotovo vzpodbudno vplivali na njeno delovanje.

Že v letošnjem juniju načrtujejo gradnjo nove, večje cerkve v Motvarjevcih. Parcelo so dobili v dar, za kar so zelo hvaležni, saj si novih cerkvenih prostorov že dolgo želijo. Poleg cerkve nameravajo zgraditi tudi prostore za poučevanje verouka ter bivanjske prostore za novega duhovnika, ki ga zelo potrebujejo. Sedanjega duhovnika, Daniela Nagyja imajo radi, vendar se je le-ta pred časom upokojil ter zaenkrat še deluje zaradi lastne želje, da bi jim pomagal. Poleg tega pa bi jim nadvse prav prišel dušni pastir, kot mu pravijo, ki bi znal slovenski jezik. Menijo, da bi tako pridobili še več članov in bi bili dostopni širšemu krogu ljudi. Prav tako pa bi duhovnik, ki bi skrbel le za njih, povezal in obogatil cerkveno življenje skupnosti, za kar sedanjemu duhovniku primanjkuje časa. Podonavski škof jim je obljubil mlad duhovniški par, oba trenutno še študirata, sta srbske narodnosti in naj bi se nastanila v novozgrajenih prostorih. Že sedaj delno znata tudi slovensko. Duhovnica naj bi delovala na tej strani meje, njen partner pa v vasicah na madžarski strani. Puhan sicer obžaluje, da se za študij duhovniškega poklica ni odločil še nihče iz njihove verske občine, študiral bi lahko v Ženevi, Budimpešti, Debrecenu ali v Papi, kjer obstajajo fakultete za reformirane duhovnike. Kljub temu pa se novega duhovniškega para veseli in upa, da bo delovanje cerkvene občine z novimi pridobitvami postalo bolj dejavno ter verska občina bolj povezana. Z lastnim duhovnikom bi bilo versko središče tudi bolj povezano z državnimi institucijami (Priloga B).

7. SKLEPNA BESEDA

Ob naraščajočem zanimanju za nova religijska gibanja ter verske skupnosti, ki izhajajo predvsem iz azijskih verskih tradicij, se mi je zdelo zanimivo lotiti se teme, ki je ob pestrem pojavu novodobništva (New age) nekoliko potonila v pozabo. Kalvinizem je namreč zgodovinski protestantizem, ki je – tako kot ostali zgodovinski protestantizmi – nastal v 16. stoletju. Nastal je v Evropi, natančneje v Ženevi. Tudi njegov nadaljnji razvoj po nastanku je bil nadvse zanimiv in pomemben za razumevanje zgodovine Evrope. Slovencem so kalvinistične ideje posredovali razni intelektualci, ki so imeli veliko stika s tujino ter so spremljali politični in kulturni razvoj v Evropi. Kljub temu pa se kalvinizem med slovenskim narodom ni nikoli zares prijel, izpodrinil ga je protestantizem augsburške veroizpovedi oziroma luteranska ali evangeličanska vera, kot jo tudi drugače imenujemo. Evangeličani so tudi danes med Slovenci zastopani v znatno večjem številu kot kalvinci oziroma pripadniki reformirane cerkve.

Leta 1919, ko so se določale meje novonastale kraljevine SHS, h kateri je pripadlo tudi Prekmurje ter nekaj vasic s madžarskim prebivalstvom, ki danes predstavljajo narodnostno manjšino, je kalvinizem postal del države, ne le kot posamične ideje, temveč kot organizirana verska skupnost, ki se je jasno zavedala svoje identitete. Poleg tega, da so bili člani verske skupnosti Madžari, jih je od okolice ločevala tudi posebna vera, ki jih še danes povezuje z matično cerkvijo na Madžarskem. Zavedali so se svoje drugačnosti in svoje identitete niso želeli izgubiti, hkrati pa so se zavedali pomembnosti medsebojnega povezovanja z okolico na vseh področjih, tudi pri povezovanju različnih verskih skupnosti. Tako je danes v Prekmurju mogoče zaznati precejšnjo mero tolerantnosti, tako do različnih narodnosti kot tudi do različnih verstev. Verjetno je k temu pripomogla tudi lega pokrajine, ki danes meji na tri države, meje v preteklosti pa so se pogosto spreminjale. Ljudje so navajeni živeti z različnostjo in sprejemati novosti. Reformirana skupnost je v zelo dobrih odnosih tako z evangeličani kot tudi s katoliki.

Majhne razlike v obredju in teologiji se jim ne zdijo tako pomembne, da bi delovale razdiralno. Radi poudarimo, da je več skupnega, kot je razlik in da gre navsezadnje za istega boga. Ugotovimo

lahko, da so se razlike od nastanka prvih protestantizmov pa do danes zmanjšale, tako med različnimi protestantizmi kot tudi med njimi in RKC. RKC se je z podanašnjejem (aggiornamento) vseeno nekoliko notranje liberalizirala in se do določene mere odpovedala nekdanjemu monopolu nad moralo in vero, vendar je v primerjavi z zgodovinskimi protestantizmi še vedno zelo nazadnjaška. Medtem ko je pri reformiranih skupnostih mogoče opaziti, da so nekoliko omilile v preteklosti sporno doktrino o predestinaciji, v primeru naše skupnosti pa lahko rečemo, da je popolnoma izginila iz teologije. Prav tako verjetno doktrina o transsubstanciaciji, ki je razdelila prve protestante, v sedanjem času nima več pomena. Razlike, ki obstajajo sedaj, so bolj posledica ločenega razvoja različnih verskih paradig in različnih dejavnikov, ki so jih zaznamovale.

Reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji se je ohranila vse do danes in vse kaže, da se bo tudi v prihodnje, saj število članstva celo narašča. Skupnost ima sicer precej finančnih omejitev, vendar je polna novih načrtov za prihodnost in ima dovolj ambicioznih članov, ki skrbijo za njeno delovanje in razvoj. Način, kako so mi opisovali svojo skupnost, cerkev in bogoslužje, pa je izražal ponos, da so člani reformirane cerkve. Prav tako kot zaveden in spoštljiv odnos do svoje vere pa jim je pri ohranjanju prav gotovo pomagalo močno zaledje njihove matične reformirane cerkve na Madžarskem, s katero po osamosvojitvi zelo intenzivno sodelujejo. Tudi pri sami registraciji verske skupnosti je bil pomemben prispevek madžarskega duhovnika, ki je v tistih letih skrbel za skupnost, za registracijo pa je pripravil vse potrebne dokumente. Reformirana cerkev na Madžarskem je precej vplivna in šteje okrog 2 milijona pripadnikov, zato ji tudi pomoč kalvinističnim skupnostim, ki so po trianonski mirovni pogodbi ostale zunaj njenih meja, ne predstavlja težav. Slovenska reformirana skupnost pa ima na ta način zagotovljeno brezplačno duhovno oskrbo ter možnost predstavljanja svojih interesov na globalni ravni, česar si brez Madžarske ne bi mogla privoščiti.

Pomembna je tudi vloga prezbiterija, ki je nekako nadomeščal odsotnost duhovnika med burnimi obdobji v zgodovini, ko je bilo delovanje verske skupnosti oteženo. Tudi v današnjih razmerah je prezbiterij pomemben, saj bogoslužja in obiski duhovnika še vedno niso tako pogosti, kot bi si skupnost želela. Tako lahko rečemo, da si je reformirana skupnost na Slovenskem vseeno uspela izoblikovati svojo identiteto in kljub močni povezavi z Madžarsko deluje precej avtonomno.

Želijo si celo več avtonomnosti, ki bi jo prav gotovo pridobili z lastnim duhovnikom. Prispevke zanj bi plačevala slovenska država, kar bi pomenilo tudi več povezanosti s slovenskimi državnimi institucijami in manj odvisnosti od Madžarske. Kljub temu, da so ponosni na svojo drugačnost, kar pomeni tudi na madžarski jezik, pa ugotavljajo, da jim le-ta pomeni oviro pri približevanju svoje vere ostalim Slovencem. Idealna rešitev se jim zdi duhovnik, ki bi govoril oba jezika in tudi maše bi lahko potekale tako v slovenščini kot v madžarščini, saj gre navsezadnje za dvojezično področje. Tako bi pridobili več novih članov, kar pa je seveda vedno dobrodošlo za vsako versko skupnost, saj s tem pridobi boljše pogoje delovanja. Še posebej bo številčnost skupnosti pomembna, če bo predlog novega verskega zakona sprejet v sedanji obliki, kar ugotavlja tudi predsednik skupnosti Geza Puhan.

Tema se mi je med nastajanjem diplomske naloge zdela vse bolj zanimiva: tako zgodovinsko ozadje ter proces izoblikovanja reformiranih cerkva kot teologija. Še posebej pa je bil seveda zanimiv empirični del, ko sem skupnost obiskala v Motvarjevcih, kjer sem naletela na izredno topel sprejem in nisem imela nikakršnih problemov s pridobivanjem podatkov. Predvsem pa se mi je zdelo zanimivo osvetliti segment zgodovine, ki je zaznamoval potek razvoja Evrope, hkrati pa so rezultati takrat nastalih gibanj še danes prisotni v obliki mnogih cerkva s kalvinističnimi koreninami. Ena od takšnih je tudi reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji, ki kljub temu, da je slabo poznana, deluje aktivno in namerava svoje dejavnosti tudi razširiti. Predvsem pa s svojo drugačnostjo pomembno prispeva k pestrosti verskega pluralizma, kar je v državi, kjer večinsko religijo predstavlja RKC, zelo pomembno.

8. SEZNAM LITERATURE

- Bowden, John Stephen ur. (2005): *Christianity: the complete guide*. London: Continuum.
- Dolinar, France M., ur. (1991): *2000 let krščanstva*. Ljubljana: Založba Mihelač.
- Dowley, Tim, ur. (1992): *Zgodovina krščanstva*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- *Encyclopaedia Britannica*. (2003). Chicago: Encyclopaedia Britannica, Inc
- Gottschalk, Louis, Loren C. MacKinney in Earl H. Pritchard, (1972): *Zgodovina človeštva, razvoj kulture in znanosti, 4(1), Temelji sodobnega sveta*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Göncz, László (2004): *Madžari–kratka zgodovina Madžarov*. Murska Sobota: Franc–Franc d.o.o.
- Gutschera, Herbert in Jörg Thierfelder (1998): *Obdobje verskih bojev, reformacija in protireformacija, 1500–1599: Kronika krščanstva*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Javornik, Marjan, ur., Dušan Voglar, ur. in Alenka Dermastia, ur. (1990): *Enciklopedija Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Olevianus, Caspar in Zaharia Ursinus, (2001): *Heidelberški katekizem*. V Marko Kerševan (ur.): *Poligrafi, VI (21–22), 71–103*. Ljubljana: Nova revija d. o. o.
- Kontler, László (2005): *Tisočletje v srednji Evropi: madžarska zgodovina*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Krušič, Marjan, ur. (1987): *Leksikon Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Kuzmič, Franc (2006): *Evangeličanska cerkev v slovensko~madžarskih odnosih v Prekmurju v 20. stoletju*. V Marko Kerševan (ur.): *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*, 181–196. Ljubljana: Znanstveno raziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Kuzmič, Mihael (2006): *Švicarska reformacija in njeni vplivi na Slovenskem*. V Marko Kerševan (ur.): *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*, 197–216. Ljubljana: Znanstveno raziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Lacoste, Jean–Yves ur. (2005): *Eyclopedia of Christian theology*. New York, London: Routledge.
- Martin, David (1991): *Tongues of Fire*. Oxford, Cambridge: Blackwell.
- Matits, Ferenc (2003): *Protestant Churches*. Budimpešta: Mestna občina Budimpešta.
- Pettegree, Andrew, ur., Alastair Duke, ur. in Gillian Lewis, ur. (1996): *Calvinism in Europe, 1540–1620*. Cambridge: University Press.
- Ry van Beest Holle, Gerard Du, ur. (1977): *Zgodovina v slikah*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Smrke, Marjan (2000): *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Sveto pismo Stare in Nove zaveze, ekumenska izdaja*. (1974). Ljubljana (i.e. London): Britanska biblična družba.
- Tavzes, Miloš ur. (2002): *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Weber, Max (1988): *Protestantska etika in duh kapitalizma*. Ljubljana: Založba Škuc in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

INTERNETNI VIRI:

- Internet 1: Wikipedia, The Free Encyclopedia (2007): *Arminianism*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/Arminianism>, (4. maj 2007).
- Internet 2: Bullinger, Heinrich (1566): *The second Helvetic Confession*. Dostopno na <http://www.ccel.org/creeds/helvetic.htm>, (10. april 2007).
- Internet 3: Dusicza, Ferenc (1999): *History of the Reformed Church in Hungary*. Dostopno na <http://www.reformatus.hu/english/history.htm>, (12. marec 2007).
- Internet 4: Dusicza, Ferenc (1999): *The Organisational Structure*. Dostopno na <http://www.reformatus.hu/english/struct.htm>, (12. marec 2007).
- Internet 5: Wikipedia, The Free Encyclopedia (2007): *Five points of Calvinism*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Five_Points_of_Calvinism, (10. april 2007).
- Internet 6: Wikipedia, The Free Encyclopedia (2007): *Heideberg Catechism*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Heidelberg_catechism, (25. marec 2007).
- Internet 7: Wikipedia, The Free Encyclopedia (2007): *Helvetic confessions*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Helvetic_Confessions, (25. marec 2007).
- Internet 8: Reformed online (2007): *Information about WARC*. Dostopno na <http://www.reformiert-online.net/t/eng/rwb/info.jsp>, (10. april 2007).
- Internet 9: Wikipedia, The Free Encyclopedia (2007): *Reformed churches*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Reformed_churches, (13. marec 2007).

- Internet 10: Wikipedia, The Free Encyclopedia (2007): *Reformed church of Hungary*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Reformed_Church_of_Hungary, (13. marec 2007).
- Internet 11: Reformed online (2007): *Reformed Church in Slovenia*. Dostopno na <http://www.reformiert-online.net/adressen/detail.php?id=13267&lg=eng>, (10. april 2007).
- Internet 12: World Alliance of Reformed Churches, official website (2007): *World Alliance of Reformed Churches*. Dostopno na http://warc.jalb.de/warcajsp/side.jsp?news_id=2&part2_id=19&navi=8, (10. april 2007).

9. PRILOGE

PRILOGA A: Vprašalnik za intervju s predsednikom reformatorske krščanske skupnosti v Sloveniji:

ORGANIZIRANOST SKUPNOSTI

1. Kakšna je Vaša funkcija oziroma katere so naloge predsednika slovenske reformatorske skupnosti?
2. Madžarska reformirana cerkev, iz katere izhaja tudi slovenska skupnost, je organizirana po prezbiteralnih načelih, priznava pa tudi škofo. Kako je organizirana reformatorska skupnost v Sloveniji, koliko pastorjev in koliko starešin premore in iz katerih virov se financira?
3. Kako pogosto se verniki zbirajo pri bogoslužjih ter koliko objektov za ta namen je v lasti skupnosti, tako cerkva kot molilnic?
4. Katere so poglobitve dejavnosti vaše skupnosti?
5. Kolikšno je število vernikov v slovenski reformatorski skupnosti ter ali to število upada, narašča ali stagnira? Kateri so po Vašem mnenju razlogi za to?

OBREDJE

6. V katerem jeziku poteka bogoslužje, kako pogosto se izvaja in kateri so njegovi bistveni elementi?
7. Kateri so prazniki, ki jih praznujete, in kako jih praznujete?
8. Predestinacija je ena izmed doktrin, ki jo sprejemate. Kako jo razumete? Ali obstajajo kakšni znaki predestiniranosti?

ODNOS DO MADŽARSKE REFORMIRANE CERKVE

9. Kako bi ocenili sodelovanje med slovensko reformatorsko skupnostjo in madžarsko reformirano cerkvijo, iz katere izhajate, v preteklosti in danes? Ali ste deležni pomoči in podpore z njene strani?
10. Člani slovenske reformatorske skupnosti so v glavnem pripadniki madžarske manjšine. Ali menite, da je »madžarskost« verske skupnosti ovira za pridobivanje novih članov med slovenskim prebivalstvom?

ODNOS DO DRUGAČE VERUJOČIH IN NEVERUJOČIH

11. Kakšno je stališče reformatorske verske skupnosti v Sloveniji do drugače verujočih in kakšno do ateistov?
12. Kako sprejemate poroke med pripadniki slovenske reformatorske skupnosti in drugače verujočimi?
13. Kako ocenjujete odnos med slovensko reformatorsko skupnostjo in drugimi krščanskimi skupnostmi, ki živijo v Prekmurju, predvsem protestantskimi in RKC?
14. Ali poznate reformirano evangelijsko cerkev, ki deluje v Ljubljani? Ali vzdržujete kakšne stike?
15. Kaj vam prinaša vaše članstvo v WARC, ali se udeležujete shodov? Kako sicer gledate na ekumensko gibanje?

ODNOS DO PROCESOV MODERNIZACIJE

16. Kakšen odnos imate do znanosti, za katere RKC meni, da so v nasprotju s Svetim pismom, na primer do teorije evolucije, kontracepcije?

PRILOGA B: Transkript intervjuja z Gezo Puhanom, predsednikom reformatorske krščanske skupnosti v Sloveniji, in Gezo Doro, članom prezbiterja.

Geza Dora je eden od devetih članov prezbiterja slovenske reformatorske skupnosti, ki na shodih zastopa interese skupnosti. Do odločitve o njegovem sodelovanju pri intervjuju je prišlo ob mojem obisku skupnosti, zato sem uporabila ter nekoliko prilagodila vprašalnik, sprva namenjen le predsedniku skupnosti, Gezi Puhanu. V intervjuju sta torej sodelovala oba.

Pogovor je potekal 13. 5. 2007 v vasi Motvarjevci, kjer je sedež reformatorske krščanske skupnosti v Sloveniji.

Ana: Prvo vprašanje naslavljam na Vas, gospod predsednik: kakšna je Vaša funkcija oziroma katere so naloge predsednika slovenske reformatorske skupnosti?

Geza Puhanič: Predsednik skupnosti ima pooblastila, da zastopa skupnost pri državnih inštitucijah, tako pri uradu RS za verske skupnosti kot tudi pri upravnih organih.

Ana: Madžarska reformirana cerkev, iz katere izhaja tudi slovenska skupnost, je organizirana po prezbiterialnih načelih, priznava pa tudi škofo. Kako je organizirana reformatorska skupnost v Sloveniji, koliko pastorej in koliko starešin premore in iz katerih virov se financira?

Geza Puhanič: Cerkev sestavljajo verniki, duhovnik in prezbiterialij. Članov prezbiterialija je devet. Člani prezbiterialija so skrbniki ali nadzorniki cerkvene občine in skrbijo, da vse poteka normalno: bogoslužje, konfirmacije⁴⁹, praznovanja, ekumenska srečanja s katoliki, medijski prenosi bogoslužij, urejenost cerkvenih objektov.

Geza Puhanič: Člani prezbiterialija so laični predstavniki cerkve. Izvoljeni so za mandat petih let. Pri shodih pa prisostvujeta tudi duhovnik in predsednik skupnosti. Vsak prezbiterialij ima svojega nadzornika, ki je glava prezbiterialija in vodi poslovne knjige, in blagajnika, ki skrbi za finančno stanje same skupnosti. Dodati pa moram, da člani prezbiterialija zastopajo več lokacij, kjer se nahajajo verniki naše skupnosti. Naša cerkev ima na primer izpostavo v Čikečki vasi, v Središču, v Krplivniku in v predelu vasi Hodoš. V Hodošu skupnost lastne cerkve nima, je pa za duhovna srečanja in verouk urejena soba v privatni hiši. V celotni skupnosti pa obstaja dogovor, da je tajnik reformirane skupnosti v Sloveniji, trenutno je to Geza Kocar, v stiku s svetovno organizacijo (WARC, op. spraševalke) in s škofom, ki se nahaja v Sopronu (Madžarska, op. spraševalke) Po sklenjeni pogodbi škof Dr. Mihaely Markuš skrbi tudi za nas, v Sloveniji živeče reformirance, pogodba je bila sklenjena takoj po ustanovitvi skupnosti leta 1993, ko je bila reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji uradno prijavljena. Bili smo tretji, ki smo na uradu za verske skupnosti oddali svoj statut in prijavo delovanja verske skupnosti.

Ana: Če sem vas prav razumela, uradno spadate pod madžarsko reformirano cerkev.

Geza Puhanič: Tako je. Po pogodbi spadamo pod okrilje podonavske škofije, ki nas zastopa in tudi zastonj oskrbuje z duhovnikom. Lastnega duhovnika zaenkrat nimamo, upamo pa, da bomo z

⁴⁹ Konfirmacija je v tem primeru mišljena kot potrditev novih članov v obliki prejema prvega obhajila.

našimi novo nastavljenimi cilji, v načrtu je namreč gradnja nove cerkve v Motvarjevcih, imeli tudi možnost pridobitve svojega duhovnika v reformirani verski skupnosti v Republiki Sloveniji. S tem bo tudi življenje samih vernikov in delo z družinami, z otroki, z veroukom mnogo lažje, bolj pristno, stik bo neposreden, z novim duhovnikom pa bo to versko središče bolj neposredno povezano z državnimi institucijami. Želimo si duhovnika, ki bo ali že obvladal slovenski jezik ali pa se bo slovenščine v čim krajšem možnem času naučil. Duhovnik, na katerega trenutno računamo, že sedaj deloma obvlada slovenščino. Je srbske narodnosti in še študira. Govori tudi nemški, angleški in madžarski jezik.

Ana: Kdaj načrtujete gradnjo nove cerkve?

Geza Puhán: Gradnja se bo začela konec meseca junija letos (2007, op. spraševalke), takoj ko pridobimo gradbena dovoljenja za to gradnjo. Družina Mraz nam je s pogodbo omogočila neposredno pridobitev gradbene parcele, s to pomočjo smo dobili možnost uresničiti našo dolgoletno željo. Sanacija že obstoječega objekta ni možna, ker je v zelo slabem stanju in bi rekonstrukcija stare stavbe stala več kot novogradnja. Z novogradnjo bi pridobili tudi stanovanjske prostore za duhovnika, z novimi učilnicami bi rešili problematiko verouka. Motvarjevci so izgubili svojo osemletko in nato štiriletko, prostori učilnic pa so bili namenjeni drugim dejavnostim, v zgradbi šole sta sedaj kulturna dvorana in gasilski dom.

Ana: Kako pogosto se verniki zbirate pri bogoslužjih ter koliko objektov za ta namen je v lasti skupnosti, tako cerkva kot molilnic?

Geza Puhán: Cerkev obstaja v Motvarjevcih, Čikečki vasi, Središču ter v Krplivniku, molilnica pa je v predelu Hodoša, kot sem že omenil. Naša verska skupnost trenutno šteje med 500 do 600 pripadnikov, govorim tudi o pripadnikih, ki so dislocirani po celi državi, po Primorski, v Ljubljani, v Mariboru, Kranju in na Gorenjskem. Ti verniki izvirajo iz teh predelov Goriškega. V Motvarjevcih se pri bogoslužju zbiramo mesečno, vsako drugo nedeljo v mesecu, dodatno pa nas duhovnik obišče ob vsakem prazniku. Bogoslužje je ponavadi najprej ob dveh v Motvarjevcih in nato ob štirih v Čikečki vasi. Dve vasi prideta na vrsto na eno nedeljo. Danes je duhovnik imel mašo izjemoma samo v Motvarjevcih. Duhovnik Daniel Nagy je zelo zavzet in tudi na Madžarskem obiskuje dvanajst lokacij. Svojo rezidenco ima na Madžarskem v vasi Szentgyörgyvölgy. Z lanskim letom se je upokojil, službuje pa še naprej. Zagotovil nam je, da bo ostal, dokler mu bo dopuščalo zdravje. Povedati moram, da so ga ljudje zelo lepo sprejeli. Njegove pridige so zelo priljubljene, čustvene in ganljive, razume duše teh ljudi. Je zelo prijazen,

prizadeven, preprost človek, ki se zna približati ljudem. Tudi verniki sami ga ne želijo izgubiti, že dvanajsto leto prihaja sem, vzeli so ga za svojega.

Ana: Katere, bi dejali, so pogloblitve dejavnosti vaše skupnosti?

Geza Puhanič: Skupnost mora seveda skrbeti za sam obstoj, z vsemi dejanji v sami cerkvi. Trudimo se, da število vernikov ne bi upadlo. Nismo nikakršni pridigarji, ki bi hodili od vrat do vrat in bi vernike pridobivali na tak način. Skupnost obstaja že nekako od leta 1576, vse od takrat, ko so prvi reformatorji obiskali te konce. Takratna ureditev je bila takšna, da je to področje spadalo pod Madžarsko in se je skupnost znotraj nje tudi ohranjala, tudi prva in druga svetovna vojna ji nista mogli do živnega. Skupnost se je obdržala, kljub temu, da od leta 1948 ni imela več svojega lastnega duhovnika. Leta 1948 je zapustil Motvarjevce zadnji duhovnik s svojo ženo, ki je bila učiteljica. V to ga je prisilila takratna oblast. Od takrat se je skupnost ohranjala samo s pomočjo prezbiterija, ki je deloval na tem področju. Ni se izgubila v povojnih viharjih, ampak je ostala dokaj številčna.

Ana: Ko smo ravno pri številu članov, verjetno razpolagate s konkretnimi podatki. Kolikšno je to število? Ali pada, narašča ali stagnira?

Geza Puhanič: Številka pripadnikov je od časa registracije narasla. Mladi si pogosto najdejo partnerja, ki je druge veroizpovedi. V naši vasi na primer, ki je sicer 80 % reformirana, skoraj ni družine, kjer ne bi bil prisoten ali katoličan ali evangeličan, vendar še nisem slišal, da bi zaradi tega kadarkoli nastali kakšni problemi. Zaradi karizmatičnosti in priljubljenosti našega duhovnika, bogoslužja obiskujejo tudi pripadniki drugih veroizpovedi, zaradi pristranskega odnosa do otrok pa ima skupnost tudi kar nekaj podmladka.

Ana: Kolikšno je bilo torej konkretno število članov ob registraciji in kolikšno je danes?

Geza Puhanič: Ob registraciji smo našli 476 članov, danes nas je okrog 600. Točno številko vam težko povem, ker ravno na novo zbiramo podatke, prištevamo pa tudi vse, ki so se odselili v druge konce Slovenije, vendar se še vedno čutijo člane naše skupnosti. Pogosto gre za cele družine in smo še vedno v stiku.

Ana: Razloge za porast tega števila pa pripisujete v glavnem priljubljenemu duhovniku?

Geza Puhanič: Duhovniku in tudi mešanim zakonom, kjer pogosto zakonec druge veroizpovedi ali pa njegovi otroci prestopijo v našo skupnost.

Ana: Predvidevam, da se torej strinjate z mešanimi zakoni, kjer zakonca pripadata različnim veroizpovedim?

Geza Puhán: Seveda. Nismo nikakršni fundamentalisti, da bi nas to kaj motilo. Veseli smo vsakega novega obiskovalca bogoslužij, tudi če ne postane naš član. Mnogi jih namreč obiskujejo z zanimanjem, če le razumejo naš jezik, to je madžarščino.

Geza Dora: Poglejte, sam sem reformiranec, žena pa je katoličanka in tudi danes ste jo lahko videli pri bogoslužju. Za obisk maše se odloči sama brez kakršnihkoli pritiskov. V naši cerkvi imajo enkrat mesečno mašo tudi katoliki in v tem ne vidimo nikakršnega problema. Tudi pokopališča imamo skupna, včasih pa so jih ločevali, vendar je od tega minilo že vsaj 30 let.

Geza Puhán: Duhovnik iz Kobilja je bil prvi, ki je pred nekako tridesetimi leti prepoznal to potrebo po neločevanju. Po njegovem prepričevanju je tudi RKC, torej mariborska škofija, pristala na to. Pred tem pa si ni bilo mogoče zamisliti, da bi katoliški duhovnik pridigal v kalvinski cerkvi.

Geza Dora: To je bilo prvo takšno sodelovanje v Sloveniji in celo v Jugoslaviji. Kolikor poznam rimokatolike po Sloveniji, pa niso obveščeni o naši skupnosti, menijo, da smo kalvini nekaj posebnega, drugačnega. Poznajo evangeličane, reformirana skupnost pa jim predstavlja nekaj tujega. Ko nas spoznajo, so mnogi presenečeni nad tem, koliko podobnosti je med nami, evangeličani in RKC.

Geza Puhán: Več kot razlik je podobnosti. Presenečen sem bil, ko nas je pred leti obiskal znan slovenski gospodarstvenik in mi je v naprej povedal, da ima on svojega Boga, bil je namreč katolik. Verjetno je mislil, da ga bomo poskušali spreobrniti. Jaz pa sem mu odvrnil, da je najin Bog isti in da slabo razume poslanstvo vere, dokler razmišlja tako. Tako kot se tukaj ne ločujemo po veri, pa se tudi po narodnosti ne, živimo skupaj, ne glede na to, ali je kdo Madžar ali Slovenec, česar si morda na kakšnem drugem koncu Slovenije ni mogoče zamisliti.

Ana: Nekoliko bi se še navezala na dejavnosti vaše skupnosti. Glede na to, da se madžarska reformirana cerkev veliko posveča dobroti, me zanima, kako je s tem pri vas.

Geza Puhán: Po naših zmogljivostih podpiramo Rdeči križ, svojih dobrotnih institucij pa nimamo, ker si jih zaradi majhnosti in omejitev proračuna ne moremo privoščiti. Sodelujemo pa v raznih posameznih akcijah in zbiramo denar v določene namene, pomagali smo na primer ob poplavih na Madžarskem ali ob potresih, pobude večkrat pridejo tudi s strani svetovne organizacije.

Ana: Kako pa se financira vaša skupnost?

Geza Puhán: Živimo pač v glavnem od lastnih virov, torej donacij ljudi, zelo nam pomaga, da ima cerkvena občina Motvarjevci v lasti zemljišča, ki so jih v preteklem stoletju zapustili dobrodelniki, oddajamo jih v najem, v obdelavo in se tudi iz tega financiramo. To so edini redni prihodki. Pri večjih adaptacijah cerkva, ki so širšega javnega pomena, včasih priskoči na pomoč tudi občina (Prosenjakovci, op. spraševalke).

Ana: Če se nekoliko dotaknemo cerkvenega življenja vaše skupnosti: bogoslužje, kot sem videla, poteka v madžarskem jeziku. Kateri pa so njegovi bistveni deli in kako pogosto se prejema zakrament evharistije, danes ga na primer ni bilo?

Geza Puhán: Ne, danes ga ni bilo. Ponavadi je.

Geza Dora: Gospodova večerja? Ob večjih praznikih obvezno, vmes pa tudi, vsak drugi mesec. Poteka pa tako, da vsak vernik prejme košček kruha (kvašenega, op. spraševalke) in vino.

Ana: Kateri so vaši največji prazniki in na kakšen način jih praznujete?

Geza Dora: Božič, velika noč, dan reformacije, binkošti, nekdam tudi veliki petek. In praznik novega kruha, prvo nedeljo v avgustu, ko se zahvalimo za žetev, torej za novi kruh.

Geza Puhán: Problem je spet v tem, da nimamo lastnega duhovnika. Če bi ga imeli, bi bilo celotno cerkveno življenje zelo drugačno. Tako se moramo prilagajati urniku sedanjega duhovnika in izkoristiti možnosti, ki so nam trenutno dane. Zato si res želimo svojega duhovnika, ki bi znal slovensko in bi lahko v slovenščini tudi maševal.

Geza Dora: Jezik nas trenutno še zavira. Če bi naš dušni pastir obvladal slovenski jezik, bi imeli še več pripadnikov. Dosti več pripadnikov! Zato je naš cilj pridobiti duhovnika, ki bo govoril slovensko. Bogoslužja bi tako lahko potekala tako v slovenščini kot tudi v madžarščini. Vem, da je mnogo vernikov, tako katolikov kot evangeličanov, zainteresiranih za naša bogoslužja, pa žal ne razumejo jezika.

Ana: To sem vas tudi nameravala vprašati. Torej menite, da je »madžarskost« vaše verske skupnosti ovira za pridobivanje novih članov med slovenskim prebivalstvom?

Geza Puhán: Ovira je, ker sedanji duhovnik ne zna slovensko. Tudi v preteklosti smo imeli s tem mnogo težav. Na žalost se do zdaj še ni našel noben pripadnik naše verske skupnosti, ali fant ali dekle, ki bi se odločil za duhovniški poklic. Šolanje bi lahko opravil v Budimpešti, Ženevi Debrecenu ali Papi. To so zelo velike fakultete, ki jih obiskujejo učenci s celega sveta. Trenutno si obetamo pomoč mladega duhovniškega para, kot sem že omenil, oba še študirata, želeli bi, da

bi se nastanila v Sloveniji. Ona naj bi delovala na tej strani meje, on pa na Madžarskem. Sedanji duhovnik pa bi bil gotovo pri uvajanju novega duhovnika ali duhovnice v zelo veliko pomoč.

Ana: Kakšni so sicer odnosi med vašo skupnostjo in madžarsko reformirano cerkvijo? Kakšni so bili v preteklosti in kakšni so danes?

Geza Puhán: Sama povezava z Madžarsko nam omogoča, da smo preskrbljeni z duhovnikom. Poleg tega pa imamo preko škofa povezavo s svetovno organizacijo reformiranih cerkva, ima tudi pooblastilo, da tam zastopa tudi naše interese. To je za nas trenutno najboljša oblika organiziranosti, saj nimamo finančnih možnosti, da bi osebno sodelovali na vseh teh shodih. Iti v Ženevo ali Zürich mesečno, predstavlja velik finančni zalogaj. Dobimo pa vsa vabila, obvestila in tudi poročila o sklepih, sprejetih na shodih. Povezave s svetovno organizacijo pa so nekako nujne, ker če nisi zraven, si pač pozabljen. Za to je za nas zelo koristno, da smo šli v povezavo s podonavsko regijo. Na ta način smo zelo dobro oskrbovani.

Ana: Trenutno ste z Madžarsko torej zelo povezani. Kako pa je bilo s stiki v preteklosti, po tem, ko je bilo Prekmurje priključeno kraljevini SHS?

Geza Puhán: Stiki med nami so postali močni šele po osamosvojitvi, ko smo se registrirali kot skupnost. Prej pa ni bilo tako. K registraciji nas je pravzaprav vzpodbudil prav madžarski duhovnik, ki je tedaj skrbel za nas. Sedaj je senior. On je pripravil večino dokumentov za statut in registracijo. Drugače pa je v preteklosti naša skupnost imela svojega duhovnika vse do leta 1948, ko je bil izgnan. Od leta 1948 do 1993 pa smo bili oskrbovani s strani zvezne skupnosti v Jugoslaviji, duhovniki so se menjavali, najdlje je maševal duhovnik iz Kopačeva, vasi blizu Osijek, po njegovi smrti pa se jih je zvrstilo kar nekaj. Ti verski obredi so bili občasni, štirikrat na leto, morda še ob kakšnem večjem prazniku. Prezbitarij pa je ta čas skrbel za razne obrede, molitve in nasploh za duhovno stanje med verniki.

Ana: Dotaknila bi se še doktrine, po kateri ste kalvinci najbolj poznani, to je predestinacija. Zanima me kako razumete to doktrino. Ali obstajajo kakšni znaki za vnaprejšnjo izbranost?

Geza Puhán: Menimo, da ima vsak rojeni otrok že nek predpis obstoja na tem svetu in da je nekako programirano bitje, po odhodu s tega sveta pa verujemo v večno življenje. Naša verska skupnost si v tej smeri ne postavlja nobenih drugih predstav. Naša cerkev~tako kot katoliška in evangeličanska~pozna krst, ki je po doktrini največja vrednota cerkve, drugi korak v življenju vsakega vernika predstavlja konfirmacija, s tem izpoveš svojo versko pripadnost. Tako postaneš polnopravni član te verske skupnosti.

Ana: Kalvinizem so nasprotniki pogosto kritizirali, menili so, da je elitistična vera, ker so samo nekateri izbrani za večno življenje, drugi pa bodo pogubljeni. Kakšen je vaš pogled na to?

Geza Dora: Prvič slišim. Tega ne poznam.

Geza Puh: V preteklosti je bilo tako. Mislimo, da mora biti vsak človek že na tem svetu pripravljen na večno življenje ali pogubo.

Geza Dora: Pred Bogom smo vsi enaki, ne glede na bogastvo, premoženje, Bog v tem pogledu ne dela nobene razlike. To pogosto poudarjamo v naših pridigah.

Geza Puh: Človek pa si mora milost pri Bogu sam priboriti, z načinom življenja na tem svetu. Ali te bo nekdo sprejel v nebesa ali pa boš pogubljen.

Ana: Se pravi, da si človek sam lahko prisluži milost s svojimi deli?

Geza Puh: Točno tako. To si mora priboriti sam! Za načinom življenja, dobrimi deli.

Geza Dora: Tudi z rednimi obiski bogoslužja.

Geza Puh: Doktrina tudi pravi, da ustvarjaj bogastvo sebi in družini in bližnjemu. Z vsemi svojimi dejanji moraš pokazati Bogu, da si vreden njegove pomoči in njegovega ugleda. Spoštovati moraš sebe in bližnjega. Človek ima usodo v svojih rokah. Z božjo pomočjo lahko preživiš vse udarce in z molitvijo ter dobrimi dejanji prispevaš k temu, da ti tudi Bog pomaga. Imamo izrek, sicer v madžarščini, ki pravi: »Pomagaj si sam, še Bog ti bo pomagal!« Sam moraš storiti vse za to, da boš premagal tegobe, stiske in tudi s svojo prisotnostjo pri Bogu, z molitvijo, prispevaš k temu, da ko bo prišla zadnja ura, upravičiš svoj nastop pred Bogom.

Geza Dora: Moto naše skupnosti pa pravi: » Če je Bog z nami, kdo je proti nam?«

Ana: Očitno se tudi doktrina v času spreminja.

Geza Puh: Seveda, vsaka cerkvena skupnost se s časom spreminja. Tako so katoličani včasih poznali le latinsko mašo, zdaj pa mašujejo v ljudem razumljivem jeziku.

Geza Dora: To je ena poglobitvenih točk, ki sta jih Luter in Kalvin izpostavila. Maša mora potekati v domačem jeziku.

Ana: Prej smo že omenjali odnose z drugimi verskimi skupnostmi. Kakšen odnos imate do drugače verujočih in kakšen do ateistov?

Geza Dora: Ateisti imajo svoje mnenje in mi jih ne poskušamo spreobrniti. Z drugimi verskimi skupnostmi pa imamo dobre odnose. Naš dušni pastir pri maši tudi pozdravi vse katolike in evangeličane.

Geza Puhani: Naša vrata so odprta vsem, nikogar pa ne poskušamo spreobrniti in smo nadvse veseli tudi ljudi, ki niso člani naše skupnosti, pa vseeno obiskujejo naša bogoslužja.

Ana: Ali prihaja tudi do sodelovanja med skupnostmi?

Geza Puhani: Seveda. Imamo ekumenska srečanja. V dobrem odnosu smo tako z evangeličanskim škofom kot tudi s katoliškim. Večkrat nas povabijo na razne prireditve, tudi mi smo veseli, če se odzovejo na naša povabila. Morda bi še posebej poudaril zelo dober odnos s katoličani.

Ana: Ali poznate reformirano evangelijsko cerkev, ki deluje v Ljubljani? Ali vzdržujete kakšne stike?

Geza Puhani: Poznamo, vendar nimamo nikakršnih stikov. Ta skupnost ne kaže zanimanja za povezovanje z nami. Mislim, da je ta skupnost evangeličansko preoblikovana, mi pa si ne želimo nikakršnih preoblikovanj, imamo svojo zgodovino. Imajo pa seveda pravico, da se registrirajo in delujejo po svoje. Pravzaprav niti ne poznamo dobro njihove doktrine, ker se držijo bolj zase. Načeloma pa bi jih prav radi bolje spoznali.

Ana: Kako sicer gledate na ekumensko gibanje?

Geza Puhani: Menimo, da je to zelo zdrava in pozitivna zadeva. Tudi sami se trudimo za zdravo sožitje med verskimi skupnostmi in negujemo pristne stike. Seveda pa je prav, da ob vsem povezovanju posamezne skupnosti ne izgubijo svoje identitete. Stiki pa so nujno potrebni.

Ana: Kakšen odnos imate do znanosti, za katere RKC meni, da so v nasprotju s Svetim pismom, na primer teorija evolucije, kontracepcija?

Geza Dora: Mi verniki seveda verujemo v Boga, ločujemo pa znanost od religije. Nimamo nikakršnih prepovedi ne glede na kontracepcijo ne glede na abortusa. Če strokovnjaki menijo, da je nekaj dobro in koristno za človeštvo, to sprejmemo.

Geza Puhani: Edino, kar kritiziramo, je mučenje, pobijanje ljudi in vsa nehumana dejanja. Nobena cerkvena oblast reformirancev pa se ne vtika v področje znanosti. Nikoli nisem zasledil nobenih direktiv v dopisih, ki bi karkoli takšnega prepovedovali. Naša cerkev sprejema tudi ločitev. Tudi celibata duhovnikov ne poznamo. Glede tega bi celo dejal, to je moja osebna kritika, da RKC deluje proti sami sebi, ker ne dovoljuje svojim duhovnikom, da izživijo svoje človeško življenje. Posebej sporno je, da se večina duhovnikov teh prepovedi ne more držati. Celibat je preživet in ne sodi v ta svet in mislim, da se večina katoliških duhovnikov z menoj o tem strinja.

Dobro bi bilo, če bi imeli katoliški duhovniki možnost izbire, da se lahko poročijo ali ne. Morali bi se usmeriti proti življenju. Vendar je to le moje osebno mnenje, ne želim sejati razdorov.